



7 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 7 december fm.

	Sid.
Meddelande ang. dagens frågestund	5
Svar på frågor av:	
herr Norrby (fp) ang. anordningar för luftbefuktning i statliga arbetslokaler	5
herr Larsson i Luttra (cp) ang. mantalsskrivningen av personer som vistas i av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger	6
herr Magnusson i Borås (h) ang. begränsning av importen från länder med mycket låg prissättning	8
fru Ekroth (s) ang. skador förorsakade av läckande oljecisterner	9
herr Johansson i Skärstad (cp) ang. betydelsen av förälders samfundstillhörighet vid domstols beslut beträffande vårdnaden av barn i äktenskapsskillnadsmål	11
herr Nilsson i Bästekille (h) ang. bemanningen på lotsstationen i Simrishamn	12
herr Odhe (s) ang. åtgärder för att öka respekten för hastighetsbestämmelserna	14
herr Sundkvist (cp) ang. ändring av högsta tillåtna hastighet inom tätbebyggt område	15
herr Josefson i Arrie (cp) ang. skärpning av säkerhetsföreskrifterna för tågens sovvagnar	17
fru Sundberg (h) ang. gottgörelse till telefonabonenter för felaktigt debiterade samtalskostnader	18
fröken Anderson i Lerum (s) ang. möjligheten för befattningshavare inom statens järnvägar att vid friställning eller pensionering förvärva av dem innehavda tjänstebostäder	20
herr Åkerlind (h) ang. riskerna för spridande av gulsot vid blodgivning	22

	Sid.
herr Werner (h) ang. utformningen av s. k. gemensam samling i skolorna	23
herr Dickson (h) ang. viss propaganda inom skolan	25
herr Westberg (fp) ang. tidpunkten för framläggande av förslag om de gymnasiala skolformerna	26
herr Ståhl (fp) ang. gränserna för dämning och tappning i Vänerne . .	27
Ändring i föräldrabalken m. m.	29
Ensittarlagen	50
Utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter	65
En allsidig kulturutredning	68
Rösträtt för utlandssvenskar m. m.	70
Tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande	85
Främjande av den tekniska forskningen m. m.	85
Utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten	86

Torsdagen den 7 december em.

Svar på interpellationer av:

herr Hermansson (vpk) ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater	89
herr Johansson i Skärstad (cp) ang. de i vissa länder förekommande religionsförföljelserna	99
herr Söderström (h) ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen .	102
herr Boo (cp) ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67» . . .	108
herr Jonasson (cp) ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län	110
herr Lundberg (s) ang. trafikpolitiken	125
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. ökade bidrag till enskilda vägar	122
herr Wennerfors (h) ang. förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård	124
herr Enskog (fp) ang. tidpunkten för framläggande av proposition om fördjupning av Södertälje kanal och Mälarens farled	126
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. finansieringen av isbrytningen . .	128
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Björk (s) ang. obligatorisk förarplatsförsäkring	130
herr Hedén (h) ang. rationaliseringsverksamheten inom lotsverket . .	130

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 7 december fm.

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 60, ang. lag om ändring i föräldrabal-	
ken m. m.	29
— nr 62, ang. ändrad lydelse av 2 § 2:o, 4:o, 14:o) och 17:o) lagen om	
Kungl. Maj:ts regeringsrätt.	50
— nr 63, om fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen.	50
— nr 64, om ändring i lagen angående ändring i lagen om aktiebolag. .	50
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 70, ang. lag med anledning av sam-	
manslagning av medicinalstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårds-	
beredskapsnämnd och socialstyrelsen.	50
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 57, dels ang. begränsad giltighetstid	
för lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa	
under nyttjanderätt upplåtet område samt ändrad lydelse av 1 och	
1 a §§ samma lag, dels ock om tillämpning av ensittarlagen på kro-	
nans mark.	50
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 57, om utredning angående	
samhällets kulturpolitiska uppgifter.	65
— nr 58, om en allsidig kulturutredning.	68
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. rösträtt för utlands-	
svenskar m. m.	70
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 190, om en tidsplan för de beslutade skol-	
reformernas genomförande.	85
— nr 191, om en plan för forskningsorganisationen vid universiteten	85
— nr 192, om främjande av den tekniska forskningen m. m.	85
— nr 193, om utredning angående utformningen av den svenska rymd-	
verksamheten.	86
— nr 194, ang. statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av	
lantbrevbärrbilar.	87
— nr 195, ang. planeringen av investeringarna på trafik- och sam-	
färdselområdet.	87
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 65, ang. läkemedelsförsörjningen. . . .	87
— nr 71, ang. ändrad lydelse av 3 § lagen om ersättning för krigsskada	
å egendom.	88

Torsdagen den 7 december

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Meddelande ang. dagens frågestund

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till det stora antalet enkla frågor som föreligger till besvarande vid dagens sammanträde kommer frågestunden att utsträckas om så erfordras för att alla frågor skall bli besvarade.

§ 2

Svar på fråga ang. anordningar för luftbefeuktning i statliga arbetslokaler

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Norrby har frågat mig, om jag vill medverka till att statliga arbetslokaler utrustas med anordningar för luftbefeuktning och därigenom bidra till att skapa en hälsosammare arbetsmiljö för de anställda.

Självfallet bör statliga arbetslokaler fylla rimliga krav ur arbetshygieniska synpunkter på ett gott lokalklimat. Härvid spelar såväl ventilations- som belysningsförhållanden en väsentlig roll. Genom en lämplig utformning och dimensionering av ventilationsanläggningen i en byggnad kan tre betydelsefulla faktorer för arbetsmiljö och lokalklimat påverkas, nämligen luftens temperatur, fuktighet och halt av föroreningar. Beroende på verksamheternas art och omfattning samt de lokalmässiga förhållandena torde man från fall

till fall få pröva, om särskilda anordningar för ökad luftbefeuktning behövs.

Jag vill i sammanhanget nämna att byggnadsstyrelsen i sina rapporter med utredningar avseende mått, kvalitét och tekniska lösningar för kontorshus och byggnader för högre utbildning och forskning behandlat även frågan om ventilationen och därvid som önskvärt lokalklimat räknat med en lufttemperatur av 20—22° C och en relativ luftfuktighet av 30—35 procent.

Vidare anförde

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga. För att belysa frågans bakgrund vill jag här göra några citat och börjar med en mening ur arbetarskyddslagen 10 §. Där står det: »Arbetet skall äga rum vid så lämplig värme- och fuktighetsgrad, som med hänsyn till arbetets beskaffenhet och platsen för detsamma skäligen kan påfordras.»

I 22 § arbetarskyddskungörelsen står det: »Tjänliga anordningar skola, där så erfordras, finnas för att arbetet må kunna äga rum vid lämplig värme- och fuktighetsgrad.»

I en liten broschyr utgiven av arbetarskyddsstyrelsen i samråd med statens personalvårdsnämnd och statstjänstemännens huvudorganisationer står det: »En väl avvägd temperatur och behaglig luftfuktighet är av stor betydelse för en god arbetsprestation. För låg relativ fuktighet i rumsluften känns obehaglig, då torr luft ökar kroppens avdunstning och medför att andningsorganens slemhinnor torkar ut. Den relativa luftfuktigheten i arbets-

Svar på fråga ang. mantalsskrivningen av personer som vistas i av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger

lokaler bör hållas vid 30—70 %, om så erfordras genom luftbefuktning.»

Min fråga är närmast föranledd av egna erfarenheter som statsanställd. Be-teckningen torr statstjänsteman fick då icke en bildlig utan en bokstavlig innebörd.

De myndigheter som har att bevaka arbets- och bostadsmiljö med avseende på bl. a. luftfuktighet är i första hand arbetarskyddsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens institut för folkhälsan och bostadsstyrelsen. Samtliga dessa myndigheter saknar, enligt uppgift, för närvarande anordningar för luftbefuktning i sina lokaler. Lika illa lär det vara i kanslihuset — jag är inte så väl bevandrad i det huset — där ju finansdepartementet finns, under vilket byggnadsstyrelsen sorterar, och socialdepartementet som har att utöva överinseende över arbetarskyddslagets tillämpning. Enligt min uppfattning finns det fog för påståendet att staten inte lever som den lär i detta fall.

Ur finansministerns svar tycker jag mig kunna läsa ut en positiv syn — naturligtvis inga löften men som sagt ändå en positiv inställning. Hundratusentals statstjänstemän kan alltså nu se en hägrande oas i sina torra kontorsöknar. Vi kanske rent av också kommer att få luftkonditionering i det nya riksdagshus som just nu projekteras i byggnadsstyrelsen.

Det är anmärkningsvärt att när elektronisk materiel eller hålkortsutrustningar för sin funktion kräver högre luftfuktighet än den naturen består med, så anses det självklart att luftbefuktningens anordningar installeras. Men när det »bara» är fråga om människor som skall fungera är det inte så noga.

Luftfuktigheten är ju ingen isolerad faktor ur arbetsmiljösynpunkt, men tekniskt sett är en befuktningens anordning ofta ett enkelt komplement till ett befintligt ventilationssystem. Per anställd och år är totalkostnaden för en sådan

komplettering av samma storleksordning som kostnaden för en enda arbetstimme. Kan man med en sådan åtgärd minska frånvaron med någon timme per år och anställd eller höja produktiviteten med någon enstaka promille, så är åtgärden lönsam.

Slutsatsen blir, herr talman, närmast en paradox men en sådan som torde ligga mycket väl till för finansministern: på denna punkt har staten inte råd att spara.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. mantalsskrivningen av personer som vistas i av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har frågat mig vilka principer jag anser bör gälla beträffande mantalsskrivning för dem som vistas i olika former av läger i arbetsmarknadsstyrelsens regi.

Principen är att var och en mantalskrivs i den kommun och församling där han rätteligen skall vara kyrkobokförd den 1 november året före mantalsåret. Kyrkobokföringen bestäms i sin tur av bosättningen. För personer med mera tillfälligt arbete kan det vara svårt att fastlägga den egentliga bosättningsorten. Det finns en serie vägledande rättsfall från kammarrätten. Det skulle dock föra för långt att inom ramen för ett svar på en enkel fråga redogöra för denna problematik.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Han säger

Svar på fråga ang. mantalsskrivningen av personer som vistas i av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger

själv att det är kortfattat därför att det var en enkel fråga; jag drog mig dock för att ställa en interpellation vid denna sena tidpunkt av höstriksdagen.

Enligt folkbokföringsförordningen är rätt mantalsskrivningsort den där vederbörande kan antas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila. Det finns en lång rad undantag från denna regel. 13 och 14 §§ folkbokföringsförordningen räknar upp ett stort antal fall där denna regel inte tillämpas. Det gäller t. o. m. statsråd och det gäller dessutom dem, som visserligen ganska långvarigt vistas på vissa orter men där det är fråga om läroanstalter, sjukhus, militärtjänstgöring och straffanstalter av olika slag. Det är uppenbart att man när denna förordning skrevs inte hade denna typ av läger, där vistelsen enligt mitt sätt att se inte kan betraktas som bosättning i förordningens mening och alltså inte bör medföra ändrad mantalsskrivningsort. I stor utsträckning gäller det här vad man kallar svårplacerad arbetskraft, d. v. s. i regel personer med ett visst handikapp. Detta gör det ännu mera angeläget att det inte bli fråga om ett skjutsande mellan olika kommuner vid mantalsskrivningen. I praktiken går det till på det sättet, att vederbörande inte får sin mantalsskrivningsfråga klar förrän efter besvär. I de nu aktuella fallen har hemortskommunen besvärat sig över att sådana personer som vistas på arbetsmarknadsstyrelsens läger har kvarskrivits i kommunen. Dessa besvärsärenden tar lång tid att behandla. Det kan inte vara rimligt att dessa personer skall mer eller mindre hänga i luften.

Enligt mitt sätt att se skapar detta, som förefaller vara en ny praxis, problem dels naturligtvis för lägerkommunerna som får ett större eller mindre antal personer mantalsskrivna, vilka egentligen inte är hemmahörande i kommunen, och dels självfallet ännu större

problem för de personer det gäller som inte får den trygghet som vetenskapen om mantalsskrivningsort ändå medför.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har anledning att något kommentera frågeställarens inlägg.

Förr i världen betraktade man nödhjälpsarbetena som en alldeles specifik form av arbete, som inte föranledde någon ändring i mantalsskrivningsförhållandet. Numera betraktar vi däremot arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsarbeten i princip som ett arbete på den allmänna marknaden. De arbetande arvodas och avlönas enligt gängse avtal och normer.

Det ligger en konsekvent och logisk tanke i att även de på AMS-lägren sys-selsatta arbetarna behandlas på samma sätt som andra medborgare när det gäller mantalsskrivningen. I det senare avseendet gäller ju också, såsom frågeställaren själv konstaterade, att grundkriteriet är att man skall vara mantalsskriven där man intar sin normala nattvila.

Gifta personer blir i allmänhet mantalsskrivna där familjen är mantalsskriven under förutsättning att vederbörande något så när regelbundet besöker sin familj. Ogifta personer som inte har någon stadigvarande bostad kan emellertid bli mantalsskrivna i lägret, om deras arbete och sysselsättning där omspannar en nämnvärd tidrymd.

Avgörande är således hur lång tid vederbörande vistas i lägret. Den praxisen har nu utbildat sig att det för en ogift person, som icke har någon fast bostad inom annat område och som vistas på ett beredskapsarbetsläger i arbetsmarknadsstyrelsens regi, skall gälla en tidsgräns på sju månader. Om arbetaren befinner sig där kortare tid än

Svar på fråga ang. begränsning av importen från länder med mycket låg prissättning

sju månader bokförs han inte i den kommun där lägret ligger, men är han där längre tid än sju månader betraktas anställningen som så pass permanent att han blir mantalsskriven där beredskapsarbetet pågår.

Jag är medveten om att vissa kommuner tycker att det är en olägenhet att få mantalsskriva en del personer, som de normalt inte räknar in bland kommunens fasta befolkning. Men jag är också medveten om att det finns många kommuner, framför allt i Norrland, som ställer sig mycket kritiska till att väl betalda arbetare vid kraftverksbyggena inte blir mantalsskrivna i de kommuner där arbetena pågår.

Det har emellertid inte — och det är väl det avgörande i hela denna fråga — skett någon förändring i praxis i detta avseende. Det har inträtt en förändring i förhållande till den inverkan som 1920- och 1930-talens nödhjälpsarbeten hade på mantalsskrivningen. Numera tillämpas dock denna regel om sju månader som gränskriterium och det har inte, i motsats till vad som uppgivits i vissa tidningar, skett några förändringar i praxis.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det är självfallet riktigt att de som på grund av arbetslöshet vistas på annan ort inte skall behandlas annorlunda än andra människor. Det är emellertid ändå något speciella förhållanden förknippade med den aktuella formen av lägervistelse, eftersom dessa läger utgör en replipunkt, där vederbörande arbetare är förlagda, medan arbetsplatserna kan vara belägna på ganska stora avstånd och i helt andra kommuner än där lägret är placerat.

Det är väl detta som skapar den irritation som kan förekomma. Om lägret ligger i en kanske ganska liten kommun och hemortskommunen besvärsvägen söker få ett antal personer i lägret mantalsskrivna i lägerkommunen, kan det

inträffa att dessa när frågan blivit avgjord till hemortskommunens förmån redan har flyttat till någon annan del av landet. Det är ju fråga om relativt kortvariga vistelser.

Det är detta som gjort att dessa regler folkats som en ny praxis. I själva verket kanske man fått klart för sig, att de anställda kan mantalsskrivas på lägerorterna och att hemortskommunerna fördenskull i högre grad utnyttjar besvärsvägen för att få vederbörande mantalsskrivna i lägerkommunen. I och med att dessa fall blir kända kan det befaras att kommunerna i större utsträckning kommer att föra dylika ärenden till prövning i kammarrätten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. begränsning av importen från länder med mycket låg prissättning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har frågat, om jag är beredd att omedelbart begränsa den svällande importen till vårt land från länder med prissättningar som är orealistiska vid jämförelser med svensk arbetsmarknad, sedan Finland, England, Danmark, Spanien, Hongkong och Israel devalverat sin valuta och därmed ytterligare skärpt konkurrensläget för svensk industri.

Jag får meddela att det faktum att Storbritannien och ytterligare ett antal länder devalverat sina valutor inte föranleder någon åtgärd för att begränsa den svenska importen.

Vidare anförde:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsde-

Svar på fråga ang. skador förorsakade av läckande oljecisterner

partementet för att jag fått svar på min fråga. Jag är givetvis inte belåten med svaret.

Det är ju ett faktum, att importen till vårt land har svällt mycket hastigt under detta år, och särskilt under de senaste månaderna, från de länder som har en i jämförelse med den svenska arbetsmarknaden helt orealistisk pris-sättning. Här är sålunda fråga om att slå vakt om de anställdas intressen och inte låta proceduren gå så fort att det uppstår alltför många tragedier.

Devalvering har nu tillgripits i ett flertal länder. Vi är naturligtvis alla i vårt land ytterligt angelägna att se till att vi slår vakt om vår valuta och det måste vi göra. Förutsättningen härför är emellertid att vi också underlättar för svenskt näringsliv att klara den ytterligare hårdnande konkurrens som blir resultatet av andra länders devalvering. Det har alltså nu kommit in ett helt nytt konkurrensmoment som motiverar att vi försöker se om vårt hus i möjligaste mån. Det gör man i alla andra länder och det borde vi också kunna göra.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som jag beklagar att handelsministern inte anser att detta är ett motiv för att vidtaga åtgärder på det här området.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill ge herr Magnusson i Borås ytterligare ett par motiv för mitt ställningstagande.

Vi har aldrig velat begagna importregleringsåtgärder för att i och för sig skydda oss mot import från länder med lägre löner än vi själva har. Importregleringar bör inte tillgripas för att i konkurrenshänseende upphäva en sådan skillnad. Det är det ena motivet. Det andra, herr Magnusson, är att vi tillhör internationella organisationer och har underskrivit internationella avtal, som i hög grad begränsar våra möj-

1* — Andra kammarens protokoll 1967. Nr 50

ligheter och delvis helt utesluter tillgripande av importregleringar i ett läge, sådant det föreligger i dag.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag vill inte förlänga denna debatt, men handelsministerns senaste yttrande ger mig anledning att ställa frågan hur det kan vara möjligt för många länder som liknar vårt — såsom de andra OECD-länderna — att avskärma sig från en alltför hårt sväl-lande import just från dessa länder.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill lämna herr Magnusson i Borås den uppgiften som svar på hans senaste fråga, att exempelvis de länder som tillhör EFTA endast i begränsad utsträckning har importen av de varor han tänker på reglerad. De har lika liten möjlighet som vi att i detta läge vidta nya regleringar eller skärpa dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. skador förorsakade av läckande oljecisterner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Fru Ekroth har frågat om de alltmer förekommande oljeskador, framför allt på vattnet, från läckande eldningsoljecisterner, som finns anbringade i jorden intill äldre fastigheter, uppmärksammas och om det finns någon avsikt att skärpa bestämmelserna om dessa.

Av de undersökningar som gjorts framgår inte om oljeskador genom läckage från underjordiska cisterner ökat på senare tid eller ej.

Nuvarande bestämmelser om förvaring av olja under jord är enligt min

Svar på fråga ang. skador förorsakade av läckande oljecisterner

mening i och för sig tillräckliga för att risken för vattenföroreningar rimligen skall kunna förhindras. Byggnadsnämnderna tycks emellertid inte alltid fullfölja sina kontrolluppgifter på detta område i avsedd utsträckning. Kommerskollegium har därför beslutat att hos statens planverk anhålla om dess medverkan för att påminna byggnadsnämnderna om deras skyldigheter i detta hänseende.

Vidare anförde:

Fru EKROTH (s):

Herr talman! Anledningen till min enkla fråga om äldre oljecisterner är de alarmerande uppgifter som ibland förekommer i pressen. Nu senast gav en av våra aftontidningar belägg för hur läckande oljecisterner kan förstöra en djupborrad brunn för tid och evighet. Även om det inte precis är någon följetong i tidningarna, förekommer det alltemellanåt att man får kännedom om att en och annan oljetank håller på att läcka. Med vetskap om att en liter olja kan förstöra en miljon liter vatten är dessa rapporter oroväckande.

När oljeeldningen infördes här i landet för cirka 20 år sedan var det vanligt att lägga ned cisternerna i jorden. Oljeeldningen växte snabbt fram, och man grävde ned många sådana cisterner. Dessa har nu legat i jorden i 15—20 år. Lågt räknat finns det i dag mellan 200 000 och 300 000 äldre oljecisterner. Alla dessa blir gamla på en gång, och det hotar därför faror som, om man inte ser upp, kan förstöra oersättliga värden.

Min fråga är alltså ställd med utgångspunkt från dessa förhållanden. Jag är medveten om att inga nya cisterner får förvaras på detta sätt liksom om att det finns kontroll- och uppgiftsskyldigheter och att förnyat tillstånd måste sökas. Jag ifrågasätter emellertid, om det inte nu är på tiden att skapa förbud mot dessa gamla oljecisterner.

Detta kommer givetvis att vålla fas-

tighetsägarna tillfälliga ekonomiska uppostringar, men det kommer ändå att bli billigare än skadorna kan bli om cisternerna får ligga kvar. Dessa skador kan drabba inte bara fastighetsägaren själv utan i värsta fall hela vår vattenförsörjning. I »Vattenvärnets» information i maj 1964 säges det också: »Främst är det husägarnas cisterner som utgör det största hotet mot vattenförsörjningen.»

I januari 1965 fick jag på en enkel fråga svaret att kommerskollegium höll på att utfärda kungörelser, vilka skulle utkomma från trycket den 22 januari. De har väl också kommit ut, men jag ifrågasätter om de har nått ut till alla som berörs av dem. Nu säger handelsministern: »Byggnadsnämnderna tycks emellertid inte alltid fullfölja sina kontrolluppgifter på detta område i avsedd utsträckning.» Jag har en liten känsla av att det är på det sättet, och jag är tacksam för det svar jag fått, vari det sägs: »Kommerskollegium har därför beslutat att hos statens planverk anhålla om dess medverkan för att påminna byggnadsnämnderna om deras skyldigheter i detta hänseende.» Jag hoppas att man trycker på ordentligt på länsstyrelserna och de kommunala myndigheterna, så att det verkligen blir kontrollerat att bestämmelserna på detta område följs.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I anledning av frågeställarens anförande vill jag bara upplysa kammarens ledamöter om att det enligt särskild förordning numera är förbjudet att utan tillstånd av byggnadsnämnd lägga oljecisterner under jord. Sådana tillstånd som redan har lämnats skall efter tio år omprövas. Därtill kommer att för anläggningar tillkomna redan innan denna förordning trädde i kraft, d. v. s. före den 1 januari 1963, gäller att tillstånd för fortsatt användning av sådana cisterner alltid måste inhämtas hos byggnadsnämnd. Den som

Svar på fråga ang. betydelsen av förälders samfundstillhörighet vid domstols beslut beträffande vårdnaden av barn i äktenskapsskillnadsmål

använder en underjordisk cistern utan gällande tillstånd eller omprövat tillstånd kan dömas till dagsböter. Vid tredska kan byggnadsnämnd vid vite förbjuda användningen.

Jag hoppas liksom fru Ekroth att byggnadsnämndernas övervakning på detta område kommer att skärpas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. betydelsen av förälders samfundstillhörighet vid domstols beslut beträffande vårdnaden av barn i äktenskapsskillnadsmål

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig vilken betydelse som tillmäts förälders samfundstillhörighet vid domstolsbeslut beträffande vårdnaden om barn i äktenskapsskillnadsmål.

Enligt föräldrabalken gäller som huvudregel att vårdnaden om barn vid skilsmässa skall anförtros den av föräldrarna som anses lämpligast med hänsyn främst till barnets bästa. Det är inte möjligt att här ge en utförlig redogörelse för domstolarnas tillämpning av denna regel i sådana fall som herr Johansson åsyftar.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Det område frågan berör rymmer många stora, känsliga och svårlösta problem.

En skilsmässa innebär en stor tragedi för båda parter och inte minst för barnet. Det är mycket svårt för barnavårds-

nämnd och domstol att avgöra vem som är mest skyldig till tragedin och vilken av föräldrarna som är mest lämplig att ha vårdnaden om barnet. Även den som anses mest skyldig till det som har skett och minst lämplig att ta hand om barnet har ju en föräldrakänsla för sitt barn kvar och bör väl inte helt utestängas från gemenskapen med barnet, om inte särskilda skäl föreligger.

Anledningen till min fråga är ett fall som relaterats i pressen. De sista dagarna i november stod det att läsa i tidningen Arbetet en ganska kraftig rubrik överst på sidan: »Religionen fäller henne. Hovrätten för Skåne och Blekinge avgjorde på onsdagen den segslitna föräldrastriden om vårdnaden om parets elvaåriga dotter. Trots att flickan flera gånger rymt från sin far för att få vara hos modern tilldömdes fadern vårdnaden. Modern tillhör pingstförsamlingen, och det är hennes eventuellt alltför religiösa läggning som fått Karlskrona rådhusrätt och nu hovrätten att besluta att flickan skall vara hos fadern.»

Man kunde här skjuta in: Borde inte barnet, när det uppnått en ålder av 11—12 år, ha något att säga till om?

Påståendet, att en persons religiösa inställning och engagemang skulle utgöra ett hinder för att få vårdnaden om sitt barn anser jag mycket anmärkningsvärt. Jag tror att justitieministern bör ha sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag är grundlagsmässigt förhindrad att här diskutera enskilda domstolsavgöranden. När det gäller praxis i allmänhet skulle det kanske fordras en hel doktorsavhandling för att ge herr Johansson ett tillfredsställande besked.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. bemanningen på lotsstationen i Simrishamn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat mig om jag vill medverka till att lotsstationen i Simrishamn åter blir bemannad.

På grund av den låga lotsningsfrekvensen har sjöfartsstyrelsen inte funnit det motiverat att ha lotspersonal stationerad i Simrishamn. Lotsningstjänster kommer från och med den 1 november 1968 att ombesörjas från lotsuppställningen i Ystad. Omläggningen är ett led i strävandena att anpassa lotsorganisationen till utvecklingen inom sjöfarten. Det är enligt min mening synnerligen angeläget att en sådan strukturrationalisering sker. Jag anser mig emellertid inte böra göra något närmare uttalande eftersom det åvilar sjöfartsstyrelsen att fatta beslut i de enskilda fallen.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! På samma gång som jag framför ett tack till kommunikationsministern får jag utan överdrift säga att svaret gjort mig mycket besviken. Jag trodde ändå att jag skulle ha fått ett positivt besked och att man under tiden hade införskaffat de uppgifter som behövdes från Simrishamn. Statsrådet hade då kunnat få reda på vilken situation som verkligen råder där nere.

I stället meddelas nu att man fr. o. m. 1 november nästa år ytterligare skall försämrade det hela. Det allra värsta är att statsrådet anser en sådan rationalisering vara angelägen. Statsrådet frånsäger sig också allt ansvar och säger att han inte vill yttra sig vidare, därför att det är sjöfartsstyrelsen som skall fat-

ta beslut i de enskilda fallen. Även om ett sådant förfaringsätt är formellt vedertaget kunde jag dock tänka mig att statsrådet Lundkvist hade någonting att säga till om och att han under alla förhållanden kunde ha tagit ett samtal med vederbörande i sjöfartsstyrelsen.

Jag skall ge några exempel på hur det går till där nere. Tidigare hade man en lotsplats med två lotsar och två båtbiträden. Därpå rationaliserade man, varigenom en lots och ett båtbiträde blev kvar. Man nöjde sig emellertid inte med detta utan tog bort även båtbiträdet. Därigenom har man kommit i den situationen, att när lotsen varannan lördag och varje söndag skall vara ledig finns ingen möjlighet att över huvud taget få någon lotsning.

Jag har sett exempel på hur det kan vara om ett fartyg där nere råkar i en nödsituation och omgående begär lots. Detta kan inte ske därför att man skall minst fem timmar innan lotsning behövs ha beställt denna. Jag har aldrig varit med om att man kan beställa en lots fem timmar i förtid innan man vet något om väderlekssituationen.

I Simrishamn anser man, enligt min mening med full rätt, att detta är en dålig rationalisering. När nu båtbiträdet är borttaget och det blir fråga om omgående lotsning, har lotsen under den varma årstiden möjlighet att simmande ta sig ut till fartyget och lotsa in detta. Jag skulle dock vilja fråga statsrådet Lundkvist rakt på sak om han tycker att det i dagens läge skulle vara lämpligt att till lotsen där nere säga: Du kan ju simma ut till fartyget. Kuttern får han nämligen inte ta med sig, ty den skulle kunna driva i väg någonstans och aldrig hittas mera.

Det har varit ganska svåra tillbud. Det första kom när en bohusträlare fick fel på sina propellerblad men tack vare att en annan trälare lyckades klara upp det hela kunde man ta sig in i hamn utan större svårigheter.

Det har inte gått en månad sedan det danska fartyget »Helika» av Maestal

Svar på fråga ang. bemanningen på lotsstationen i Simrishamn

låg utanför och begärde lots. Hon kunde inte få någon men lyckades ta sig in i hamnen oskadd.

På fullt allvar ställer jag frågan: Måste det inträffa en olycka där nere med förlust av människoliv innan man över huvud taget lär sig att rationalisera med förstånd? Eller kommer man sedan en olycka inträffat att skicka ett beklagande brev till den efterlevande familjen och en krans till begravningen? Anser man sig därmed ha uppfyllt all rättfärdighet?

Jag är helt enkelt upprörd över de förhållanden som råder där nere. Jag trodde att man skulle ta hänsyn till de människor som behöver hjälp och inte bara konstatera hur det blir sedan man rationaliserat. Det blir inte bra, helt enkelt därför att det är fråga om mycket svåra vatten. Om ett fartyg ligger och kämpar för att komma förbi Sandhammaren och detta inte lyckas, har det därefter en timmes gång till Simrishamn. Även om fartyget kommit upp i Hanöbukten är förhållandena precis desamma.

Under sådana förhållanden anser man där nere att allting gjorts för att förstöra möjligheterna att hjälpa människorna över huvud taget.

Jag vet inte vad man nu skall göra åt saken. Skall man bara konstatera att människorna får gå under eller skall man verkligen försöka göra något åt det hela. Jag ställer den direkta frågan till statsrådet Lundkvist: Anser statsrådet de förhållanden jag relaterat vara bra? Anser han den vidtagna rationaliseringen vara lämplig? Jag ber att få ett klart svar på frågan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill erinra herr Nilsson i Bästekille om att hela denna fråga om rationalisering av lotsverket har varit föremål för riksdagens behandling. Riksdagen har därvid, med

hänsyn till den väsentliga minskningen av antalet lotsningsuppgifter, mycket starkt understrukt angelägenheten av att lotsverket rationaliseras.

Det förhåller sig inte på det sättet, att vi inte har gjort oss underrättade om förhållandena i Simrishamn. Vi vet att lotsningsfrekvensen där har gått ned med ungefär 30 procent, och sjöfartsstyrelsen har därför funnit att lotsningen i stället bör ombesörjas från Ystad. Bilvägen mellan Ystad och Simrishamn är ganska kort, och det gör det möjligt att fullgöra uppgiften på ett rimligt sätt, i varje fall enligt sjöfartsstyrelsens uppfattning.

Alla dessa frågor om rationalisering inom någon form av statsverksamhet får vi naturligtvis diskutera rent principiellt; vi får diskutera inriktningen av sådan verksamhet. Men i de enskilda fallen åvilar det vederbörande myndighet att fatta beslut. I den mån man sedan på den lokala platsen finner att besluten inte är rimliga kan man överklaga besluten hos Kungl. Maj:t, och då kommer min bedömning in i bilden. Det skulle vara fel, om jag i ett svar på en fråga här i riksdagen tog ställning i det enskilda fallet till de åtgärder som sjöfartsstyrelsen har vidtagit — det får jag göra i annan ordning.

Om denna form av rationalisering gäller väl detsamma som i fråga om all rationalisering inom statsverksamheten som vi för närvarande anser att vi skall bedriva och som riksdagen starkt har understrukt angelägenheten av: alla här i huset är överens om att vi i princip skall rationalisera statsverksamheten, men när rationaliseringen drabbar den egna hembygden vill man inte vara med.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Statsrådet hänvisar till ett beslut som riksdagen har fattat om rationalisering. Men om riksdagen fattar ett beslut på de premisser som rå-

Svar på fråga ang. åtgärder för att öka respekten för hastighetsbestämmelserna

der och det sedermera i praktiken visar sig vara ett olyckligt beslut, bör det enligt min mening ändras inte bara på detta utan även på andra områden. Vi är väl inte så statiska att om vi en gång fattat ett beslut, som i praktiken visar sig inte hålla, kan vi inte ändra det förrän en eller flera olyckor har inträffat.

Statsrådet Lundkvist sade att bilvägen mellan Ystad och Simrishamn är ganska kort. Ja, det är den om man inte har något särskilt att uträtta, om ingen nödsituation föreligger. Men i vattnen utanför Sandhammaren förekommer ofta olyckstillbud. För dem som ligger där ute och räknar minuterna om de skall klara livet eller inte är det en klen tröst att veta att en bil är på väg från Ystad. Befälhavarna på dessa båtar med litet tonnage, som inte kan klara femtimmarsregeln, är mycket besvärade av det rådande läget. Utländska befälhavare har frågat mer än en gång: Struntar staten i detta eller är ni numera så fattiga att ni inte kan hålla lots i Simrishamn? Det sista vägrar de bestämt att tro.

Statsrådet Lundkvist sade till slut, att vi här i riksdagen nog kunde vara med om att rationalisera, men när det gällde den egna hembygden var vi alltid mer känsliga. Herr statsråd! Vi känner alltid bäst till vår egen bygd, så långt är det riktigt. Jag anser emellertid att om vi har fattat ett beslut som sedan visar sig vara felaktigt skall vi ändra det — det må gälla Simrishamn eller vilken plats som helst längs Sveriges långa kust där liknande förhållanden råder. Vi måste ta någon hänsyn till de människor som där ute riskerar liv och lem för att utföra ett nyttigt uppdrag i allas vår tjänst.

Jag hoppas att statsrådet kan förmå sjöfartsstyrelsen att tänka om i denna fråga. När jag själv träffar generaldirektören skall även jag tala med honom härom, men statsrådet har betydligt mera att säga till om än jag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag delar självfallet herr Nilssons i Bästekille uppfattning, att om utvecklingen skulle visa att det beslut riksdagen fattat är felaktigt, så skall riksdagen ändra beslutet. Av den verksamhet som hittills bedrivits på detta område har i varje fall inte jag kunnat dra den slutsatsen, att riksdagens beslut var oriktigt. I den mån herr Nilsson har en annan uppfattning, står det honom fritt att motionera på den punkten.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag vet att jag har fri motionsrätt under den allmänna motionstiden, men jag är också övertygad om att en motion från en eller kanske ett par tre ledamöter från samma bygd inte kommer att föranleda någon riksdagens åtgärd.

När man frågar ett statsråd här i kammaren, är det givetvis för att få hjälp med att rätta till ett missförhållande. Och detta är ett missförhållande. Den gången det inträffar en större olycka kommer jag, om jag då tillhör kammaren, att tala om både för det nuvarande statsrådet och för den som eventuellt efterträtt honom, att man missat den möjlighet man haft att rätta till missförhållandet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. åtgärder för att öka respekten för hastighetsbestämmelserna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Odhe har frågat mig, om jag anser erfarenheterna av hastighetsbegränsningarnas efterlevnad efter högertrafikreformen samt vinter-

Svar på fråga ang. ändring av högsta tillåtna hastighet inom tätbebyggt område halvårets speciella vägförhållanden och de stora helgernas stegrade trafikintensitet motiverar ytterligare åtgärder för att öka motorfordonsförarnas respekt för hastighetsbestämmelserna.

Efterlevnaden av gällande hastighetsbegränsningar är inte tillfredsställande. Ytterligare åtgärder är sålunda angelägna både när det gäller övervakning från polisens sida och i fråga om information och upplysning till trafikanterna, inte minst inför den period av helgtrafik och vinterväglag som herr Odhe pekar på.

Frågan om trafikövervakning genom polisen tillhör justitiedepartementets verksamhetsområde. På informations-sidan förbereder högertrafikkommissionen inför kommande helgperioder olika åtgärder och har bl. a. i dagarna träffat en överenskommelse med Sveriges Radio som innebär, att man i trafikprogram inom den närmaste tiden kommer att lägga särskild vikt vid frågan om hastighetsbegränsningarna.

Vidare anförde

Herr ODHE (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Jag tolkar svaret som synnerligen positivt; det visar att kommunikationsministern följer denna fråga med uppmärksamhet, och det är jag glad och tacksam för.

Jag ställde frågan med anledning av de iakttagelser jag själv gjort ute i trafiken, men även med anledning av de iakttagelser som många andra gjort. Man behöver inte vara så särskilt länge ute i trafikvimlet för att komma underfund med att allt inte är som det borde vara. Efterlevnaden av och respekten för gällande fartgränser är lindrigt sagt bedrövligt dåliga. Vad detta innebär i form av ökade risker är uppenbart.

Ovanan med högertrafiken kommer uppenbarligen också in i ett allt farligare skede. Därom vittnar inte minst

det ökade antalet svårare trafikolyckor. Det begynnande vinterväglaget och den kommande helgtrafiken är ytterligare ting som bör stämma till eftertanke och mana till en ökad laglydnad på detta område.

Jag är starkt medveten om svårigheterna att komma till rätta med detta missförhållande. Men man får ändå försöka ta till de resurser som står till buds. De propagandaresurer man förfogar över måste sättas in i större utsträckning där trafiken är som farligast, d. v. s. ute på våra landsvägar. Det bör vara en propaganda som manar, lär och förmanar och som intensivt inpräntar nödvändigheten av att leva laglydigt i trafiken.

Den diskussionen, som t. o. m. på hög nivå i dag förs huruvida hastighetsgränsen i städerna skall vara 40 eller 50 km, finner jag trots allt tämligen ointressant. Det är inte i städerna som trafiken är farligast, utan det är ute på vägarna, där hundrakilometersåkarna håller till, skapar oro och vållar olyckor. Det är på detta avsnitt av trafiken som intresset i första hand måste inriktas, och det är detta diskussionerna i första hand måste gälla. Det är mot detta missförhållande som propagandans och övervakningens resurser i första hand måste sättas in. Jag hoppas livligt att så också kommer att ske.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. ändring av högsta tillåtna hastighet inom tätbebyggt område

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Sundkvist har frågat mig, om jag vill medverka till att högsta tillåtna hastighet inom tätbe-

Svar på fråga ang. ändring av högsta tillåtna hastighet inom tätbebyggt område

byggt område ändras från 40 till 50 km/tim.

Det ankommer närmast på högertrafikkommissionen att bedöma hur lång tid efter högertrafikomläggningen det är påkallat att av trafiksäkerhetsskäl behålla den särskilda hastighetsbegränsningen inom tätbebyggt område. Enligt uppgift från kommissionen är frågan om en hastighetshöjning inom tätort under övervägande och visst nytt material i form av olycksstatistik och andra data håller på att sammanställas.

Jag utgår från att kommissionen inom den närmaste tiden tar ställning i frågan och anser mig böra avvakta detta ställningstagande.

Vidare anförde:

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Jag tycker kanske att kommunikationsministern i viss mån skjuter ställningstagandet ifrån sig och lägger över det på högertrafikkommissionen. Jag har en känsla av att företrädaren på kommunikationsministerposten i oktober månad klart tog ställning när det gällde att höja hastighetsgränsen från 70 till 80 km. Jag hade hoppats att även nu få höra en kommunikationsministers ställningstagande i denna fråga.

Bakgrunden till min fråga är till viss del den undersökning, som rikspolisstyrelsen gjort och som visar att 62 procent av bilisterna överträder hastighetsgränsen på 40 km. På vissa sträckor är det t. o. m. 70 procent av bilisterna som överträder hastighetsgränserna.

Alternativet till en höjning av hastighetsgränsen från 40 till 50 km är givetvis det som diskuterades med anledning av herr Odhes fråga, nämligen en ökad övervakning och ett effektivare ingripande från polisens sida mot dem som överträder hastighetsgränsen. Vi vet emellertid att polisen inte har resurser

att klara en så effektiv hastighetskontroll. Det är också tveksamt, huruvida det ur trafiksäkerhetssynpunkt skulle vara särskilt gynnsamt att genom täta trafikkontroller pressa ned den trafikrytm man redan fått inom stadstrafiken. Jag tror inte att det skulle ha någon positiv verkan ur trafiksäkerhetssynpunkt. Jag är alldeles säker på att det vore förståndigare att nu höja hastigheten till 50 km, eftersom det visat sig att bilisterna i så stor utsträckning kör med denna hastighet. De som nu kör med 40 km blir faktiskt i större eller mindre utsträckning olycksfallsrisker, eftersom de så ofta blir omkörda. Det är enligt min mening ett olyckligt förhållande.

Jag tackar för svaret och hoppas att kommunikationsministern, även om han här inte ville lova någonting, ändå tar itu med frågan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Sundkvist talade om ett beslut som min företrädare skulle ha fattat om höjning av hastighetsgränsen till 80 km i timmen. Om jag inte minns alldeles fel, var det jag som fattade det beslutet. Men det grundade jag på det förslaget som framlades av högertrafikkommissionen. Jag föreställer mig att herr Sundkvist håller med mig om att det måste vara riktigt att, om vi har utrustat ett organ med speciella möjligheter och särskild expertis att följa trafikutvecklingen i anledning av högertrafikomläggningen, så bör det väl vara rimligt, att kommunikationsministern hör det organet först, innan han föreslår regeringen några åtgärder.

Vi har sålunda en ordning som innebär att högertrafikkommissionen kommer att framlägga synpunkter på hastighetsbegränsningarna över huvud taget, och jag tror, att vi skall använda den metoden att vi lyssnar på kommissionen först och fattar besluten sedan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. skärpning av säkerhetsföreskrifterna för tågens sovvagnar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Josefson i Arrie har frågat mig om jag vill ta initiativ till sådan skärpning av säkerhetsföreskrifterna för tågens sovvagnar, som kan anses motiverad med anledning av inträffade tågolycksfall.

Vid tågolyckor kan de resande skadas på olika sätt. Att konstruera och inreda personvagnar så att risken för skador elimineras helt är inte möjligt.

En av de viktigaste åtgärder som genomförts är förbättringen av vagnskorgarnas stabilitet. Därigenom har de svårare olycksfallen minskat påtagligt. När det gäller åtgärder för att förhindra skador genom att bagage, karaffer, glas, osv. slungas omkring i vagnarna kan nämnas att SJ numera ersatt dricksglasen med pappersbägare och undersöker möjligheterna att ersätta glaskaraffinerna med behållare av lämpligare material. Vidare håller SJ på att förbättra de äldre skyddsanordningarna för att förhindra att sovvagnsresenärer faller ur sängen. Dessutom har en del utrustningsdetaljer med skarpa hörn avrundats. Med hänsyn till SJ:s aktivitet på detta område finner jag det inte motiverat med någon åtgärd från min sida.

Vidare anförde

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Anledningen till frågan är dels den kritik som har riktats mot SJ i samband med en tågolycka, dels den omständigheten att jag på nära håll som

sovvagnsresenär har sett de brister som jag anser råda i fråga om säkerheten inne i sovvagnskupéerna. Det är givet att riskerna finns framför allt i sovvagnar av äldre modell. Avsaknaden av säkerhetsbälten på den undre platsen är en brist, en annan är de bristfälliga säkerhetsbältena på den övre platsen. Ser man sig omkring i det mycket begränsade utrymme som sovvagnskupén utgör, finner man, att det finns rikligt med skarpkantiga metallföremål.

Nog tycker jag, att man, när vi här i riksdagen beslutar om åtgärder för bättre säkerhet beträffande privata trafikmedel — jag tänker då närmast på bilarna — också borde vara ytterst angelägen om att man när det gäller de trafikmedel som är statens, statens järnvägar, verkligen föregår med gott exempel och vidtar de åtgärder som är möjliga för att skapa så stor säkerhet som möjligt.

Statsrådet säger att det inte går att konstruera och inreda personvagnar så att risken för skador helt elimineras. Det är jag helt överens med statsrådet om. Men det är framför allt på det äldre sovvagnsbeståndet som jag anser att förbättringar behövs och bör göras. Även om det är svårt att helt eliminera de nämnda riskerna tror jag, att man genom ganska enkla åtgärder skulle kunna få bort riskerna i viss utsträckning och förbättra säkerhetsanordningarna. Statsrådet framhöll i sitt svar att SJ håller på att göra vissa förändringar för att ernå större säkerhet och jag är tacksam att så sker och hoppas att takten i detta inte är alltför långsam. Med min fråga har jag velat fästa statsrådets uppmärksamhet på en enligt min mening betydelsefull sak, och jag hoppas att SJ:s arbete härigenom kommer att påskyndas något. Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. gottgörelse till telefonabonnenter för felaktigt debiterade samtalskostnader

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig, efter vilka principer televerket kommer att ersätta telefonabonnenter, vilka genom användande av apparater med konstaterade materiellfel debiterats för höga samtalskostnader.

Frågan torde närmast avse samtalsavgifter debiterade abonnenter som haft någon av de telefonapparater av typ Dialog hos vilka materiellfel kunnat konstateras.

Låt mig då först konstatera, att Dialogapparaten med de tekniska fördelarna har jämfört med äldre apparattyper och med dess design mycket snabbt slagit igenom hos allmänheten. I dagens läge önskar ungefär 70 % av nytilkommande abonnenter att få en apparat av denna typ, och sammanlagt har under de två och ett halvt år som apparaten saluförts inte mindre än en halv miljon sådana apparater satts upp.

Vissa Dialogapparater ur ett parti som tillverkats vid televerkets verkstäder har emellertid visat sig behäftade med ett fel, som innebär risk för att under ogynnsamma betingelser omedelbar nedkoppling inte sker efter avslutat samtal. Det kan konstateras, att denna risk för fördröjd nedkoppling är mycket liten. Den föreligger inte, då telefonluren läggs ned på normalt sätt, utan endast om det sker särskilt långsamt eller så att luren kommer att ligga snett. Risken bedöms emellertid öka något på längre sikt beroende på en med tiden ökad friktion mellan olika i apparaturen ingående plastmateriel. Med hänsyn härtill har televerket beslutat, att samtliga apparater i det aktuella partiet skall bytas ut.

Beträffande risken för feldebiteringar i fall av materiellfel gäller att vid lokalsamtal — som utgör cirka 90 % av totala antalet samtal — en utebliven nedkoppling inte har någon ekonomisk betydelse, eftersom det då under alla förhållanden endast blir fråga om en enda markering. De fall då ett materiellfel kan få några ekonomiska konsekvenser begränsar sig således till de automatiska rikssamtalen. Härvidlag är då att notera det förhållandet att när ett samtal avslutas och adressaten lagt på sin telefonlur förbindelsen — för det fall den som ringt upp ej lagt på sin egen lur — normalt bryts efter tre minuter genom en särskild övervakningsutrustning på telefonstationen. Möjligheten till felmarkering av samtalsavgift begränsar sig vid angivna förhållanden sålunda till tre minuter. Det kan under denna tid bli fråga om ungefär fyra extra markeringar vid lägsta taxa och upp till drygt 20 markeringar vid högsta taxa. Givetvis kan det i enskilda fall bli fråga om i och för sig kännbara belopp.

Samtliga de Dialogapparater som hyts ut avser televerket att prova enligt ett särskilt testprogram. I de fall ifrågavarande materiellfel kan konstateras kommer man att gå igenom samtalsmätningen för vederbörande abonnemang och — i samråd med abonnenten och bl. a. genom jämförelser av samtalsfrekvensen under olika perioder — söka bedöma i vilken utsträckning överdebitering kan ha ägt rum. Detta kommer att ske oavsett om klagomål anförts över samtalsdebiteringen eller inte.

Vidare anförde:

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Låt mig först tacka herr statsrådet för svaret.

Trots allt har statsrådet inte svarat på min fråga fullständigt, eftersom jag vill veta efter vilka principer ersättning utgår. Statsrådet har redogjort för hur Dialogapparaten fungerar och framhållit att fel konstaterats på vissa

Svar på fråga ang. gottgörelse till telefonabonnenter för felaktigt debiterade samtalskostnader

av dessa apparater. Ungefär 60 000 anmälningar per år med klagomål över för höga debiteringar inkommer emellertid till televerket, och av dessa återbetalas eller rättas ungefär 5 000. En noggrann undersökning företas enligt uppgift på cirka 20 000, d. v. s. på de apparater där en förhöjning av samtalsräkningen på över 50 procent konstaterats. Det finns också abonnenter vilkas räkningar överstiger de normala med kanske bara 40 procent, trots att abonnenten under tiden varit bortrest, sjuk, eller vistats på annan ort. Tar televerket hänsyn till sådana fall eller finns det inga möjligheter för dessa abonnenter att få ersättning för för hög debitering?

Herr talman! Jag har här kopior från abonnenter där det klagas över att samtalsmätning pågått trots avstängd telefon på grund av obetalda telefonräkningar. De har alltså debiterats för samtal som inte har ägt rum.

Jag har också kopior av brev från abonnenter som har debiterats tusentals kronor för mycket i samtalsavgifter. Jag är emellertid medveten om att det inte är den saken vi nu diskuterar, utan det är principen för televerkets handlande och frågan om hur de instruktioner är beskaffade efter vilka televerkets personal skall arbeta samt — kanske det mest väsentliga — den enskildes rättssäkerhet och ekonomiska säkerhet, d. v. s. hans möjligheter att slippa betala pengar som han inte är skyldig. Varför är gränsen satt till just 50 procent för att man skall få en räkning undersökt?

Vad Dialogapparaterna beträffar har statsrådet förklarat att alla sådana apparater kommer att undersökas. Men i de fall apparaterna bytts ut har den utbytta apparaten inte alltid markerats på något sätt som tillhörande en viss abonnent, utan televerkets personal har försvunnit med den apparaten tillsammans med kanske tio andra. Hur vet

man då vilken apparat som hört till ett speciellt hushåll? Var finns instruktionen till personalen i sådana fall? Det hade varit roligt om statsrådet i sitt svar kunnat redogöra för den saken och talat om efter vilka grunder man ersätter abonnenterna sedan felet är konstaterat. Räcker det med att konstatera att det troligen föreligger för hög markering? Hur hög i så fall? Finns det över huvud taget någon möjlighet för abonnenten att göra sin rätt gällande? Utmätning har verkställts och utmätningshot har kommit åtskilliga abonnenter till handa som inte haft möjligheter att betala telefonräkningar på t. ex. 4 000 kronor, när beloppet normalt har legat vid 400 à 500 kronor per kvartal. Vad har abonnenterna där för möjligheter? Tredskodom har meddelats i många sådana fall.

Många människor, inte minst gamla, måste ha telefon, och televerket upplevs av dem som allenarådande. Dess personal för verkets talan inför abonnenten, men i denna talan borde man också visa att televerket har någon form av ansvar inför abonnenterna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är självfallet ytterligt svårt för mig att uttala mig om de enskilda fall som fru Sundberg här har givit exempel på. Det sätt på vilket man vid televerket handskas med de fel som upptäckts i Dialogapparaterna tycker jag emellertid ändå borde ge det intrycket att man vid verket är angelägen om att verkligen åstadkomma en rättelse av uppkomna felaktigheter. Jag kan nämna att man på verket har för avsikt att ringa runt till alla abonnenter med sådana apparater för att genom tillverkningsnumren uppsåra sådana apparater vid vilka risk för feldebitering kan föreligga. Det är nämligen inte säkert att feldebitering föreligger.

Svar på fråga ang. möjligheten för befattningshavare inom statens järnvägar att vid friställning eller pensionering förvärva av dem innehavda tjänstebostäder

Vad sedan angår frågan om på vilket sätt man skall ersätta dem som kan ha blivit felaktigt debiterade har jag i mitt svar sagt att man i samråd med abonnenten och vid jämförelser av samtalsfrekvensen under olika perioder skall försöka bedöma eventuella feldebiteringar och deras omfattning. Med den omsorg man på televerket lägger ned på försöken att rättställa förhållandena tycker jag att fru Sundbergs redovisning här var något av en svartmåling. Jag är övertygad om att man på televerket kommer att undersöka alla aktuella fall mycket ordentligt och diskutera den enskildes situation.

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Ja, herr statsråd, jag är medveten om och uppskattar mycket televerkets ansträngningar att rätta till de fel som konstateras. Men jag vet också att jag inte har svartmålat situationen, ty det är inte några enstaka fall jag anfört, utan det gäller ett mycket stort antal abonnenter. För dessa abonnenter är en avstängning av telefonen eller en utmätning eller ett meddelat utmätningshot mycket obehagliga ting, och jag vill särskilt betona televerkets suveränitet, som gör att abonnenterna känner sig maktlösa. De har ingen att vända sig till, vågar i många fall inte eller har inte råd att anlita juridisk expertis, och därför försöker de att betala. Där kan rättssäkerheten komma i kläm.

Det vore tacknämligt om statsrådet i samband med löftena om uppföljning av felen på Dialogapparaterna också ville medverka till att den personal, som handhar undersökningarna, och även den personal på televerkets ekonomiavdelning som har att ta ställning till ersättningsfrågorna, får fullständiga informationer och även möjlighet att lämna dessa informationer vidare till de i många fall förtvivlade abonnenter

som ringer upp olika instanser inom televerket.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är klart att det kan finnas enskilda fall, om vilka man efteråt kan säga att bedömningen inte blivit den bästa. Jag har velat påpeka dels vilka svårigheter televerket brottas med och dels vilka ambitioner man har att försöka ställa till rätta det som blivit fel.

Jag begärde egentligen ordet för att också få påvisa att det kan förekomma abonnenter som vill vara ohederliga i sitt förhållande till televerket. Det är i sådana fall som televerket får svårigheter att verkligen konstatera i vilken mån det är fråga om ett fel hos teleapparaten eller ett försök från abonnentens sida att tillskansa sig en förmån som abonnenten inte bör ha.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. möjligheten för befattningshavare inom statens järnvägar att vid friställning eller pensionering förvärva av dem innehavda tjänstebostäder

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fröken Anderson har frågat mig om jag avser vidtaga någon åtgärd som kan underlätta för SJ-anställda som bebor tjänstebostad (t. ex. s. k. banvaktsslugor) att i samband med friställning eller pensionering få inköpa dessa på rimliga villkor.

Fall har inträffat då försäljning blivit aktuell av egendom som under en lång följd av år bebotts av anställda

Svar på fråga ang. möjligheten för befattningshavare inom statens järnvägar att vid friställning eller pensionering förvärva av dem innehavda tjänstebostäder

vid SJ. SJ har i sådana fall sökt undvika försäljning för att bereda vederbörande möjlighet att bo kvar.

Vid försäljning av egendom som tillhör staten skall vederbörande myndighet enligt gällande bestämmelser se till, att högsta möjliga köpeskillning erhålles. Försäljningar skall därför normalt ske på offentlig auktion. Dessa bestämmelser gäller även SJ. Ett frångående av bestämmelserna är möjligt endast i undantagsfall. Någon gång kan det sålunda komma i fråga att nedsätta köpeskillningen under egendomens marknadsvärde. Sådana ärenden prövas i särskild ordning.

Denna fråga har tidigare behandlats av riksdagen, som inte fann anledning att vidta någon åtgärd i den av interpellanten önskade riktningen. Jag har inte funnit anledning att göra någon annan bedömning än den riksdagen gjort.

Vidare anförde:

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga, även om jag tyvärr måste konstatera att det var ganska negativt.

Statsrådet sade i ett tidigare sammanhang i dag att vi skall rationalisera statsverksamheten, och det är alla överens om. Ja, visst är vi det, men nog borde vi väl också komma överens om att vi i denna rationaliseringsprocess skall ta största möjliga hänsyn till de människor som råkar ut för rationaliseringarna. Vi vet att man inom statens järnvägar under många år har rationaliserat verksamheten och att detta pågår fortfarande. Många av SJ:s anställda tillhör låglönegrupperna, och det råder inget tvivel om att de råkat i besvärliga situationer genom dessa rationaliseringar, det gäller inte minst bostadsfrågan.

Statsrådet säger att denna fråga tidi-

gare har behandlats av riksdagen och att det inte finns anledning att ta upp den på nytt. Ja, jag väckte tillsammans med ett par kammarledamöter en motion i detta ärende år 1965. Den blev avslagen. Kungl. järnvägsstyrelsen hade dock skrivit ett mycket positivt yttrande där det sades att man nog skulle kunna göra vissa justeringar av bestämmelserna. Det anfördes att man t. ex. vid en anställningstid av 20 år eller därutöver skulle kunna tänka sig att bevilja en viss förköpsrätt åt dem som ville behålla sina tjänstebostäder. Vederbörande har ofta bott i sin tjänstebostad under en lång följd av år och har med egna medel i många fall bekostat förbättringar av den. Vid en friställning eller pensionering kan vederbörande råka i den situationen att bostaden enligt bestämmelserna måste utbjudas på offentlig auktion.

Dessutom har dessa s. k. banvaktsstugor i vissa bygder, bl. a. den där jag hör hemma, blivit mycket attraktiva och efterfrågade som semesterbostäder för storstadsbor och andra, och detta gör att de kommit upp i priser som den SJ-anställda inte har några som helst möjligheter att betala.

Det har inträffat i min hemkommun att en ganska enkel banvaktsstuga har försålts för 50 000 kronor till en person som ville ha den som sommarnöje. Det är inför sådana företeelser som man börjar fundera över om detta kan vara riktigt och om man inte på något sätt skulle kunna få till stånd en ändring av bestämmelserna till den anställdes förmån. Jag förstår att det tyvärr inte finns stora utsikter till detta, men jag har ändå velat aktualisera frågan, och det finns kanske möjligheter att återkomma i annat sammanhang. Jag tackar än en gång för svaret på min fråga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Svar på fråga ang. riskerna för spridande av gulsot vid blodgivning

Herr talman! Fröken Anderson i Lerum och jag är tydligen överens om nödvändigheten av en rationalisering av statsverksamheten även på detta område, och vi är också överens om att man i denna rationalisering måste ta vederbörlig hänsyn till personalens situation. Jag har även redovisat i mitt svar att SJ försöker att göra detta bl. a. på det sätt som jag antydde när det gäller bostadsfrågan. Jag har också omnämnt den prövning, som kan förekomma i de enskilda fallen och som fröken Anderson antydde.

Det sista som fröken Anderson nämnde gällde den attraktivitet som bantvaktstugorna numera kan ha även som sommarstugor för storstadsbor och för andra, och det är väl därvidlag som svårigheten kommer in. Om man generellt skulle tillämpa principen att bantvaktstugorna försålles till personalen, finns det självfallet ingen garanti för att de inte även denna väg kunde bli spekulationsobjekt i andra hand. Detta är ett problem som man inte kan bortse från. Därför tror jag att den handläggning på detta område, som jag försökt att skissera, är den riktiga. Jag vill än en gång understryka vikten av att man i detta sammanhang tar hänsyn till den berörda personalens intressen.

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Det är naturligtvis tacknämligt att man ibland i det enskilda fallet kan få till stånd en prövning av dessa frågor. Det är dock, såsom statsrådet har anfört i sitt svar, endast i undantagsfall som detta förekommer. Jag har haft rätt mycket kontakt med SJ-anställda i frågor av detta slag, och jag har inte träffat på något fall där man har kunnat få till stånd en jämkning, trots gjorda försök. Det är därför jag är litet bekymrad för dessa saker. Om en SJ-anställd får köpa sin stuga på hyggliga villkor och sedan i andra hand försäljer den är ett problem som naturligtvis kan uppstå, men

dylika fall kommer enligt vad jag tror att vara rena undantag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. riskerna för spridande av gulsot vid blodgivning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Åkerlind har frågat vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att minska de risker för spridande av gulsot som uppkommer då narkotikamissbrukare lämnar blod till sjukhusens blodgivarcentraler.

Medicinalstyrelsen har i ett cirkulär den 30 oktober 1967 anmodat samtliga länsläkare och förste stadsläkare att till blodgivarcentralerna anmäla alla nyregistrerade fall av gulsot för att förebygga att gulsot överförs vid blodgivning. Självfallet vidtar sjukhusen mycket vittgående försiktighetsåtgärder för att förhindra smittspridning.

Vidare anförde:

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min fråga. Den är föranledd av att den s. k. inokulationshepatiten, alltså den gulsotstyp som sprids genom blodtransfusion, injektioner, blodprov m. m. har ökat starkt under de sista åren på grund av det stora antalet gulsotsfall bland narkomaner. På Roslagstulls sjukhus i Stockholm vårdades år 1962 två fall av narkomanhepatit, år 1963 var det 14 nya fall, år 1964 81 fall, 1965 var det 70 fall och år 1966 hela 269 nya fall av gulsot bland narkomaner som vårdades på detta sjukhus.

Då man dessutom vet att inkubationstiden för denna form av gulsot är upp till fem månader och att en vuxen per-

Svar på fråga ang. utformningen av s. k. gemensam samling i skolorna

son kan vara virusbärare i fem år eller mer förstår var och en vilken stor reservoar av virusbärare narkomanerna utgör. Genom att denna grupp under de sista åren ökat kraftigt är också riskerna för spridning av sjukdomen genom blodgivning större. På grund av den långa inkubationstiden vet kanske inte heller narkomanen om han har sjukdomen i sitt blod när han kommer till blodgivarcentralen. Riskerna för att dialyspatienterna får gulsot är speciellt stora, eftersom de får blodtransfusioner ofta.

Meddelandet om att njurtransplantationsverksamheten vid serafimerlasarettet kommer att avbrytas på grund av gulsotsrisken vid blodtransfusion är mycket allvarligt.

Erfarenheten visar också att riskerna för sjukhuspersonalen är mycket stora. Under en period av drygt två år, 1964—1966, inträffade t. ex. vid S:t Eriks sjukhus i Stockholm 46 fall av inokulationshepatit och av dessa befann sig 33 bland dialyspersonalen.

Jag hoppas att socialministern delar min oro och är beredd att göra vad som göras kan för att möta de risker som uppenbarligen ökar genom att narkomaner lämnar blod vid sjukhusens blodgivarcentraler. Oskyldiga människor måste om möjligt skyddas mot den ansvarslöshet som narkomaner visar då de lämnar blod trots vetskapen om risk för spridande av gulsotssmitta.

Skärpt kontroll av blodgivare och en generös anslagsgivning till forskning på området bör kunna bidra till bättre förhållanden.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har redan i mitt svar framhållit att det är angeläget att i största möjliga utsträckning försöka både upptäcka smittfallen och förhindra smittspridningen.

Herr Åkerlind nämnde serafimerlasarettet, och jag vill gärna säga att det

är beklagligt att man där varit tvungen att avbryta njurtransplantationerna och hänvisa dessa patienter till Göteborg.

Detta problem är besvärligt. Man är numera osäker om spridningsvägarna. Blodtransfusionsgulsoten smittar uppenbarligen inte enbart genom kontakt med blod eller stick med sprutspetsar, som man tidigare antog.

Emellertid är jag medveten om att direktionen och sjukhusledningen vid serafimerlasarettet gör vad de kan för att komma till rätta med detta otvivelaktigt svåra problem. Jag vill nämna att jag i tilläggsstaten har upptagit medel för en utbyggnad av det kemiska laboratoriet bl. a. just för att förebygga smittspridning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på fråga ang. utformningen av s. k. gemensam samling i skolorna

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet om han anser att morgonsamling, som på grund av dispens blivit ersatt med s. k. gemensam samling, bör bibehålla morgonsamlingens karaktär, där detta lokalmässigt är möjligt. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag vill först erinra om att den gemensamma samlingen för de gymnasiala skolornas elever har en annan målsättning än morgonsamlingen för grundskolans elever. I de fall som herr Werner åsyftar är skolledningen oförhindrad att för grundskolans elever anordna morgonsamling i stället för gemensam samling. En ovillkorlig förutsättning är dock att otvetydiga meddelanden härom lämnas i så god tid att be-

Svar på fråga ang. utformningen av s. k. gemensam samling i skolorna

stämmelsen om befrielse från morgonsamling kan tillämpas.

Vidare anförde:

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret, som tyvärr inte skingrar dunklet kring saksfrågan. Statsrådet säger att skolledningen är oförhindrad att för grundskolans elever anordna morgonsamling i stället för gemensam samling. Men skolledningen känner sig i dessa fall just förhindrad att ordna morgonsamling av vissa praktiska, organisatoriska skäl. I annat fall hade man inte sökt dispens. Därför ger statsrådets svar ingen lösning på problemet.

Där man har gemensam samling för högstadiet och gymnasiet förstår jag att man måste följa gymnasiets bestämmelser. Har emellertid en skola ansökt om dispens från morgonsamlingen av praktiska, organisatoriska skäl är det väl inte därför att man på något sätt vill komma från morgonsamlingens innehåll. På den grunden kan inte någon dispens beviljas, antar jag; det vore i så fall ett mycket enkelt sätt att kringgå lag och förordning.

Ponera emellertid att en skola fått dispens av praktiska skäl t. ex. därför att man måste flytta samlingen från morgontid till eftermiddagstid och att denna skola kan ha denna gemensamma samling åtskild från gymnasiet. I sådant fall finns det väl ingen anledning till att en förändring av tidpunkten också skall dra med sig en förändring av innehållet. Men det är tyvärr vad som skett på sina håll.

Under år 1966 har en rad skolor på ett trettiotal platser i landet fått dispens från morgonsamlingen, och under år 1967 har väl ytterligare en del skolor fått det.

Så trångt som morgonsamlingarna redan sitter vore det djupt olyckligt om Kungl. Maj:t dispensvägen helt i

onödan berövade barnen möjlighet till andakt under de sista åren i grundskolan. Riksdagen har ju inte avskaffat den typ av morgonsamlingar i grundskolan där bön och psalmsång ingår som moment. Skolöverstyrelsens »morgonsamlingspaket», som kom i september, bekräftade också detta. Samlingar med kristen prägel har alltså sin givna plats i den objektiva planering som är anbefalld.

För att undvika tveksamhet på den punkten vore det väl klokt, herr statsråd, om skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t vid dispensgivningen även gav anvisning om att en förflyttning avseende tid och plats inte berör innehållet i samlingen i de fall där man fortfarande bara har enheter ur grundskolan samlad vid ett och samma tillfälle. Det intressanta i frågan är alltså om det står rektor fritt att i dessa fall flytta en sådan kultisk samling från förmiddagstid till eftermiddagstid.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Först vill jag ge herr Werner den upplysningen, att sådan dispens det här gäller är given i fall där den gymnasiala skoldelens elever är flera än grundskoledelens elever på högstadiet.

Herr Werner föreslog, om jag förstod honom rätt, att skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t skall ge anvisningar om att morgonsamling skall äga rum på viss gemensam tid — inte nödvändigtvis på förmiddagen, utan någon gång när det passar enligt skolschemat. Detta går emellertid inte att genomföra, eftersom enligt skolstadgans bestämmelser morgonsamlingen skall äga rum före första lektionen. Förslaget kommer alltså att stå i strid mot skolstadgans bestämmelser.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag tycker detta är hårklyverier.

Svar på fråga ang. viss propaganda inom skolan

Anledningen till dispensansökan är att det inte går att anordna morgonsamlingen tio minuter före klockan 8 på morgonen. Denna förflyttning i tiden till exempelvis en kvart över 12 har självfallet ingen anledning att innebära någon förändring av innehållet i samlingen. Vill man slå vakt om skolstadgan, så skall man väl också slå vakt om det innehåll som morgonsamlingen har att ge eleverna.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! I så fall kan jag inte förstå annat än att man då måste begära dispens från skolstadgans bestämmelser om tidpunkten. Då kan man inte begagna sig av den typ av dispens som herr Werner har begärt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. viss propaganda inom skolan

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet, om han anser att det, då det gäller resonemang av etisk innebörd, kan finnas situationer då en ensidig propaganda inom skolan, syftande till karaktärsfostran och fördjupad samhällsanda, inte blott får utan bör förekomma. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Svaret är nej.

Vidare anförde:

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! Jag har att erkänna mottagandet av det lika korta som över-

raskande och besynnerliga svaret. Jag har funderat mycket över hur ecklesiastikministern respektive statsrådet Moberg har kommit fram till detta svar. Kan det bero på att jag använt ordet »propaganda» i stället för ordet »påverkan»? Jag vet inte om detta kan ha haft någon psykologisk inverkan på bedömandet; jag kanske kan få besked om det.

Konsekvensen av svaret mot bakgrunden av skolstadgans bestämmelser, som säger att eleven skall ges en god uppfattning om de moraliska normer som måste gälla i sammanlevnaden mellan människor och att karaktärsfostran är en av skolans viktigaste uppgifter, har jag svårt att förstå. Hur i all världen skall man kunna bibringa lärjungarna uppfattningar i den riktningen utan att de blir utsatta för en ensidig påverkan?

En lärare står upp och gör propaganda mot fusk — skulle det inte vara tillåtet? Eller lärarens påverkan i riktning mot ärlighet eller människokärlek hos eleven — skulle en sådan propaganda vara förbjuden? Jag har svårt att begripa detta. Det har förbryllat mig i mycket hög grad att svaret har blivit vad det blivit. Jag tror att det kommer att åstadkomma stor förvirring även ute i landet, om det blir spritt genom massmedia, vilket det kanske blir.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Herr Dicksons fråga gäller om man i dessa angelägenheter bör bedriva propaganda i skolan. Inom departementet har vi grubblat mycket på detta innan vi svarade. Vi har utgått ifrån att man icke bör bedriva propaganda i ordets vedertagna mening. Kristendomsundervisningen skall enligt läroplanen vara objektiv i den mening att den meddelar sakliga kunskaper om olika trosåskådningars innebörd utan att läraren auktoritativt söker påverka eleverna att omfatta viss åskådning. När det gäller andra typer av frågor syftar grundskolans läroplan till

Svar på fråga ang. tidpunkten för framläggande av förslag om de gymnasiala skolformerna

att få eleverna att visa självständighet och anlägga ett kritiskt betraktelsesätt.

Av sådana skäl var det ganska självklart att man, såsom frågan var ställd, borde svara nej på densamma.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag glömde i mitt föregående anförande att tacka för svaret, men det var så obetydligt att det likasom flög bort för mig. Men nu tackar jag för båda svaren och ber om tillgift för att jag inte visade vederbörlig hövlighet första gången.

Jag respekterar skolans målsättning såsom den är formulerad i skollagen. Det var egentligen bara för att få ett förtydligande på en punkt som jag ställde min fråga. Det finns skolmän som är så angelägna att följa lagens bokstav att de, om de sagt någonting i den ena riktningen, anser sig böra säga någonting även i den andra. De ger även av princip företrädare för andra riktningar ordet omedelbart därefter.

På vissa områden är det egentligen en truism att ställa frågan. Ta exempelvis begreppet ärlighet. Man kan väl inte mena att någon som har som specialitet att utöva ficktjuvens verksamhet skall inbjudas att komma och propagera för oärlighet, om man i en första instans har propagerat för ärlighet.

Jag är så pass förbryllad av svaret att jag har svårt att komma fram till någon slutsats. Egentligen är jag lika klok nu som jag var innan vi började, för att inte rent av säga mindre klok än när vi började. Nu börjar det att uppstå situationer i vilka man inte vet hur man skall handla.

Härefter meddelade herr andre vice talmannen, att herr Nelander begärt ordet. Kammaren beslöt emellertid att beträffande denna fråga icke upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttanderätten.

Vidare anförde:

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Herr Dickson och jag är helt överens om lärarens skyldigheter och möjligheter att för de unga klargöra sådana grundläggande ting som ärlighet och annat. Vad jag reagerade mot var begreppet propaganda. Jag tycker inte att man behöver använda ordet när det gäller sådana självklara saker.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Det var skada att jag inte använde ordet påverkan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. tidpunkten för framläggande av förslag om de gymnasiala skolformerna

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet, när han avser att framlägga förslag om de gymnasiala skolformerna med anledning av yrkesutbildningsberedningens betänkande. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Yrkesutbildningsberedningens förslag har nyligen avlämnats och har remitterats till ett stort antal myndigheter och organisationer. Innan remissyttrandena inkommit är jag inte beredd att redovisa något ställningstagande i den berörda frågan. Jag hoppas emellertid att ett förslag skall kunna föreläggas 1968 års riksdag.

Vidare anförde:

Herr **WESTBERG** (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Visserligen säger han sig inte vara beredd till något ställningstagande

Svar på fråga ang. gränserna för dämning och tappning i Vätern

i denna fråga men han hoppas likväl att kunna förelägga 1968 års riksdag ett förslag i ärendet.

Jag vill gärna ta fasta på detta uttalande. Det är min livliga förhoppning att det skall visa sig möjligt att framlägga förslag redan under vårriksdagen 1968. Vi vet att många skolplanerare på olika nivåer otåligt väntar på besked angående utformningen av den integrerade gymnasiala skolan. Redan 1964 uttalade yrkesutbildningsberedningen att det med hänsyn till den pågående brådskande planeringen för hela det gymnasiala skolstadiet var angeläget att Kungl. Maj:t och riksdagen snarast tog ställning till förslaget, och man förutsatte att förslag beträffande den principiella inställningen skulle framläggas redan vid 1966 års höstsession.

I den omfattande skolbyggnadsverksamhet som pågår och planeras är det givetvis av väsentlig betydelse att klara besked kan lämnas. Det är därför synnerligen angeläget att beslut i frågan så snart som möjligt kan fattas.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Westberg om att när vi fick remissyttrandena över yrkesutbildningsberedningens första betänkande stod det alldeles klart att det inte gick att framlägga ett förslag på basis av det; det var inte tillräckligt preciserat. Nu har vi emellertid fått preciserade läroplaner. Dessa remissbehandlas för närvarande och när remissbehandlingen är klar kommer regeringen att handla snabbt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på fråga ang. gränserna för dämning och tappning i Vätern**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **WICKMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ståhl har frågat mig om jag vill medverka till sådana modifikationer av fastställda gränser för dämning och tappning i Vätern, att risken för förödande översvämning kan förebyggas bättre än för närvarande.

Gränserna för dämning och tappning i Vätern är fastställda genom vattendom år 1937. Som ägare av Trollhätteverken är vattenfallsverket emellertid oförhindrat att när helst behov därav anses föreligga hos vattendomstolen ansöka om fastställande av ändrade eller nya regler för vattenbyggnaden och dess utnyttjande. Verket har hittills inte ansett sig ha anledning att göra någon sådan ansökan. Gällande bestämmelser utgör nämligen resultatet av en mycket noggrann avvägning mellan berörda intressen, där särskilt de stora riskerna för ras i Götaälv-dalen vid mer betydande avtappning krävt uppmärksamhet. Högsta tillåtna vattenmängd genom Trollhätteverken utgör 1 000 m³/sek. Avtappningen har nu legat vid denna maximala nivå under en stor del av hösten. Efter vad jag inhämtat från vattenfallsverket skulle de nu aktuella vattenståndsförhållandena i Vätern emellertid inte nämnvärt ha kunnat påverkas även om man i Trollhätteverken tappat maximal vattenmängd redan tidigare under året. Man är emellertid väl medveten om de problem som högvattnet i Vätern kan orsaka och ägnar kontinuerlig uppmärksamhet åt behovet av modifikationer i tappningen.

I princip kan enligt vattenlagen också var och en som lider skada av gällande regler om vattenhushållningen ansöka om ändring av fastställda bestämmelser. Förutsättningen härför är emellertid, att gällande regler är ofullständiga och att tredje mans rätt inte skulle förnämas av de ändrade reglerna. I ett eventuellt akut nödläge kan slutligen länsstyrelsen inom ramen för den allmänna katastrofberedskapen förordna om åtgärder, som strider mot de av vattendomstolen fastställda föreskrifterna. Jag har emeller-

Svar på fråga ang. gränserna för dämning och tappning i Vänern

tid erfarit, att vattenståndet i Vänern nu är i sjunkande.

Vidare anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Alla som bor vid Vänerens vattenområde är naturligtvis tack samma för att vattnet nu äntligen är i sjunkande — det går emellertid mycket sakta. Vi är också tacksamma för åtskilliga av de försäkringar som ges i svaret. Jag hoppas att dessa uttalanden skall effektivisera bevakningen av Vänern. Detta problem gäller emellertid inte bara Vänern utan praktiskt taget samtliga reglerade sjöar i detta land.

Det är tyvärr så, att regnväder och vattenstånd visar en betänklig obenägenhet att ta hänsyn till vattendomar, vattenfallsverket och andra höga myndigheter. Om vädret blir besvärligt och bestämmelserna inte kan rubbas kommer vi i sådana situationer som vi haft senast under denna höst.

Det förefaller som om man på vattenfallsverket inte läst i tidningarna om Kållandsö, där det varit mycket besvärliga översvämningar i höst. Samma risk har under flera månader varit överhängande inom ett område från Värmlands nordspets till långt ned på Västgötaslätten. Vänern har legat som en högvall mot de vattenmassor som faller ut i sjön, och det har varit på vippen att bli översvämning inom stora områden. För de skador som härigenom kunde ha uppstått finns inte någon möjlighet att få ut ersättning. När vårvattnet rinner in i husen, något som hänt vartannat år under vissa tider i klarälvsområdet, blir skadorna ekonomiskt kännbara.

Detta är en mycket viktig sak. Jag skulle vilja lägga herr statsrådet såsom högste chef för vattenfallsverket och övriga vattenmyndigheter varmt om hjärtat att försöka få dessa myndigheter att smidigare och tidigare än vad som skett i år igångsätta tappningen, så att

det finns utrymme kvar i dessa jättebassänger när höstregnen kommer.

Jag hoppas att min fråga och svaret på den skall få denna effekt, så att människorna i dessa trakter kan känna sig lugnare än vad de gjort under många höstar då förhållandena varit sådana som i år. Det borde kunna bli bättre genom en effektivare övervakning både från vattenfallsverkets, Trollhätteverkets och länsmyndigheternas sida. Det borde finnas större möjligheter till dispenser för tillfälliga ökningar av tappningen. Detta är en sak som inte kan bestämmas generellt utan som måste övervakas från dag till dag, i vissa fall från timme till timme.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag tror jag kan försäkra herr Ståhl om att vattenfallsverket i hög grad känner sitt ansvar för vattenståndet i Vänern. I denna konkreta fråga är väl innebörden av herr Ståhls kritik av vattenfallsverket, att man borde ha börjat den maximala avtappningen ännu något tidigare än man gjort i år. Av naturliga skäl är det svårt för mig att ta ställning till, huruvida detta hade varit riktigt eller inte.

Problemet med Vänern är mycket svårt. Jag antar att herr Ståhl har sett den vattendom som reglerar Vänern. Det är ju en hel »bibel», som man kan ägna en stor del av sitt liv för att verkligen penetrera.

En tappning utöver de fastställda maximigränserna innebär visserligen att vattenståndet i Vänern skulle sjunka snabbare, men mot detta står, som herr Ståhl känner till bättre än jag, de risker och de andra risker för vattenförsörjningen i Göteborg som då inträder. Detta är alltså ett mycket svårt avvägningsproblem. Men jag kan försäkra herr Ståhl att befolkningen vid Vänern i hög grad har vattenfallsverkets

stöd när det gäller att minska över-
svämningsriskerna genom att utnyttja
de möjligheter till avtappning som finns
inom gränserna för de fastställda maxi-
minivåerna och de modifikationer av
dessa som utan ändring av vattendom-
men kan komma till stånd.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Självfallet tar jag tack-
samt fasta på statsrådets förklaring.
Men när vi under hösten varit oroliga
och tagit kontakt med direktionerna för
de olika enskilda kraftföretag som har
stora bassänger i Klarälven — det gäl-
ler för övrigt inte bara Klarälven utan
även andra vattenområden, t. ex. Fry-
ken — har man förklarat att man på
grund av vattendomen och vattenfalls-
verkets sätt att tillämpa denna dom
inte har kunnat göra någonting. Om
man på ett smidigare sätt än som hittills
skett kunde verkställa tappning, så att
det finns reservutrymme när man efter
almanackan kan beräkna att regnen
skall komma, skulle det inte bli så all-
varligt som det varit i höst.

När det gäller rasriskerna har den
senaste kanalutredningen förklarat, att
dessa är tämligen obefintliga. Jag vet
att man är en smula orolig för högvatt-
net vid nedre Göta älv, och jag vet också
att havsvattnet för närvarande står
mycket högt. Vi skall emellertid inte
diskutera om dagens läge. Nu hoppas
vi att högre makter än både vattenfalls-
verket och vattendomstolar bevarar oss
så, att högvattenstiden är förbi för den
här gången. Jag hoppas ytterligare att
vi till kommande kritiska höstar skall
kunna få en förbättring i enlighet med
de linjer statsrådet och jag nu har dis-
kuterat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Justerades protokollen för den 29
nästlidne november.

Ändring i föräldrabalken m. m.

§ 19

Föredrogs den av herr *Blidfors* (s)
vid kammarens nästföregående sam-
manträde på förmiddagen gjorda, men
då bordlagda anhållan att få framställa
interpellation till herr statsrådet och
chefen för ecklesiastikdepartementet
angående utländsk studerandes utbild-
nings- och studiefinansieringsproblem.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20

Ändring i föräldrabalken m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlå-
tande nr 60, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag
om ändring i föräldrabalken m. m.
jämte motioner i ämnet.

Genom en den 9 juni 1967 dagteck-
nad proposition, nr 138, vilken hän-
visats till lagutskott och behandlats av
första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t,
under åberopande av propositionen bi-
lagda utdrag av statsrådsprotokollet över
justitieärenden och protokoll hållet i
lagrådet, föreslagit riksdagen att antaga
förslag till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 § ut-
sökningslagen,
- 3) lag om ändrad lydelse av 50 §
barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr
97).

I propositionen framlades förslag till
ny lagstiftning om verkställighet som
gällde överflyttning av barn.

I samband med propositionen hade
utskottet behandlat följande i anledning
av propositionen väckta motioner, näm-
ligen

dels de likalydande motionerna I: 878
av fru *Lilly Ohlsson* och II: 1088 av fru
Thunvall m. fl.;

dels de likalydande motionerna I: 879
av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 1090

Ändring i föräldrabalken m. m.

av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*;

dels motionen II:1081 av herr *Martinson*, vari yrkades att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 138 med förslag till lag om ändring av föräldrabalken m. m. måtte godkänna propositionen med den ändringen att ordet »avsevärd» utginge ur lagtexten i 21 kap. 5 § andra stycket Lag om ändring i föräldrabalken samt att ordet »avsevärd» utginge ur 50 § första stycket Lagen om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960;

dels motionen II:1089 av fru *Holmqvist*, vari hemställdes att riksdagen måtte antaga de i propositionen nr 138 framlagda förslagen till lagstiftning med de ändringar att 21 kap. 2 § föräldra-

balken och 50 § barnavårdslagen erhöle i motionen angiven lydelse;

dels ock motionen II:1091 av herr *Persson* i Heden *m. fl.*

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen — med förklaring att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick antaga det genom förevarande proposition, nr 138, framlagda förslaget till lag om ändring i föräldrabalken — måtte

A. antaga lagförslaget med undantag av 2, 3, 4, 5, 8 och 11 §§;

B. i vad avsåge 2 §, i anledning av motionen II:1089 i denna del, och 11 §, för sin del antaga förslaget med de ändringar att lagrummen erhöle nedan angivna, såsom *utskottets förslag* be-tecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

2 §.

Innan länsstyrelsen förordnar om verkställighet, äger den uppdraga åt ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården att verka för att den som har hand om barnet frivilligt skall fullgöra vad som åligger honom.

Den som — — — — — två veckor.

(Utskottets förslag)

Innan länsstyrelsen — — — åligger honom. *Sådant uppdrag får även lämnas åt annan lämplig person.*

11 §.

Beträffande parts — — — — — motsvarande tillämpning.

I fråga om ersättning till den som på kallelse inställt sig för förhör inför länsstyrelsen och icke är part äga bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid betalas av allmänna medel. Även kostnad för hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning enligt detta stycke prövas av länsstyrelsen.

I fråga — — — allmänna medel. Även kostnad för *utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra punkten*, hämtning eller — — — av länsstyrelsen.

C. i vad avsåge 3 §, med avslag å motionerna I: 878 och II:1088, såvitt rörde yrkandet om barnets vistande i

barninstitution, antaga det genom propositionen framlagda förslaget;

D. i vad avsåge 4 §, med avslag å

Ändring i föräldrabalken m. m.

motionen II:1091 i denna del, antaga det genom propositionen framlagda förslaget;

E. i vad avsåge 5 §, i anledning av

(Kungl. Maj:ts förslag)

5 §.

Är det — — — — — eller

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om *sådan ej kan ske utan avsevärd fara* för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

motionen II:1081 i denna del, för sin del antaga 5 § med den ändring att lagrummet erhöles nedan angivna, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om *risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.*

F. i vad avsåge 8 §, med avslag å motionen II:1091 jämväl i denna del, antaga det genom propositionen framlagda förslaget;

G. jämväl i övrigt avslå motionerna I: 878 och II:1088;

II. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen;

III. att riksdagen — med förklaring att riksdagen icke kunnat i oförändrat

(Kungl. Maj:ts förslag)

50 §.

Om det skulle innebära *avsevärd fara för ett fosterbarns kroppsliga eller själsliga hälsa att skiljas från fosterhemmet*, äger barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet finnes, för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att taga det från fosterhemmet.

Är förbud — — — — — fyra veckor.

Förbud enligt ————— 21 kap. föräldrabalken.

Reservation hade avgivits av fru *Löfquist* (s) och fröken *Bergegren* (s), vilka ansett att utskottet under I. B. bort hemställa,

I. att riksdagen — med förklaring att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick antaga det genom förevarande proposition, nr 138, framlagda försla-

get till lag om ändring i föräldrabalken — måtte

a) I: 879 och II: 1090 samt
b) II: 1089 jämväl i denna del,

i anledning av motionen II:1081 i denna del, för sin del antaga propositionens förslag med den ändring att lagrummet erhöles nedan angivna, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

Föreligger risk, som ej är ringa, för skada på ett fosterbarns kroppsliga eller själsliga hälsa, om barnet skiljes från fosterhemmet, äger — — — från fosterhemmet.

get till lag om ändring i föräldrabalken — måtte

B. i vad avsåge 2 §, i anledning av motionen II: 1089 i denna del, och 11 §, för sin del antaga förslaget med de ändringar att lagrummen erhöles nedan angivna lydelse:

Ändring i föräldrabalken m. m.**2 §.**

Innan länsstyrelsen förordnar om verkställighet, äger den uppdraga åt *lämplig person* att verka för att den som har hand om barnet frivilligt skall fullgöra vad som åligger honom.

Den som — — — (= utskottets förslag) — — — två veckor.

11 §.

Beträffande parts — — — (= utskottets förslag) — — — motsvarande tillämpning.

I fråga — — — (= utskottets förslag) — — — allmänna medel. Även kostnad för *utförande av uppdrag enligt 2 §*, hämtnings eller — — — (= utskottets förslag) — — — av länsstyrelsen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det ärende som kammaren nu skall behandla gäller frågor som ofta är föremål för stor uppmärksamhet i den allmänna debatten, nämligen förflyttning av barn från en miljö till en annan. Oftast med utgångspunkt från något speciellt fall har gång efter annan, inte minst i pressen, påtalats att den nuvarande ordningen på detta område inte är tillfredsställande. Diskussionerna har kanske vanligen gällt formerna för förflyttning men också frågan om vilka organ som bör besluta eller ha hand om verkställigheten i dessa ofta mycket känsloladdade ärenden.

Stor uppmärksamhet har naturligt nog ägnats åt förflyttningarna av fosterbarn, som de biologiska föräldrarna vill få tillbaka, kanske sedan lång tid har gått och barnet därför förlorat all kontakt med föräldrarna. Lagstiftningen har otvivelaktigt varit bristfällig på detta område, och det är därför med stor tillfredsställelse som utskottet tagit sig an det förslag till en helt ny lagstiftning i ämnet som proposition nr 138 innefattar.

Det är naturligtvis svårt att stifta lag på ett sådant här rättsområde där inget fall är det andra likt och där känsloungagemanget ofta är så starkt att också människor, som i vanliga fall är omdömesgilla och välbalanserade, är beredda att ta rätten i egna händer. Avvägningen av barnets bästa mot andra intressen innebär givetvis också särskilda svårigheter för lagstiftaren.

Utskottet har i sitt i det allra närmaste enhälliga utlåtande funnit de framlagda förslagen i huvudsak väl avvägda och ägnade att ligga till grund för lagstiftning. På några punkter har emellertid utskottet ansett sig böra föreslå vissa jämkningar, och det är för att litet närmare motivera dem som jag har tagit till orda.

Omtanken om barnens bästa måste givetvis vara en ledande tanke i lagstiftningen på detta område. Propositionens bestämmelser vilar också på den grunden. Jag vill här först peka på att en utgångspunkt för förslaget är att all förflyttning av barn om möjligt bör ske under parternas frivilliga medverkan och att tvångsåtgärder i största möjliga utsträckning bör undvikas. Å andra sidan kan man naturligtvis inte helt avstå från tvångsmedel. Respekten för rättsordningen skulle undergrävas, om domar och beslut som gäller vårdnaden om barn inte skulle kunna verkställas. Möjligheter att ingripa mot en tredskande person måste alltså finnas, och det är mot den bakgrunden som man måste bedöma propositionens förslag att tvångsmedel i form av vite och hämtnings skall få förekomma. När parternas goda vilja saknas och tvångsmedel därför måste användas, bör man emellertid ta största möjliga hänsyn till barnets bästa, både vid valet av tvångsmedel och vid tillämpningen i övrigt. Hämtning av barn får som regel tillgripas först sedan andra vägar prövats utan framgång och förfarandet läggs i huvudsak i händerna på barnavårdsmyndigheterna. Länsstyrelsen som över-

Ändring i föräldrabalken m. m.

ordnad barnavårdsmyndighet får sålunda beslutsfunktionen, företrädare för barnavården skall som regel anförtros uppdragen att söka ombesörja frivillig verkställighet, och barnavårdsfunktionärer skall, liksom om möjligt läkare, närvara vid hämningsförrättningar.

Hänsyn till barnets bästa kan också medföra att länsstyrelsen i vissa fall kan vägra verkställighet. Vid utformningen av denna regel om hinder för verkställighet har utskottet ansett att barnets intresse måste beaktas ännu starkare än som skeit i propositionen. Bestämmelser, som anger när verkställighet bör vägras på grund av att överflyttningen kan skada barnet, finns i 5 § i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken, och den innehåller att verkställighet får vägras, om den inte kan ske *utan avsevärd fara* för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Med viss anslutning till argumentationen i en motion av herr Martinsson har utskottet ansett, att det inte står i överensstämmelse med omtanken om barnets bästa att kräva, att det skall föreligga en så höggradig risk som den, som markeras genom uttrycket *avsevärd fara*, för att länsstyrelsen skall få vägra verkställighet. Barnets bästa kräver enligt utskottet att verkställighet vägras om det föreligger *en icke ringa risk* för skada på barnets hälsa. Denna ståndpunkt har föranlett utskottet att föreslå att uttrycket *avsevärd fara* för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa i 5 § andra stycket bytes ut mot orden »risk, som ej är ringa, för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa».

Att verkställigheten inte får vägras, om de befarade skadeverkningarna endast består i en övergående störning eller annan tillfällig olägenhet, ligger enligt utskottets mening i att det skall vara fråga om en skada på den kroppsliga eller själsliga hälsan. En skada på hälsan är med andra ord något annat och allvarligare än en tillfällig störning eller olägenhet.

Jag är emellertid angelägen att framhålla, att utgångspunkten för prövningen av verkställighetsfrågan självfallet måste vara att domstols dom eller beslut skall lända till efterrättelse. Också i det fall där avgörande av domstol inte föreligger utan sökanden grundar sin framställning om barnets överlämnande på sin lagliga rätt att som vårdnadshavare bestämma barnets vistelseort bör utgångspunkten för prövningen vara att framställningen skall medges. Samma ändring som jag nys talade om i 5 § i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken har utskottet också förordat i förslaget rörande 50 § i barnavårdslagen.

I sin hittillsvarande lydelse ger paragrafen barnavårdsnämnden möjlighet att förbjuda förflyttning av fosterbarn från fosterhem i sådana fall då förflyttning inte kan ske utan avsevärd skada för barnet. Paragrafen tillkom mot lagrådets bestridande. Lagrådet ansåg det främst från rättsäkerhetssynpunkt olämpligt att barnavårdsnämnderna fick en förbudsmöjlighet som t. o. m. kunde sätta de allmänna domstolarnas beslut ur spel. Också senare, inte minst i det här lagstiftningsärendet, har paragrafen kritiserats. Missnöje med 50 § låg också, jämte annat, i botten när riksdagen förra året begärde en allsidig översyn av barnavårdslagen.

I propositionen har endast den ändringen gjorts att paragrafens innehåll anpassats till de nya verkställighetsreglerna i 21 kap. föräldrabalken dels på det sättet att förbudsrequisitet »utan avsevärd skada» bytts ut mot »avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa», dels genom tillägg av ett nytt tredje stycke, som innebär att länsstyrelsens beslut enligt 21 kap. föräldrabalken bryter eller tar över ett beslut av barnavårdsnämnden enligt 50 § barnavårdslagen. Också utskottet har ansett att man nu bör nöja sig med att anpassa paragrafens innehåll till den nya lagstiftningen om förflyttning av barn i all-

Ändring i föräldrabalken m. m.

mänhet. Paragrafens fortsatta bestånd och utformning bör i stället övervägas vid den nyssnämnda översynen av barnavårdslagen. Utskottets ställningstagande innebär alltså endast den ändringen i förhållande till propositionen att uttrycket »avsevärd skada» ersätts med den text som utskottet, som jag nyss nämnde, har förordat i 5 § andra stycket i 21 kap. föräldrabalken. Eventuella betänkligheter mot den utvidgning av nämndens befogenheter som denna ändring otvivelaktigt innebär bör enligt utskottets mening nu få vika med hänsyn till det minskade behov av användning av 50 § barnavårdslagen, som följer av den nya lagstiftningen i 21 kap. föräldrabalken. Och så får, som sagt, paragrafens fortsatta öde närmare övervägas vid den översyn av hela barnavårdslagen som snart torde komma till stånd.

Utskottets ändringar i övrigt, herr talman, sammanhänger med propositionens förslag att verkställigheten om möjligt skall ske på frivillighetens väg — alltså utan tvång. Det är också, som jag förut nämnt, ett förslag som ytterst vilar på omtanken om barnets bästa. Överflyttningen bör ske så skonsamt som möjligt med undvikande av myndighetsingripande och allmän uppmärksamhet.

Denna frivilliga verksamhet, eller medlingsverksamhet om man så vill, skall enligt propositionen ombesörjas av ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller av tjänsteman inom barnavården som erhåller särskilt uppdrag från länsstyrelsen. Det är tänkt att uppdraget förutom till barnavårdsnämndens ledamöter, suppleanter och tjänstemän skall kunna ges även åt andra befattningshavare inom socialvården, såsom socialvårdskonsulent eller barnavårdskonsulent — alltså tjänstemän med hela länet eller ännu större område som verksamhetsfält. Fördelen med att anlita sistnämnda personer är att de i allmänhet inte torde ha tagit befattning

med ärendet tidigare och därför inte heller tagit ställning och därmed kanske förlorat en del av ena partens förtroende.

I enlighet med vad som yrkats i en motion av fru Holmqvist har utskottet ansett det vara av värde att kunna vidga kretsen ytterligare till personer utanför barnavården, t. ex. läkare, kuratorer eller distriktssköterskor. Möjlighet bör med andra ord finnas att ge uppdraget åt praktiskt taget vilken person som helst, förutsatt att vederbörande kan förväntas ha parternas förtroende och kunna fullgöra uppdraget på lämpligt sätt. Detta har utskottet markerat genom att i 2 § föreslå att uppdrag av förevarande slag också skall kunna ges till »annan lämplig person». En följdändring härtill föreslås i 11 §, där en regel inskrives om ersättning för sådant uppdrag.

I detta sammanhang bör jag väl inte underlåta att nämna att utskottet däremot inte har velat tillmötesgå motionärens önskemål om att uppdraget också skall kunna anförtros åt barnavårdsnämnden som sådan. I likhet med vad som uttalas i propositionen har utskottet inte ansett det vare sig behövt eller lämpligt att engagera nämnden i dess helhet. Nämnden skulle i så fall ändå delegera uppgiften till någon ledamot eller tjänsteman. Därför bör det vara mer ändamålsenligt att ge uppdraget till vederbörande direkt och undvika omvägen via nämnden. Stor skyndsamhet är dessutom ofta påkallad i dessa ärenden, framför allt när det gäller frånskild makes rätt till umgänge med barnet under en bestämd helg eller visst veckoslut.

Motionärens farhågor för att den föreslagna ordningen skulle skapa ett motsatsförhållande mellan nämnden och dess ledamot eller tjänsteman tror jag är något överdrivna. Det förefaller naturligt att länsstyrelsen innan den utser någon i orten tar reda på barnavårdsnämndens uppfattning om vem som är

Ändring i föräldrabalken m. m.

mest lämpad för uppgiften att försöka åstadkomma en frivillig överflyttning av barnet. Vidare föreligger det givetvis inget hinder för den som fått uppdraget att ta kontakt och rådgöra med nämnden om det lämpligaste tillvägagångssättet för överflyttning av barnet.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! I likhet med första lagutskottets ordförande finner jag det angeläget att framhålla att man har all anledning att vara glad över den proposition regeringen lagt fram med förslag till ny lagstiftning om verkställigheten vid överflyttning av barn. Redan ur psykologisk synpunkt måste det anses vara en fördel att bestämmelserna om sådan tvångsmässig överflyttning hänföres till barnavårdslagen och inte som nu till utskökningslagen.

Tvångsmässig förflyttning av barn ter sig alltid synnerligen motbjudande för oss, och när sådana fall förekommer brukar de också ge ganska pinsamt eko i dagspressen samt i radio och TV. Men komplikationer kommer alltid att uppstå som man inte kan bedöma på annat sätt än så att man måste ta till tvångsmedel. I propositionen har departementschefen på sidan 39 anfört ungefär samma sak som första lagutskottets ordförande nyss gjorde. Även om man såvitt möjligt måste skona barnen från åtgärder som kan vara skadliga för deras fysiska och psykiska hälsa kan samhället inte helt och hållet avstå från tvångsåtgärder, eftersom dom och beslut i vårdnadsfrågor skulle förlora sin betydelse om varje möjlighet att framtvunga verkställighet saknades.

Nu råder i allmänhet stor enighet om att tvångsåtgärder endast skall få tillgripas när man gjort allt vad man kan i övrigt för att få ett frivilligt överlämnande till stånd och också då med den viktiga inskränkningen, att åtgär-

den inte får medföra verklig risk för att barnet tar skada. Utskottet har med stor tillfredsställelse hälsat förslaget att beslut i frågor som rör verkställighet av domar och beslut i vårdnadsfrågor samt begäran av verkställighet av vårdnads-havare hädanefter skall fattas av länsstyrelsen, som är den överordnade instansen till den kommunala barnavårdande myndigheten.

Det är egentligen bara på en punkt som utskottet inte har kunnat enas, och det gäller bestämmelserna om den s. k. frivilliga verkställigheten, vilka återfinns i 2 § i propositionsförslaget. Reservanterna har härvidlag inte helt kunnat godta vad utskottsmajoriteten har föreslagit. Visserligen har utskottsmajoriteten inte i alla stycken godtagit propositionens förslag utan har i anledning av fru Holmqvists motion i denna kammare föreslagit en annan lydelse, som finns på s. 34 i utskottsutlåtandet. Därmed skulle man vinna att kretsen av personer som skall kunna få medlingsuppdrag vidgas utöver vad som anges i propositionsförslaget.

Vi som reserverat oss har en del andra synpunkter att anföra. I lagberedningens förslag, som låg till grund för propositionen, har beträffande förslaget om s. k. frivillig verkställighet framhållits, att det är önskvärt att verkställighet av förflyttning av barn såvitt möjligt sker på frivillighetens väg. Man har därför föreslagit att länsstyrelsen skulle kunna uppdra åt barnavårdsnämnden på orten att verka för att beslutet blir verkställt utan tvångsåtgärder. Beredningen ansåg att man inte skulle vara alltför optimistisk beträffande verkningarna av detta förslag. Man förstod att barnavårdsnämnden i många fall redan kunde ha uttömt sina möjligheter till medling och att det skulle vara lönlöst att försöka den vägen. Därför menade man att det borde finnas möjlighet att vända sig till annan barnavårdsfunktionär utanför barnavårdsnämnden för uppdraget.

Ändring i föräldrabalken m. m.

Vidare har man för att undvika onödig tidsutdräkt i andra stycket 2 § infört en bestämmelse om att medling skall verkställas med kortast möjliga dröjsmål. Senast inom två veckor skall en redogörelse lämnas till länsstyrelsen om vilka åtgärder som har vidtagits, om det inte finns alldeles särskilda skäl för att detta inte kan ske.

Flera remissinstanser har uttalat sig i anledning av denna paragraf. Ingen av dem har sagt att det skulle vara olämpligt att ge uppdraget till barnavårdsnämnden, även om många tvivlar på nyttan av paragrafen. En instans har t. o. m. velat skärpa bestämmelsen så att barnavårdsnämnden obligatoriskt skulle få i uppdrag att medverka till en frivillig verkställighet innan länsstyrelsen fattar beslut om tvångsmässig sådan. En annan instans anser att en sådan hänvändelse till barnavårdsnämnd endast undantagsvis skall kunna underlåtas. Andra återigen har sagt att man får förutsätta, att när det gått så långt att man begär verkställighet, har barnavårdsnämnden redan varit inkopplad på fallet och uttömt sina möjligheter till medling. Därför ifrågasätter man om paragrafen gör någon nytta alls.

Advokatsamfundet avstyrker den direkt av det skälet att det skulle medföra onödig risk för att ärendet fördröjs. Då skall man emellertid komma ihåg att det, som lagförslaget blivit utformat, inte föreligger någon absolut skyldighet för länsstyrelsen att vända sig till barnavårdsnämnden eller andra personer som departementschefen föreslagit, utan det föreligger endast rätt att göra det när man anser det vara lämpligt. Är det alldeles uppenbart att det inte skulle tjäna något till med en ytterligare medling, kan man ju omedelbart förordna om verkställighet.

Emellertid har departementschefen i propositionen särskilt fäst sig vid invändningen att det skulle kunna med-

föra en risk för fördröjning av ärendet, om barnavårdsnämnden fick ett sådant uppdrag, men han vill ändå gärna behålla möjligheten att kunna göra ett sista försök till medling innan verkställighet med tvång företas. Han har därför givit lagförslaget den utformning som återfinns på s. 3 i propositionen.

Departementschefen anför också att uppdraget till sin natur är sådant att det inte kan anses nödvändigt att engagera barnavårdsnämnden i dess helhet. Eftersom nämnden ändå måste delegera uppdraget till enskild ledamot eller tjänsteman, skulle det vara smidigare att låta uppdraget gå direkt till ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller, i fall där barnavårdsnämnden redan har uttömt sina resurser, till annan befattningshavare inom barnavården.

Jag vill visst inte förneka att detta förslag medger ett snabbt och smidigt förfarande, men i likhet med vad fru Holmqvist anført i sin motion anser vi reservanter att de skäl som anförts för denna ändring inte är tillräckliga för att motivera att barnavårdsnämnden i dess helhet skall förbigås. Det gäller ändå ett relativt litet antal fall per år, och någon särskilt stor risk för en onödig tidsutdräkt genom att uppdraget går till barnavårdsnämnderna tycker jag inte att man skall behöva befara.

Vi delar alltså motionärens synpunkt att det rent principiellt — och det tycker jag är den viktigaste invändningen — inte är lämpligt att länsstyrelsen ges befogenhet att med förbigående av barnavårdsnämnden åt dess ledamöter, suppleanter eller tjänstemän ge uppdrag, som naturligt faller inom nämndens kompetensområde.

Därför skulle vi reservanter helst ha velat yrka bifall till det av motionären framlagda förslaget men det har upplysts oss att man i så fall också måste företa vissa ändringar av barnavårdslagen. Detta har också motionären an-

Ändring i föräldrabalken m. m.

tytt, dock utan att närmare ange vilka punkter det skulle vara fråga om. Därför har vi ansett oss nödsakade att avstå från ett sådant yrkande.

Vi tycker dock att utskottsmajoriteten behandlat detta spörsmål en liten smula lättvindigt när den helt gått förbi detta principiella resonemang och hakat upp sig på vad motionären anfört om risken för motsättningar mellan barnavårdsnämnden och dess ledamöter eller tjänstemän.

Jag tror egentligen inte att denna risk är särskilt stor, eftersom man nog får förutsätta att samtliga instanser som handlägger ärenden av detta slag bemödar sig om att finna en så smidig lösning på problemet som möjligt. Men det rent principiella spörsmålet, i vad mån en överordnad myndighet skall ha möjlighet att direkt ge uppdrag åt kommunala nämnders enskilda ledamöter, tycker jag är något som inte blivit tillräckligt övervägt i detta sammanhang. Det är därför inte tillrådligt att riksdagen binder sig så starkt vid den lösning som departementschefen föreslagit.

Vi har också anslutit oss till den av motionären anförda uppfattningen att uppdraget bör kunna lämnas till person som är att söka utanför barnavårdsnämndens krets, och därvidlag är vi även överens med utskottsmajoriteten. Men för att i möjligaste mån tillmötesgå motionärens önskemål om att barnavårdsnämnden inte skall förbigås har vi stannat för att föreslå den utformning av 2 § första stycket, som finns intagen i reservationen och som innebär att uppdraget av länsstyrelsen skall kunna ges till »lämplig person».

Därmed skulle man vinna dels den utvidgning av kretsen av lämpliga personer, som åsyftas i motionen, dels att, om uppdraget lämnas till enskild ledamot eller tjänsteman inom barnavårdsnämnden, ersättningen skall kunna utgå enligt 11 § i lagförslaget med den av utskottsmajoriteten förordade

ändringen, dock med ett litet tillägg som också finns i reservationen.

Vi tycker väl att detta på sätt och vis är en nödlösning, men den torde kunna accepteras med hänsyn till att en översyn av barnavårdslagen skall företas på begäran av riksdagen, och därvid bör också föräldrabalkens bestämmelser i denna del kunna närmare prövas.

Fru Holmqvist har också i sin motion tagit upp frågan om obligatoriskt underställande av barnavårdsnämnds beslut enligt 50 § barnavårdslagen. Personligen vill jag deklarerat att jag tycker det ligger mycket i vad motionären anfört, men med hänsyn just till den kommande utredning, som jag nyss talade om, anser jag att jag i den delen kan ansluta mig till vad utskottsmajoriteten uttalat.

Herr talman! Med det sagda och med hänvisning till vad som anförts i motiveringen till reservationen ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag delar utskottsordförandens uppfattning att det förslag till ändring av föräldrabalken som nu skall fastställas innebär en avsevärd förbättring i förhållande till tidigare gällande regler.

Gång efter annan har det uppstått svårbemästrade problem vid förflyttning och hämtning av barn från fosterhem till de biologiska föräldrarnas hem eller annan plats. Säkerligen har de — jag vågar säga tragiska — scener som utspelats inte varit till barnets bästa. Det har inträffat händelser som tillfogat barnet sådan psykisk skada som kan befaras vara bestående för lång tid, kanske för hela livet. Sålunda är det nu framlagda förslaget till ändring av stor betydelse för barnets rättssäkerhet. Barnet får också möjlighet att i större utsträckning göra sina egna åsikter gällande.

Motion II:1091 går något längre i

Ändring i föräldrabalken m. m.

fråga om rättssäkerheten för barn. Första lagutskottet har dock i sitt utlåtande nr 60 till viss del tagit hänsyn till de i motionen framförda synpunkterna, och jag är tacksam därför. Jag hoppas också att berörda myndigheter beaktar utskottsmajoritetens synpunkter vid handläggningen av dessa synnerligen grannliga ärenden.

Jag tror dock att utskottsmajoriteten på ett par punkter klarare skulle kunna uttala behovet av att barnets önskemål vid förflyttning skall vara avgörande eller vägledande när det gäller barn som fyllt tolv år, vilket framhållits i vår motion. Det är ett klart faktum att barn numera tidigt når både psykisk och fysisk mognad. Därför bedöms en tvångsförflyttning av barn över tolvårsåldern som mer påfrestande och skadlig än när det gäller yngre barn. Undantag finns visserligen, och detta har också utskottsmajoriteten förutsett genom att ange marginaler både över och under den tillstyrkta gränsen.

Tolvårsgränsen är dessutom vedertagen bl. a. vid adoption. Efter denna ålder måste nämligen barnet självt lämna medgivande för att adoption skall kunna äga rum. Skulle alltså tolvårsgränsen fastställas även i detta fall kommer myndigheternas handläggning av dessa känsliga ärenden att underlättas. Vi bör ha i minnet att läkare och barnpsykiater skall vara inkopplade för att bl. a. bedöma barnets mognadsgrad.

Utskottsmajoriteten har dock inte ansett sig böra acceptera att barnet efter fyllda tolv år självt bör få uttrycka sin vilja när det gäller förflyttning. Visserligen har utskottsmajoriteten understrukt att »det inte sällan torde finnas anledning att beakta en väl utvecklad tolvårings vilja, om barnet bestämt motsätter sig att flytta och det inte är till skada för barnet att stanna där det är», men enligt min mening ger denna formulering visst utrymme för en mera godtycklig tolkning. Det hade varit

bättre att direkt förklara att det inte finns anledning att motsätta sig en väl utvecklad tolvårings vilja, om barnet bestämt motsätter sig att flytta. Det är egentligen samma sak men kanske mera klart utskrivet. Jag hoppas trots detta att hänsyn tages till denna tolvårings vilja, ty just denna ålder är det känsligaste stadiet under hela uppväxttiden.

Förfarandet i detta sammanhang beror i hög grad på tolkningen av lagtexten. Inte sällan händer det att tillämpningsföreskrifter är så vagt skrivna att samma paragraf uppfattas mycket olika. Så har varit fallet inom försäkringskassorna när det gäller vårdbidrag till föräldrar med handikappade barn liksom på många andra områden. Jag skulle vilja understryka vikten av att klara och väl utformade föreskrifter utfärdas, så att trots dessa nya bestämmelser inte omständigheterna vid förflyttning av barn blir analoga med händelser som tidigare timat ute i landet.

I 21 kap. 8 § föräldrabalken anges sättet då hämtning skall äga rum. Där föreskrives bl. a. att läkare om möjligt skall närvara. I vår motion har vi framfört förslag om ovillkorligt krav på att förutom barnavårdsmyndigheter också läkare skall närvara. Jag har litet svårt att förstå att utskottsmajoriteten inte helt har accepterat detta förslag. Emellertid har utskottet skrivit klart positivt och på denna punkt understrukt motionärernas uppfattning att medicinsk expertis bör anlitas. Dess bättre är det inte i så många hämtningsfall som man behöver anlita handräckning. Därför tror jag att utskottet utan risk för några praktiska svårigheter hade kunnat följa motionärernas förslag. Jag vill än en gång betona hur grannliga och allvarlig denna förrättning är, som barnavårdsnämnderna kan nödgas utföra. Säkerligen hade det varit av stort värde, om det klart sagts ifrån att läkare ovillkorligen måste närvara.

Ändring i föräldrabalken m. m.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande i detta ärende än om bifall till utskottets hemställan. Jag böjer mig för de förbättringar och klarlägganden som utskottet gjort i sin skrivning i förhållande till propositionen. Vi får avvakta erfarenheter av den förändring i föräldrabalken, utskönningslagen och barnavårdslagen som detta förslag innebär. Likväl anser jag att ytterligare förbättringar kunnat göras för att tillvarata rättssäkerheten och tryggheten för de barn som befinner sig i den olyckliga omständigheten att stå inför risken av förflyttning från ett för barnet kärt fosterhem ut i det ovissa.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Den föreslagna förändringen av handläggningen av ärenden som rör överflyttning av barn är glädjande, då det i lagen kommer att tas större hänsyn till barnet än vad som tidigare varit fallet. Att utlämning av barn skett enligt samma lag och regler som utlämning av egendom och alltså jämförats med utmätning av möbler och andra inventarier har med all rätt upprört många. Förslaget om att verkställighetsbeslutet skall fattas enligt föräldrabalken i stället för enligt utskönningslagen är en förändring till det bättre. Tyvärr är det väl så att i de fall, där tvisten om barnet drivs ända ditän att ett barn genom verkställighetsbeslut av länsstyrelsen skall hämtas genom polismyndighets försorg, är frågan om vilket lagrum som tillämpas egalt för inblandade parter. Utlämningen av barn kan bli aktuell vid tvist om umgängesrätten mellan vårdnadshavare och icke vårdnadshavare. Det kan alltså bli ett utlämningsförfarande åt båda hållen, om det vill sig riktigt illa. Det kan också gälla vårdnadshavare vars barn vistas i fosterhem och begärs utlämnat.

Innan frågan om verkställighet blir aktuell kan en lång och bitter kamp

om barnet ha rasat, först innan vårdnadsfrågan blivit avgjord i hemskiltnadsfall och därefter när frågan om äktenskapsskillnad skall avgöras.

Herr talman! Jag har full förståelse för domstolarnas dilemma i vårdnadsfall där makarna kan förefalla lika lämpade såsom vårdnadshavare. Enligt domstolsutslagen förefaller det ibland som om makarna så småningom enats om en kompromiss för att kompensera icke-vårdnadshavaren genom en rikligt tilltagen och i tidsangivelser noga utmätt umgängesrätt med barnet. Under lång tid kan tvister uppstå mellan makarna vid varje tillfälle då icke-vårdnadshavaren, åberopande sin umgängesrätt, vill ha barnet hos sig. Om denne i sin tur tredskas vid återlämnandet av barnet, vilket ger underlag till nya tvister vid nästa umgängestillfälle, kan det i sin tur medföra ingripande av myndigheterna, med risk för verkställighet vid ett eller flera tillfällen i barnets liv. — Jag hoppas att det lagförslag som nu ligger på riksdagens bord kommer att öka möjligheten att förhindra ett flertal sådana överflyttningar.

Som barnavårdsman har jag erfarenhet av hur svårt det kan vara att få parterna att respektera en sådan dom som den jag nyss nämnt när barnet vägrar att följa med och det blir scener som utprepar vid varje umgängestillfälle, med beskyllningar om att vårdnadshavaren påverkar barnet till en negativ inställning till icke-vårdnadshavaren. Detta är inte så ovanligt. Jag kan ta ett autentiskt fall som exempel.

Fadern har enligt domen umgängesrätt med barnet en månad varje sommar mellan den 15 juni och den 15 augusti, en vecka vartannat år i samband med julhelgen och en vecka vartannat år i samband med nyårshelgen, varje påskhelg under långfredagen och påskafton samt varje kalendermånad under första veckoslutet från lördag klockan 15 till söndag klockan 17.

Ändring i föräldrabalken m. m.

Jag har svårt att föreställa mig att detta barn får några ljusa minnen från sin barndoms helger! Drivs tvisten dessutom till tvångsutlämnande vid ett eller flera tillfällen, kan jag inte föreställa mig att den som kräver absolut efterlevnad av domen under dessa förhållanden kan få något utbyte av samvaron med sitt barn. Mycken skada kan barnet få lida även utan att ärendet drives till sin spets. Av sådana tvister som jag känner till brukar kravet på absolut efterlevnad av domstolens utslag om umgängesrätt från icke-vårdnadshavaren — hittills oftast fadern — upphöra i och med eller någon tid efter ny familjebildning. Det kan också förhålla sig så, att någon av parterna inte fullgör sin underhållsplikt.

En annan art av svåra avgöranden är de som rör förflyttning av fosterbarn. Jämför man antalet förbud med antalet fosterbarn, finner man att det lyckligtvis bara är ett fåtal som drabbas därav. För dem som drabbas är ju detta ingen tröst. Jag kan omvittna att de som aktivt arbetar inom barnavården känner stor tacksamhet inför fosterföräldrarnas oegennyttiga arbete. Dessa är stor tack värda för villigheten att öppna sina hem för barn som av olika skäl förmenats chansen att växa upp i en egen harmonisk familjemiljö, som har så stor betydelse för ett barns framtida utveckling.

Barnavårdande myndigheters önskan är att fosterbarnet skall få vara som medlem i familjen och att med tiden fosterföräldrarna — samt eventuella fostersyskon — och fosterbarnet även känslomässigt skall växa samman, så att det hela blir så likt ett biologiskt familjeförhållande som möjligt. Samtidigt måste samma myndigheter, även om det kan kännas svårt, begära att fosterföräldrarna skall lämna tillbaka barnet, när de biologiska föräldrarna så kräver. Föräldrarna eller annan vårdnadshavare kan nämligen, även om annat avtalats, när som helst fordra att

barnet, om det synes vederbörande lämpligt, skall återlämnas.

Därför noterar jag med tillfredsställelse att 50 § får stå kvar i barnavårdslagen och att departementschefen inte följt de remissinstanser som ansett paragrafen obehövlig. Tillägget att fosterbarnet kan skiljas från fosterhemmet på grund av länsstyrelsens beslut enligt föräldrabalken tror jag blir svårtolkat. Ett par remissinstanser har pekat på problemet och uttalar tveksamhet inför tillägget. Flera remissinstanser förordar i stället att barnavårdsnämndens beslut enligt 50 § skall underställas länsstyrelsens prövning. Statsrådet har själv på s. 50 i propositionen tagit upp behovet av att förbudsfallen kommer under länsstyrelsens prövning på så sätt: »Vad som bör eftersträvas är att dessa fall kommer under länsstyrelsens prövning och blir avgjorda enligt den ordning som nu föreslås för överflyttningsfall i allmänhet.» Om inte vårdnadshavaren överklagar barnavårdsnämndens beslut och inte ansöker om verkställighet blir saken alltså inte prövad.

I motion II:1089 har jag yrkat på att barnavårdsnämnds beslut skall handläggas på samma sätt som beslut enligt 29 § barnavårdslagen. Mitt motiv är att ett beslut enligt 50 § inkräktar på vårdnadshavarens rätt att bestämna över barnet i precis samma grad som ett beslut enligt 29 §, d. v. s. att barnavårdsnämnden mot vårdnadshavarens önskan tar barnet från hemmet. Enligt 50 § är konflikt mellan vårdnadshavaren och barnavårdsnämnden precis detsamma; det gäller att vårdnadshavaren inte har rätt att ha barnet hos sig. Skillnaden är bara den att två barnavårdsnämnder oftast har att befatta sig med ärenden som behandlas enligt 50 §, eftersom vårdnadshavaren oftast är bosatt på annan ort än barnet. Detta gör inte handläggningen enklare, därför att vårdnadshavaren av barnavårdsnämnden på den

Ändring i föräldrabalken m. m.

plats där han är bosatt kan förklaras lämplig att ta hand om sitt barn. Då kan vederbörande ha svårt att förstå att barnavårdsnämnden i den kommun där barnet vistas beslutar om förbud mot förflyttning.

I ett överklagningsskede kan också två länsstyrelser råka bli inkopplade på samma ärende. Ett underställningsförfarande blir därför enklare för den enskilde, och det skapas en garanti för att ärendena avgöres hos barnavårdsnämnden utan tidsutdräkt och att alla — inte bara ett fåtal förbudsärenden — blir prövade av länsstyrelsen.

Jag har sedan motionen väcktes blivit än mer styrkt i min uppfattning efter att ha tagit del av en undersökning om hur förbud mot fosterbarnsförflyttningar enligt 50 § har handlagts under den tid lagen gällt.

Av 75 beslut har 48 inte överklagats. Av de 27 prövade besluten har länsstyrelsen fastställt 20 och hävt barnavårdsnämndens beslut i sju fall. 18 ärenden har överklagats och prövats av regeringsrätten. I sju fall har förbudet fastställts och i 11 fall har det hävts. Hur svårbedömda fosterbarnsförflyttningar är framgår av att av 18 regeringsrättsärenden var länsstyrelsernas och regeringsrättens utslag lika i nio fall men olika i nio fall. 28 barn hade vistats i fosterhemmet fyra år eller mer när frågan om förflyttning väcktes. Nio och elva års vistelse i fosterhemmet förekom, och den längsta vistelsen var 13 år. Det finns fosterföräldrar som frågar: Hur länge äger biologiska föräldrar sina barn?

Tidsutdräkten vid handläggningen enligt nuvarande lag har kritiserats — i vissa fall med all rätt. Utredningstiden hos barnavårdsnämnderna var en till två månader i 25 av 75 ärenden. I enstaka fall uppgavs utredningstiden till två år och t. o. m. mer. I 27 ärenden avgjorda av länsstyrelsen hade sex en utredningstid av en till två månader; i enstaka fall har utredningstiden varit

ett till två år. Av regeringsrättens beslut har fem fall avgjorts inom två månader, men tre fall har tagit tolv månader att utreda. Genom ett underställningsförfarande prövas och avgöres samtliga ärenden; återkommande propäer från vårdnadshavaren skulle medföra risk för förhalning och ovisshet för alla parter. Vårdnadshavaren kommer sig nämligen inte för att påkalla länsstyrelsens åtgärd.

Tyvär är utskottets hemställan om avslag på mitt motionsyrkande enligt trots remiss- och departementschefsuttalanden, och utskottet menar litet tveksamt att frågan *torde* kunna bli föremål för övervägande i samband med översyn av barnavårdslagen. Vidare skriver utskottet: »Att nu införa en sådan ordning synes däremot icke lämpligt med hänsyn till förbudets begränsade syfte.»

Jag hade väntat mig en något fylligare skrivning, ja t. o. m. bifall till yrkandet om underställningsbeslut, då jag trodde att utskottsordföranden och jag var på samma linje. Jag tror inte att syftet, att tillämpningen av 50 § skall bli begränsad, kan uppnås genom förslaget om ändring i föräldrabalken. Fosterföräldrarnas kontakt med den lokala barnavårdsnämnden medför att de vänder sig dit när vårdnadshavaren begär att återfå sitt barn. De har återkommande kontakter med fosterbarnsinspektören, och det är därför naturligt att ärendet prövas genom att fosterföräldrarna anmäler det till fosterbarnsinspektören. Den föreslagna ordalydelsern inger fosterföräldrarna hopp om ökat skydd för fosterbarn, vilket kan innebära att lagen i stället får ökad betydelse.

Trots min argumentation för underställningsbeslutet anser jag att jag av formella skäl inte kan yrka bifall till min motion.

I motionen har jag också tagit upp en annan principfråga som rör barnavårdsnämndernas medverkan vid fri-

Ändring i föräldrabalken m. m.

villig överflyttning. Jag anser det felaktigt och olämpligt att en statlig myndighet vid sidan om kommunala myndigheter, i detta fall barnavårdsnämnden, ger ledamot, suppleant eller tjänsteman i barnavårdsnämnden uppdrag för vilka de inte har redovisningsskyldighet för den kommunala nämnd de tillhör eller är anställda hos.

Utskottet har inte med ett ord omnämnt denna principfråga. Utskottsordföranden ansåg att vad jag hade anfört om risken för att det kunde uppstå ett motsatsförhållande mellan barnavårdsnämnden och den ledamot, suppleant eller tjänsteman som fått länsstyrelsens uppdrag var överdrivet. Är det så överdrivet när jag i motionen skriver: »Förslaget om att länsstyrelsen skulle lämna uppdraget direkt åt enskild ledamot eller suppleant eller tjänsteman hos nämnden kan däremot icke anses lämpligt, då vederbörande härigenom — åtminstone i vissa fall — riskerar att komma i motsatsställning till nämnden. Även rent principiellt måste det bedömas som olämpligt att dylika uppdrag av länsstyrelsen ges enskilda förtroendemän eller tjänstemän vid nämnden.» Utskottet har inte heller kategoriskt hävdad att sådana situationer inte kan uppstå.

Eftersom fröken Bergegren utförligt har redogjort för principresonemanget, skall jag inskränka mig till denna deklaration. Reservationen av fru Löfqvist och fröken Bergegren följer visserligen på grund av följdförändringar i barnavårdslagen inte mitt motionsyrkande. Reservanterna är ursäktade härför. Jag trodde emellertid att man skulle ha kunnat följa utredningsförslaget på denna punkt, eftersom jag förutsatte att utredningen hade beaktat eventuella följdändringar. Reservationen tillgodoser emellertid mina principiella invändningar, varför jag yrkar bifall till den.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Eftersom utskottets ordförande utförligt kommenterat utskottets skrivning, har jag bara några få ord att tillägga.

I Kungl. Maj:ts förslag hade 21 kap. 5 § utformats så, att länsstyrelsen även i annat fall än då förhållandena ändrats väsentligt skulle få vägra verkställighet, om sådan ej kunde ske »utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa». Vad beträffar innebörden av uttrycket »utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa» fanns en förklaring i departementschefens uttalande, vilket återfinns på s. 18 i första lagutskottets utlåtande. I uttalandet markeras tydligt, att det är risken för fara som skall tas i beaktande och att den risken skall vara stor.

Detta föranledde mig att i motion II:1081 utveckla några synpunkter på detta problem. Jag föreslog i motionen, att ordet »avsevärd» skulle tas bort i lagtexten, så att man fick en formulering som omöjliggjorde en sådan här förflyttning, om det över huvud taget förelåg fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Som skäl för detta yrkande framhöll jag, att man i vårdnads mål i de allmänna domstolarna och bland lagstiftarna vid utformningen av barnavårdslagstiftningen och familjerätten i vårt land sätter barnets intresse i centrum och att dess intresse i allmänhet får gå före föräldrarnas i och för sig berättigade intressen. Föräldrarna skall inte ha någon absolut rätt till barnet, om denna rätt kränker barnets intressen. Inte heller fosterföräldrar som under lång tid haft hand om ett barn skall ha någon självklar rätt att behålla barnet, om denna rätt kommer i konflikt med barnets reella intresse.

Under förhandlingarna i utskottet har jag vunnit ett gehör för denna ståndpunkt, och efter många överläggningar har utskottet kommit fram till den for-

Ändring i föräldrabalken m. m.

mulering, som fru Gärde Widemar redogjorde för och som jag ansett mig kunna acceptera. Den överensstämmer kanske inte exakt med den ståndpunkt jag hävdad, men jag anser att den innebär en avsevärd förbättring jämfört med propositionens förslag och är därför nöjd med resultatet.

Vad sedan angår den reservation som fogats till första lagutskottets utlåtande anser jag inte att det finns något skäl för kammaren att bifalla denna. Fröken Bergegren motiverade reservationen med att man velat utvidga kretsen av de personer som kan erhålla uppdraget att ordna med en frivillig överflyttning av barn. I den av utskottet föreslagna formuleringen av 2 § lyder sista meningen: »Sådant uppdrag får även lämnas åt annan lämplig person.» Det innebär att personkretsen enligt vårt förslag och enligt reservationens förslag blir exakt densamma. Vårt förslag till lagtext innehåller dessutom en viss exemplifiering. Man kan tvista om huruvida en sådan är nödvändig eller inte, men jag kan alltså inte finna att personkretsen blir större enligt reservationens förslag.

Ingen har här i kammaren tillstyrkt fru Holmqvists motion. Denna föranleder därför inte någon vidlyftigare kommentar från min sida. Jag anser mig ändå böra påpeka att det föreligger en viss motsättning i fru Holmqvists argumentering, när hon i det ena fallet begär en utvidgning av underställningsplikten för barnavårdsnämnderna och i det andra fallet slår vakt om den kommunala självbestämmanderätt som tar sig uttryck i det inflytande och den makt som barnavårdsnämnden har. Jag delar fru Holmqvists uppfattning att man endast i undantagsfall bör begränsa en kommunal barnavårdsnämnds möjligheter att hävda sig gentemot tillsynsmyndigheten, d. v. s. länsstyrelsen, men jag tycker att de två vitt skilda synpunkterna strider mot varandra i hennes motion.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **HOLMQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Min motivering var att man skulle jämställa omhändertagandeförfarandet i detta fall med omhändertagandeförfarandet enligt 29 §. Enligt denna paragraf har barnavårdsnämnderna skyldighet att underställa länsstyrelsen beslutet. Jag tycker därför inte att mitt förslag i princip innebär att man går ett steg längre. Besluten i båda dessa fall är lika ingripande för de personer det gäller.

Jag skall passa på att säga att jag beklagar att inte utskottet eller departementschefen har talat om hur man tänker sig att det skall gå till då en ledamot, en suppleant eller en tjänsteman skall få detta uppdrag. När socialstyrelsen skriver sina råd och anvisningar föreställer jag mig att man går till förarbetena. Utskottets ordförande tog emellertid upp denna sak i sitt anförande, och jag hoppas att socialstyrelsen tar detta ad notam när den skriver sina anvisningar.

Fröken **BERGEGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Martinsson anförde vill jag understryka att även jag, när jag redogjorde för min ståndpunkt då det gäller vidgande av personkretsen, påpekade att utskottsmajoriteten och reservanterna är ense. Men herr Martinsson förbiser helt det som jag lade huvudvikten vid, nämligen det principiella resonemanget huruvida det kan vara lämpligt att man förbigår barnavårdsnämnden på det sättet att en överordnad myndighet får ge direkta uppdrag till ledamöter av barnavårdsnämnden. Det är på den punkten jag är en smula tveksam, eftersom denna fråga inte har behandlats av de förberedande instanserna. Det är en idé som kommit fram under utarbetandet av propositionen. Om man utan

Ändring i föräldrabalken m. m.

vidare godtar detta förslag är jag rädd för att man öppnar möjligheter att göra intrång på den kommunala kompetensen även på andra områden. Innan den saken blivit fullt klarlagd tycker jag att det är vanskligt att riksdagen bifaller detta förslag.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Som de föregående talarna framhållit är den föreslagna förändringen av föräldrabalken synnerligen värdefull, och jag vill instämma i det som sagts därvidlag. Beslutet i frågan är ju viktigt inte minst därför att den part som det i första hand kommer att gälla, nämligen barnen, inte har möjlighet att göra sin röst hörd. Det är därför angeläget att denna lag, när den skall tillämpas, verkligen blir det bästa möjliga skyddet för barnen så som departementschefen, första lagutskottet och vi alla också förutsätter.

Eftersom jag kommit i kontakt med några fall, där det har gällt återförande av barn som vårdats av fosterföräldrar från späda ålder, har jag kommit att engagera mig i dessa problem. Jag vill nämna ett exempel, där barnet hade vårdats i flera år i ett gott hem och där fosterföräldrarna hade anmält sig för adoptivbarn. De erhöll uppgift om att detta barn, som för övrigt hämtades från ett barnhem, skulle tas om hand för vård med utsikt till adoption. Barnets far hade aldrig sett barnet, och någon kontakt hade inte heller modern tagit under dessa år, förrän man för ungefär ett år sedan begärde att återfå barnet.

Biologiska föräldrar skall ha första rätten till sina barn — det är ovedersägligt i de flesta fall — men barnen kan ju i sådana här fall inte ha någon känsla för de rätta föräldrarna. Och att man kan tro att en omplantering skall kunna ske utan att barnet kan ta skada, har jag svårt att förstå.

Departementschefens ord att lagen skall skapa starkt skydd mot olämplig

överflyttning är av stort värde, och jag vill understryka nödvändigheten av ett sådant skydd. Under alla förhållanden anser jag att det krävs noggrann utredning även av vårdnadshavarens situation.

Det är olyckligt men tyvärr nödvändigt att barn ibland tas om hand för samhällsvård av olika anledningar, och det uppstår tyvärr ofta svårigheter när barn skall återföras till vårdnadshavaren — det är vi alla medvetna om. Det är i anledning härav som jag tillsammans med kamrater i denna kammare och i medkammaren i anslutning till propositionen nr 138 har väckt en motion i avsikt att underlätta återförandet av barn från fosterföräldrar till vårdnadshavaren, speciellt när beslut fattats att barn skall återföras. Då bör det upprättas en kontakt mellan vårdnadshavare och barn innan förflyttning sker. Många av de exempel på slitningar som uppstår i samband med återförande av barn beror för närvarande på alltför abrupt miljöbyte för ett barn — kanske till förhållanden och människor det inte känner igen.

Utskottet skriver att vårt yrkande, att kontakt bör upprätthållas, mer beror fosterbarnsvården i allmänhet men erkänner att frågan är av intresse för verkställighetsärendenas handläggning, då ett återförande av barnet till de biologiska föräldrarna som regel torde kunna ske under skonsammare former, om god kontakt hållits mellan barnen och föräldrarna. Det är, herr talman, helt riktigt att den kontakten är önskvärd under hela tiden, men det är särskilt viktigt att man skapar sådan kontakt, om beslut om återförande fattats, och att den kontakten tas innan beslutet verkställs. Det är viktigare, anser jag, än snabbheten i verkställigheten.

Utskottet förutsätter att yrkandet i vår motion skall prövas i samband med den översyn av barnavårdslagen som riksdagen begärt, och vi motionärer får för närvarande låta oss nöja därmed.

Ändring i föräldrabalken m. m.

Jag vill dock än en gång understryka vikten av att kontakt alltid skall tas innan ett barn återföres till sina biologiska föräldrar efter att ha vistats så länge i fosterhem, att det ej kan minnas de biologiska föräldrarna. Det är barnets bästa som måste vara det primära i vårt handlande.

Utskottet understryker att de nya bestämmelserna i föräldrabalken torde innefatta ett starkt skydd mot olämpliga förflyttningar, och jag är angelägen framhålla nödvändigheten av att lagen tolkas rätt härvidlag. Det är nödvändigt med en noggrann prövning av de eventuella fosterföräldrarna, och det är helt i sin ordning att så sker, till skydd för barnen. Men det är också angeläget att det sker en noggrann prövning av det hem och de föräldrar till vilket barnet skall återföras. Ett problem är t. ex. om förhållandena stabiliserats så, att det finns garantier för att barnet inte måste tas om hand igen, och en annan fråga är hur länge förhållandena bör ha varit ordnade för att man skall kunna anse att det finns trygghetsgarantier för barnet. Detta är bara ett par frågor i sammanhanget.

I vissa kommuner betalar barnavårdsnämnderna flera resor för föräldrarna till fosterhemmet för att skapa kontakt mellan föräldrar och barn, och enligt min mening borde detta system tillämpas av flera barnavårdsnämnder. Somliga barnavårdsnämnder följer också regeln att fosterbarn inte får komma till andra hem än sådana där barn förut finns. Då det gäller fosterbarn och då det inte finns något klart utsagt om adoption tror jag att detta kan vara en väg att gå för att i någon mån undvika de hårda känslöbindningar som ofta uppstår. Sådana kan för all del uppstå ändå, men det finns i alla fall större förutsättningar att undvika dem vid det nämnda tillvägagångssättet. Scener kan annars lätt uppstå vid det tillfälle då ett återförande av barnet blir aktuellt, och detta händer nog ofta i familjer utan egna barn.

Vidare måste det när ett barn överlämnas göras klart för de eventuella fosterföräldrarna att det är fråga om ett omhändertagande för en viss tid, även om det kan visa sig bli många år. Det får inte som i det av mig omnämnda fallet sägas att det troligtvis blir adoption.

Herr talman! Första lagutskottet har behandlat de likalydande motionerna I: 878 och II: 1088 välvilligt och förutsatt, att de prövas i samband med den av riksdagen begärda översynen av barnavårdslagen. Därför har jag för dagen inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag har dock velat ta upp vissa av de problem som kan förekomma i detta sammanhang och vill se hur lagen fungerar i praktisk tillämpning. Jag instämmer med de föregående talarna i förhoppningen att lagen kommer att innebära ett starkare skydd för de barn som berörs.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ska be att få säga några ord i detta ärende, eftersom det tillhör ett område där jag har min yrkesverksamhet förlagd.

Först vill jag med all mildhet opponera mig emot fru Holmqvists uttalande, att man för närvarande i stort sett jämställer utmätning av möbler med hämtning av barn. Så illa är det dock inte bestämt. Jag tror att utmätningmännen i allmänhet är kapabla att skilja på möblemang och barn, och jag tror också att utmätningmännen gjort allt för att behandla sådana här ömtåliga ärenden med all den hänsyn som krävs med tanke på barnens bästa.

Dess bättre är det ganska sällsynt att tvångsåtgärder behöver vidtas på detta område. Under de sexton år jag arbetat i mitt yrke har jag endast en gång haft att handlägga ett ärende av det här slaget. Detta hindrar inte att jag tycker att det är bra att man i denna nya lagstiftning skiljer på sakexekution och personexekution, d. v. s. utmätningmännen skall bara ha hand om

Ändring i föräldrabalken m. m.

exekution av saker. Det är däremot alldeles fel då departementschefen i propositionen skriver att när nu barnhämtning inte längre skall tillhöra utmätningsmännens arbetsområde så har en klar rågång dragits upp härvidlag. Så förhåller det sig inte ty utmätningsmännen har fortfarande att verkställa någonting som heter vräkning, en kuslig relik från en tid då vi hade mindre förtroende för människors ekonomiska svårigheter än vi numera har.

Det gäller ofta barn som skall skiljas från sina föräldrar och skickas till något barnhem. Hela familjen berövas alltså bostaden, och barn och föräldrar skils åt. Till följd av det panikhandlande som vi i går och i förrgår upplevde från regeringens sida kommer ju missförhållandena på bostadsmarknaden att permanentas för obestämd tid, och vi blir alltså tvungna att under lång tid framöver kasta ut folk på gatan på grund av vederbörandes ekonomiska trångmål.

I ett remissyttrande som jag i egenkap av kronofogde har skrivit i detta ärende har jag berört angelägenheten av att polismän som ombesörjer hämtning av barn uppträder i civila kläder. Det är naturligtvis en bagatell, men den har inte desto mindre stor betydelse. Det förekommer nämligen tyvärr fortfarande att människor skrämmer barnen med polisen, och det är under alla förhållanden mera alarmerande om polismännen uppträder i uniform. Det gäller att tona ned det dramatiska och att verkställa förrättningen så lugnt och stilla som möjligt. Därför anser jag det vara till skada om polismännen uppträder i uniform. Som civila skiljer de sig ju inte till det yttre från andra människor, men om de uppträder i uniform tror jag de väcker mera uppseende än vi vill att de skall göra och att de kan skrämma barnen. Därför hoppas jag att polismyndigheterna uppmärksammar den saken när de ombesörjer hämtning av barn.

De ändringar som vidtagits i förslaget i anledning av motioner av herr Martinsson beträffande villkoret för att länsstyrelsen skall kunna vägra verkställighet och av fru Holmqvist rörande val av person utanför barnavårdsnämnden för att få till stånd frivilliga överenskommelser är mycket bra, och jag noterar med tillfredsställelse att utskottet har tillstyrkt de föreslagna ändringarna.

Jag har också sympatier för herr Perssons i Heden motion rörande tolvårsgränsen. Barn blir utan tvivel mogna tidigare nu än förr, och jag tycker att riksdagen bör markera att vi har uppmärksammat det förhållandet. Däremot vore det en försämring att acceptera herr Perssons motion helt och hållet och göra gränsen ovillkorlig. Jag menar att vi skall ta hänsyn till ett barns viljeinriktning även om det är under 12 år, om barnet har sådan mognad att detta kan anses vara befogat. Det blir ingen stor skillnad praktiskt om man ändrar gränsen från 15 till 12 år, men jag tror ändå att det vore en ändring i rätt riktning.

Herr talman! I likhet med de flesta som talat i detta ärende har jag den uppfattningen, att det är ett bra lagstiftningsförslag som vi nu behandlar. Jag accepterar förslaget och har inte något särskilt yrkande.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få säga några ord om en högermotion som väckts i anslutning till förevarande proposition. I den motionen behandlas 50 § barnavårdslagen, och motionärerna uttalar starka betänkligheter mot att paragrafen bibehålles. Det finns anledning att erinra om att redan när 1960 års barnavårdslag antogs avsåg man att paragrafen skulle vara ett provisorium, och det verkade som om även vederbörande statsråd hade den uppfattningen. När vi nu får de nya bestämmelserna i 21 kap. föräldrabalken framstår

Ändring i föräldrabalken m. m.

det som ännu mera uppenbart att 50 § egentligen är överflödig. Det är en mening som många remissinstanser med stor erfarenhet på detta område delar.

I motionen utgår man från att 50 § kommer att göras till föremål för bedömning vid den översyn som riksdagen beställt av barnavårdslagen i dess helhet, och vid den bedömningen kommer det säkert att framgå att paragrafen saklöst kan utgå. Utskottet har behandlat den frågan, och enligt min mening finns det ingen anledning att erinra mot utskottets skrivning på den punkten. Utskottet skriver nämligen följande: »Utskottet vill för sin del anföra att de nya bestämmelserna i föräldrabalken torde innefatta ett så starkt skydd mot olämpliga förflyttningar att det kan ifrågasättas, om behov därjämte föreligger av en bestämmelse som ger barnavårdsnämnden möjlighet att inskrida med förbud mot förflyttning av fosterbarn.» Utskottet vill emellertid inte motsätta sig att 50 § bibehålles men understryker att behovet av paragrafen närmare bör övervägas vid den allmänna översyn av barnavårdslagen som riksdagen tidigare begärt.

Om departementschefen fäster något avseende vid vad som skrives i ett utskottsutlåtande, bör han enligt min mening snarast tillsätta den föreslagna utredningen. Det var ju ganska länge sedan riksdagen beställde den. Jag tycker inte heller det finns anledning att bibehålla 50 § ända till dess en helt ny barnavårdslag kan antagas. Tvärtom bör man kunna framlägga förslag om hävande av 50 § utan att avvakta en reform av barnavårdslagen i dess helhet. Den ändring i verkställighetsbestämmelserna som utlåtandet innebär när det gäller första stycket i 50 § barnavårdslagen gör det ännu mera angeläget att behovet av paragrafen snarast omprövas.

Det finns slutligen, herr talman, anledning understryka vad utskottet skrivit sist i utlåtandet, nämligen att det,

så länge 50 § kvarstår, bör vara angeläget att socialstyrelsen utfärdar anvisningar till tolkning av paragrafen. Sådana anvisningar kan vara av stort värde i synnerhet för barnavårdsnämnderna.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Innan vi avslutar denna debatt skulle jag vilja säga några ord till fru Holmqvist om hennes tanke att engagera barnavårdsnämnden i dess helhet då det gäller att åstadkomma en frivillig överflyttning av barn. Utskottet har inte ansett det lämpligt att engagera nämnden på detta sätt. I så fall skulle nämnden i sin tur tvingas delegera uppgiften till någon tjänsteman eller ledamot, eftersom nämnden, som ju är en månghövdad skara, inte passar för uppgiften att medla och tala till rätta. Naturligtvis förhåller det sig som fru Holmqvist säger, att uppdrag av ifrågavarande slag faller inom ramen för barnavårdsnämndens kompetensområde, och visst är det i och för sig naturligt att nämnden såsom lokalt organ för samhällets barnavård medverkar i sådana ärenden. Man måste dock hålla i minnet att i ärenden där en part vänt sig till länsstyrelsen med en ansökan om överlämning, har denna part som regel redan anlitat barnavårdsnämnden, som kanske misslyckats med att få barnet överlämnat i godo. Att i sådana fall, som kanske är de vanligast förekommande, ge uppdraget åt nämnden förefaller ganska meningslöst.

Att som fru Holmqvist menar införa en sådan bestämmelse kan enligt min mening inte motiveras av att det kan föreligga risk för att ett motsatsförhållande skulle kunna uppkomma mellan nämnden och den ledamot eller tjänsteman som i stället får uppdraget. Sådana komplikationer kan för övrigt undvikas genom att uppdraget i stället ges till barnavårds- eller socialvårds-konsulten, vilket jag nämnde i mitt

Ändring i föräldrabalken m. m.

första anförande. Jag tror att det vore mycket lyckligt om sådana mycket kvalificerade och erfarna tjänstemän anlitas för dylika uppdrag.

Vad jag nu sagt är enligt min mening alldeles tillräckliga skäl för att inte anlita nämnden för dessa uppdrag. Rent lagtekniska synpunkter talar emellertid också för detta. Det antyds i den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av fru Löfqvist och fröken Bergegren att den av fru Holmqvist förordade lösningen skulle kunna medföra krav på följdändringar i barnavårds-lagstiftningen. Reservanterna anser att följdändringarnas vidd inte kan överblickas, och det kan måhända vara riktigt. Efter vad jag kunnat finna måste det i varje fall vara svårt att, om man följer motionärens förslag, undvika ändringar i 12, 14 och 19 §§ barnavårdslagen, eventuellt också i 11 § och kanske också i 3 kap. 2 § som behandlar förfarandet hos barnavårdsnämnd. Enligt min mening skulle det vara mycket olyckligt att så kort tid före en allmän översyn av barnavårdslagen genom dylika ändringar föregripa den kommande utredningens arbete.

Till herr Persson i Heden vill jag säga några ord om hans tanke att införa en tolvårsgräns i stället för en femtonårsgräns i 4 §. Vilken hänsyn som skall tas till barnets egen vilja är det naturligtvis utomordentligt svårt att avgöra, och det är kanske inte ägnat att förvåna att remissmyndigheternas inställning är mycket varierande på denna punkt.

För den av herr Persson förordade tolvårsgränsen talar kanske att dagens ungdom är tidigare socialt och biologiskt mogen än föregående generations. Men barn utvecklas ju, som vi alla vet, ganska olika, och alla barn som fyllt 12 år är kanske inte så mogna att deras vilja bör tillmätas avgörande betydelse i den viktiga fråga som vi nu behandlar.

Därför har utskottet ansett det rik-

tigare att i stället för en relativt fast tolvårsgräns välja en högre, mera flytande åldersgräns, som inte låser rättstillämpningen. Barnpsykiatrisk expertis som anlitas i lagstiftningsarbetet har också uttalat sig för att det för barn, som inte fyllt 15 år, kan bli en alltför svår påfrestning att själv tvingas att välja vem det skall vistas hos. Man bör inte heller glömma hur lätt yngre barn kan påverkas och hur snabbt deras inställning kan växla.

Utskottet har blivit övertygat av dessa skäl och har därför stannat för att godta propositionens förslag om en femtonårsgräns. Men jag vill också framhålla att det är fråga om en gränsdragning, som ger vida möjligheter att ta hänsyn till inställningen också hos yngre barn, nämligen om ett sådant — för att citera lagtexten — »nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt». Femtonårsgränsen skall alltså med andra ord bara tjänstgöra som en riktlinje för bedömningen.

Ganska ofta måste man säkerligen beakta en tolvårings vilja, om han eller hon motsätter sig en förflyttning. Man kan också tänka sig att beakta viljan hos ännu yngre barn. Det uttalas ju i 5 § andra stycket i lagförslaget, att man skall ta hänsyn till risken för skadeverkningar vid en förflyttning av barnet. Risken för skada på ett barn ökar naturligtvis om det är ett mycket känsligt och psykiskt instabilt barn som mot sin vilja tvingas att byta miljö. Jag tror därför inte att skillnaden mellan utskottets förslag och den linje, som herr Persson talade för, blir särskilt stor vid den praktiska tillämpningen.

Herr Persson i Heden hade vidare svårt att förstå varför utskottet inte uttalade sig för en obligatorisk närvaro av läkare vid en hämtningsförrättning av denna typ. Utskottet har visserligen ansett att det är lämpligt om läkare i alla fall där så är möjligt bereds tillfälle att närvara vid en förrättning av

Ändring i föräldrabalken m. m.

detta slag, men det finns dock fall där det inte föreligger något som helst tvivel om att en förflyttning kan ske utan fara för barnet, och då bör det inte vara nödvändigt med läkares närvaro.

Dessutom är det kanske inte heller obekant att det föreligger en stor brist på barnpsykiatrer, och att det skulle vara omöjligt att åstadkomma även önskvärda förflyttningar, om man skulle vara tvungen att avvakta den tidpunkt när en barnpsykiater är tillgänglig — ty det bör ju vara en sådan och inte vilken läkare som helst, som skall vara närvarande vid en förrättning av detta slag, om vederbörande verkligen skall kunna bedöma situationen på ett riktigt sätt.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt tidigare framförda yrkande.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag blev synnerligen förvånad när utskottets ordförande talade om en kommande utredning på detta område. Såsom jag läst utskottsutlåtandet skulle det inte vara fråga om att den del av föräldrabalken, som vi i dag beslutar om, skall tas upp på nytt. Jag vill gärna ha ett besked på den punkten.

Förslaget att barnavårdsnämnden i dess helhet skall ta del i dessa ärenden har framförts av utredningen. Dessa förslag har varit ute på remiss, men det förslag som utesluter barnavårdsnämnden har inte remissbehandlats. Det är just i denna principfråga som jag skulle vilja att remissmyndigheterna hördes innan riksdagen fattar något beslut.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill endast säga till fru Gärde Widemar att jag i mitt första anförande framhöll att jag kan vara till freds med den skrivning som gjorts. Den ger nämligen utrymme för myndigheterna att ta hänsyn till barnet, även om det bara har fyllt 12 år, men jag tror att det hade varit lyckosammare om tolvårsgränsen kunnat fastställas som

given, dock med möjligheter till förskjutningar åt både ena och andra hållet.

Vad beträffar läkares närvaro vid förflyttning är jag ännu mer bestämd i min uppfattning att det hade varit av stort värde att lagfästa föreskrift härom. Jag skulle kunna ge exempel på förflyttningar av barn vilka har ägt rum under sådana förhållanden att de aldrig skulle ha fått göras om läkare hade varit närvarande. Nu har också utskottsmajoritetens skrivning härvidlag — som jag tidigare framhöll — utformats på ett så pass bindande sätt, att man kan förutsetta att de myndigheter som skall handha en dylik förflyttning om möjligt försöker se till att läkare finns närvarande.

Jag är medveten om att det är svårt att få barnpsykiatrer och specialister på detta område, men det är dess bättre inte så ofta som tvångsmässiga förflyttningar äger rum. Jag tror alltså ändå att dessa regler skulle kunnat inskrivas i lagförslaget. Nu hänger lagtolkningen mycket på barnavårdsmyndigheterna och deras grannliga sätt att handlägga förrättningen.

Förändringen av föräldrabalken i det här berörda stycket innebär dock en sådan förbättring, att jag inte tror — om inte något alldeles särskilt inträffar — att så allvarliga barnförflyttningar som tidigare ägt rum kommer att ske i fortsättningen.

Med anledning av fru Gärde Wide-mars yttrande om åldersgränser är jag angelägen — för att inte någon miss-tolkning skall uppstå — att framhålla att jag är medveten om att det finns marginaler åt ena eller andra hållet som kan underlätta bedömningen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag är en smula ledsen över att utskottsmajoritetens talesmän helt och hållet uraktlätit att ta upp det principiellt mycket viktiga spørsmålet om statliga myndigheters rätt att ge di-

Ensittarlagen

rekta direktiv till kommunala myndigheter. Där ligger den verkligt stora principskillnaden mellan reservanternas och utskottsmajoritetens uppfattning.

Fru Gärde Widemar sade nyss att det är olyckligt att föregripa en utredning i dess arbete, men det är just det man gör genom att utan närmare undersökningar godta det förslag som utskottsmajoriteten nu framlagt. Man binder sig alltså vid principen att länsstyrelsen skall ha rätt att ge direkta uppdrag till barnavårdsnämndens ledamöter. Det är den frågan vi borde lämna öppen — vilket reservanternas förslag gör — för ett framtida ställningstagande när den blivit närmare utredd.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Bergegren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av fru Löfqvist och fröken Bergegren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 50 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 21

Föredrogs vart för sig

första lagutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246), och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 9 juni 1967 (nr 537) angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med anledning av sammanslagning av medicinalstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd och socialstyrelsen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 22

Ensittarlagen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsad giltighetstid för lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område samt ändrad lydelse av 1 och 1 a §§ samma lag, dels motioner i ämnet, dels ock motioner om tillämpning av ensittarlagen på kronans mark.

Ensittarlagen

Genom en den 6 oktober 1967 dagtecknad proposition, nr 144, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående dels begränsad giltighetstid för lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, dels ändrad lydelse av 1 och 1 a §§ samma lag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Enligt ensittarlagen kan nyttjanderättshavare som innehar annans mark för jordbruks- eller bostadsändamål få lösa till sig marken. Som förutsättning härför gäller bl. a. att ett boningshus som tillhör nyttjanderättshavaren och som lämnar nöjaktig bostad åt honom och hans familj finns på marken och att ett sådant boningshus var uppfört där redan den 1 januari 1919. I propositionen föreslås att dessa villkor ersätts med ett krav på att marken sedan den 1 januari 1928 varit bebyggd med nyttjanderättshavare tillhörigt boningshus som under samma tid utgjort stadigvarande bostad åt honom och hans familj. Vidare föreslås att ensittarlagen skall upphöra att gälla vid utgången av år 1976.

Den föreslagna lagstiftningen avses träda i kraft den 1 januari 1968.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

A. motionen I: 891 av herrar *Alexander* och *Ernulf*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att § 1 a sista satsen i den s. k. ensittarlagen finge i motionen angiven lydelse, innebärande att då nyttjanderätt avsåge endast del av tomt skulle lösningsrätt icke föreligga om värdet av denna del jämte värdet av byggnaderna understege vär-

det av någon annan tomtedel som vore i en ägares hand;

B. de likalydande motionerna I: 892 av herr *Dahlberg m. fl.* samt II: 1106 av fru *Löfqvist m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte ge 1 § lagen 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område ändrad lydelse enligt i motionerna framlagt förslag, innebärande att den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten skulle framflyttas till den 1 januari 1948;

C. motionen II: 1105 av herrar *Larsson* i Luttra och *Svensson* i Vä.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat även de fristående motionerna I: 451 av herr *Torsten Andersson* och II: 574 av herr *Persson* i Heden.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 892 och II: 1106 måtte anta det i propositionen nr 144 framlagda förslaget till ändrad lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

B. att riksdagen med avslag på motionen I: 891 måtte anta förslaget till ändrad lydelse av 1 a § nämnda lag;

C. att riksdagens måtte bifalla propositionen i övrigt;

D. att följande motioner, nämligen

1. I: 451 och II: 574 samt

2. II: 1105,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid A. i utskottets hemställan

I. av herr *Nyberg* (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propo-

Ensittarlagen

sitionen nr 144 och med bifall till motionerna I: 892 och II: 1106 för sin del måtte anta i reservationen framlagt förslag till lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

Vid B. i utskottets hemställan

II. av herrar *Alexanderson* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Ernulf* (fp) och *Nyberg* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen I: 891 måtte anta i denna reservation framlagt förslag till lydelse av 1 a § nämnda lag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Till detta utlåtande, som avser ensittarlagens upphävande, finns som synes två reservationer fogade, och jag har mitt namn under båda. I det ena fallet är jag ensam reservant, medan i det andra även tre ledamöter av första kammaren återfinns, däribland de båda jurister som tillhör tredje lagutskottet. Jag skall i all korthet motivera de bägge reservationerna.

Reservationen vid punkten A i utskottets hemställan ansluter sig till ett motionspar som väckts i första kammaren av herr Dahlberg m. fl. och i denna kammare av fru Löfqvist m. fl. Det förtjänar framhållas att tillsammans med fru Löfqvist ytterligare 20 ledamöter av andra kammaren har skrivit på motionen och att samtliga tillhör regeringspartiet. I utskottet har jag däremot när denna fråga behandlades blivit ensam reservant.

Avgörande för mig har varit att jag tycker att de skäl som motionärerna har anfört för att den avgörande tidpunkten för ensittarlagens tillämpning fastställes till den 1 januari 1948, d. v. s. 20 år senare än vad som föreslagits i propositionen, är övertygande. Vid en sådan framflyttning av tidpunkten skul-

le nämligen alla nyttjanderättshavare, såvitt jag kan se, få möjlighet att begagna sig av inlösningsrätten, d. v. s. inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, medan detta inte skulle bli möjligt om riksdagen skulle besluta i enlighet med propositionens och utskottsmajoritetens förslag. Såsom framgår av reservationen har jag i likhet med motionärerna velat fästa avgörande vikt vid de sociala synpunkterna. I övrigt, herr talman, kommer fru Löfqvist att efter mig närmare motivera motionen och reservationen, varför jag nöjer mig med att här yrka bifall till reservationen I.

Den andra reservationen avser utformningen av 1 a § i lagförslaget. Under utskottsbehandlingen har man tvistat en hel del om vad som är riktigt och vad som kan anses vara felaktigt — eller kanske man skulle säga »mindre riktigt» — i detta avseende. Resonemanget har väl delvis varit av utpräglat juridisk natur. Jag kan också säga att detta ärende är ganska krångligt. Om jag undantar det resonemang som tredje lagutskottet har fört i anslutning till hyresregleringspropositionen, torde detta vara ett av de mest komplicerade ärenden som tredje lagutskottet haft att ta ställning till.

Vad som varit avgörande för mig när jag anslutit mig till reservationen är det förhållandet, att man genom den utformning paragrafen har i propositionen kan komma i ganska ohållbara situationer när lagen skall tillämpas. Utskottet har självt medgivit detta genom att peka på att »nyttjanderättshavare medges inlösen — vilken — — inom tomtindelad mark skall omfatta tomten eller om jordägaren inte äger hela tomten, den del därav som tillhör denne — även om värdet av det upplåtna området jämte byggnader understiger värdet av den tomtmark med eventuella byggnader som jordägaren behållit eller kanske t. o. m. är obetydligt i förhållande därtill». Utskottets majoritet menar emellertid att dylika konsekvenser,

Ensittarlagen

som inte kan vara avsedda, skall kunna förebyggas genom att man tillämpar ett annat lagrum, nämligen 2 § andra stycket som hindrar lösningsrätt om avståendet av marken skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastighet. Vi reservanter anser att man icke på detta sätt bör lita till att en paragraf skall rätta till de nackdelar som vållas av en annan paragraf utan menar i stället att paragrafen bör ha en sådan lydelse, att reglerna åtminstone i normala fall leder till önskvärda resultat. Vi anser att detta kan ske genom att ifrågavarande paragraf får den utformning som föreslagits i reservationen.

Ytterst gäller det väl här att så gott sig göra låter få en tillfredsställande anknytning till 46 § byggnadslagen om inlösen av tomtdelar, som tillhör olika ägare.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation II vid punkten B av herr Alexanderson m. fl.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden vid årets vårriksdag framfördes i likalydande motioner i riksdagens båda kamrar önskemålet om att riksdagen »måtte uttala sig för en sådan ändring i tillämpningen av bestämmelserna angående Kronans upplåtelse av mark i de fall, då uppenbart men ej drabbar Kronan, att Kronan skall vara skyldig att upplåta mark till innehavare av byggnader på ofri grund, på samma sätt som gällt därest enskilda varit innehavare av huvudfastigheten i fråga».

Detta kan av en oinitierad betraktas som ett fullkomligt onödigt förslag, som skulle vara utan praktiskt värde. Ja, herr talman, det kan tyckas så, och jag förstår dem som undrar hur det är. Är kronan — eller domänverket om man så vill uttrycka sig — så ogin att en tillämpning av de bestämmelser som gäller för den enskilde markägaren inte kan betraktas som ledmotiv även för kronan? Frågan är berättigad. Tyvärr

har emellertid upprepade ansökningar om tillstånd att få förvärva mark av kronan, så att byggnader som ligger inom domänverkets revir kan få s. k. fri grund, avslagits. Jag skulle kunna lämna ett flertal exempel härpå men skall endast nämna ett.

I Marks revir i Västergötland finns nio s. k. kronoarrendatorer eller kronotorpare — i utskottsutlåtandet nämns en av dem, men det rör sig alltså i praktiken om nio — som vill friköpa ett stycke mark för att deras byggnader skall kunna lagfaras och framtida bestånd därmed säkerställas. Det är att märka att de inte kräver att få friköpa hela det uppodlade jordbruksområdet utan endast något tusental kvadratmeter tomtmark. Domänstyrelsen har blankt avslagit ansökningarna; de har inte ens kunnat få nyttjanderättskontrakt på längre tid än ett år i taget. Eftersom det inte finns någon garanti för att byggnaderna får stå kvar — det har till och med uttalats att vederbörande snarast möjligt bör söka sig annan bostad — har dessa s. k. kronotorpare inte kunnat förbättra sina bostäder.

Jag är angelägen att betona att friköp i de berörda fallen inte på något sätt kan vara till men för kronan. De flesta fastigheterna ligger utmed allmän väg. Att det skulle bli något intrång på domänverkets skogsvägar eller någon försämring av arronderingen av kronans mark är helt uteslutet. Det kan också nämnas att fullmäktige i den kommun där ifrågavarande fastigheter ligger har tillstyrkt ansökan om friköp.

Berörda exempel ger belägg för behovet av att ensittarlagen utsträcker att gälla även för kronans mark. Det är horribelt att kronan skall utnyttja sin juridiska — men väl inte moraliska — rätt, i all synnerhet i de fall där lägenheterna fanns redan då domänverket köpte markområdena. I vissa fall har byggnaderna innehafts av samma släkt under flera generationer.

Ensittarlagen

Det kan tyckas som om det inte skulle föreligga behov att utsträcka ensittarlagen att omfatta även kronans mark. Om denna lag hade gällt även för kronans mark hade emellertid de människor som nu har ansökt om att få friköpa ett visst tomtområde varit ägare till marken, och det hade varit möjligt för dem att ordna sina bostadsförhållanden i överensstämmelse med tidens krav. Nu är bostäderna ofta helt omöjliga och att lägga ned stora kostnader för reparationer utan att veta om byggnaden får stå kvar är ju otänkbart. Det är beklämmande att kronan ställt sig så negativ till dessa ansökningar. De flesta remissinstanser som yttrat sig över motionen har ansett, att ensittarlagen i detta fall borde tillämpas.

Jag skall inte yrka bifall till motionen, eftersom utskottets skrivning klart tillgodser motionens syfte. Utskottet skriver: »Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter prövar ärenden om friköp av mark i en positiv anda och att kronoarrondatorer i möjligaste mån ges samma möjligheter att lösa den jord de brukar som ensittarlagen tillförsäkrar nyttjanderättshavare på enskild mark.»

Jag är tacksam för tredje lagutskottets skrivning på denna punkt. Jag förutsätter att denna skrivning tas ad notam av de myndigheter, som skall handlägga de nu föreliggande ansökningarna om friköp av mark i det revir jag omnämnt och som även utskottet omnämner i sitt utlåtande. Detta kanske kommer att skapa prejudikat för övriga i landet som befinner sig i samma situation.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Alltsedan ensittarlagens tillkomst 1918 har förslag om framflyttning av tidsgränsen i 1 § framförts motionsvägen av ledamöter med olika politisk färg. Motiven härför har ständigt

varit desamma som föranledde lagens tillkomst, d. v. s. rent sociala skäl. Herr Nyberg har i sitt anförande liksom i sin reservation tagit upp en del av de skäl som motionärerna åberopar. Jag skall försöka undvika att upprepa vad han sade. Jag vill emellertid gärna peka på hur förhållandena varit och vad som är anledningen till att jag på nytt återkommit med en motion i ärendet.

Först efter 1946 års riksdagsbeslut om samhällets medverkan i bostadspolitiken och sedan 1947 års byggnadslag trätt i kraft fick människorna i vårt land — framför allt de som hade sin hemvist på orter som saknade hyresmarknad — en möjlighet att på tillfredsställande villkor skaffa sig en bostad. Ända fram till 1948 hade unga människor som skulle sätta bo i praktiken inte större förutsättningar att friköpa tomt för sin stuga än vad tidigare generationer haft. Det gällde nämligen att skaffa pengar till såväl tomt som stuga. Statliga lån eller kommunala garantier fanns inte under tidigare epoker. Man hade därför att söka upp någon som ville och kunde gå i god för det banklån som behövdes för själva byggnationen. I praktiken var det i allmänhet så att den jordbrukare som upplät mark för stugan också borgade för banklånet. Det var ju en viss garanti för borgensmannen att stugan placerades på hans mark. Kontraktet blev helt naturligt ett s. k. 49-årskontrakt.

Någon frågar säkert varför vederbörande inte i stället sökte ett större lån och friköpte marken samtidigt med att han byggde. Orsakerna var två. Befolkningen i allmänhet men framför allt den i stenhuggardistriktet i Blekinge var mycket fattig. De dåtida banklånen löpte i regel på tio år. Lånesumman fick alltså inte vara större än att vederbörande hade möjlighet att klara både ränta och amortering. Den enskilde byggaren måste alltså försöka för byggande av sin stuga få ett lån som han hade möjlighet att klara. Den andra an-

Ensittarlagen

ledningen låg så att säga på säljarsidan. Efter första världskriget kom 1920- och 1930-talets svåra kriser. Dessa kriser var kännbara för jordbrukarna i allmänhet och i varje fall i våra trakter. De var ofta ekonomiskt så strandsatta, att det var mycket svårt att få någon del av stamfastigheten avstyckad och gravationsfri. Detta gällde även mycket små markbitar, som var så belägna att de ur brukningssynpunkt inte hade något som helst värde. Därför avslutades ofta överenskommelsen om nyttjanderätten med en muntlig överenskommelse om friköp av tomten längre fram i tiden. Dessa överenskommelser har också i mycket stor utsträckning fullföljts. Det skall väl i ärlighetens namn erkännas att ett handslag i gångna tider hade samma värde som ett kungöord och att löftena i stor utsträckning infriades. I en del fall har emellertid så inte skett. Härtill kan naturligtvis olika omständigheter ha bidragit. Den främsta orsaken torde vara byte av ägare till stamfastigheten; den nye ägaren kände helt naturligt inte något ansvar för sin företrädares muntliga löften.

Många människor befinner sig i dag i den situationen, att de med spänning avvaktar riksdagens beslut i ärendet. Det är säkert många som följer denna debatt med mycket stort intresse. Vi har debatterat denna fråga vid många tidigare tillfällen, då jag haft möjlighet att redogöra för ärendet ännu utförligare än vad jag tänker göra i dag. Det är väl dessa debatter som är anledningen till att jag i går fick ett ilpaket med handlingar angående en del fastigheter. Litet längre fram i mitt anförande skall jag redogöra för dessa fastigheter.

Utskottet säger i sitt utlåtande över motionerna I: 892 och II: 1106 att det inte har något att erinra mot att tidsbegränsningen framflyttas till den 1 januari 1928. Nej, vem har det? I varje fall har inte jag och mina medmotionärer det. Detta är, såvitt jag kan förstå, en oer-

hört stor seger efter alla dessa år av väntan på något som så många hoppats på. Man gör nu tio år framåt marsch efter över fyrtio års diskuterande av denna fråga. Att det tagit lång tid hindrar emellertid inte att många i dag känner sig stå i stor tacksamhetsskuld till departementschefen, statsrådet Kling, för att det nu föreliggande lagändringsförslaget verkligen framlagts.

Jag har heller ingenting emot den skärpning av bostadskravet som föreslås i propositionen. Inte heller har jag någonting emot den slutliga avvecklingen av hela lagen, någonting som jag för övrigt tidigare själv har förordat. Men vad jag inte kunnat förstå är varför det ej ansågs lika nödvändigt att flytta fram tidsbegränsningen så långt att man gjort rent hus med alla de gamla ensittarkontrakten, innan lagen helt avvecklades. Det är här, herr talman, som vår motion kommer in i bilden. Vi har med vårt förslag velat att ensittarlagen, som ju tidigare erkänts vara en rent social lag, skulle täcka fältet fram till den tidpunkt då 1946 års riksdagsbeslut på denna punkt trädde i kraft 1948. Den lag som då trädde i kraft har ju radikalt förändrat samhället bostadspolitiskt sett, varför man här mycket väl skulle kunna hänvisa till vad justitieråden Molin och Appelberg en gång yttrade i ett betänkande.

Vi ville med andra ord täcka det gap mellan två sociala lagar som i och med propositionsförslaget uppkommer. Vi anser nämligen att de, som genom olyckliga omständigheter daterat sina 49-årskontrakt efter den 1 januari 1928, socialt sett befinner sig i samma båt som de som nu enligt det nya förslaget får ifrågasvara inköpsmöjlighet som de hittills saknat.

Litet längre ned i utlåtandet på sidan 23 säger utskottet vidare: »Under senare år synes det endast i tämligen obetydlig utsträckning ha förekommit att egna hem uppförts på ofri grund.»

När man påpekar att bebyggelsen en-

Ensittarlagen

ligt detta tomtsystem inte har haft någon större omfattning efter år 1919, så är det precis samma påpekande som utskottet gjorde 1960, och jag skall med anledning därav säga precis detsamma som jag sade då, nämligen att jag vill med några siffror visa, hur saken ligger till i den kommun som jag själv kommer ifrån. 1960 års fastighetstaxering har lämnat uppgifterna, varför jag förutsätter att de är riktiga. Av 108 fastigheter byggda enligt detta system är inte mindre än 53 uppförda efter år 1919. I Elleholms församling — sedermera ansluten till Mörrums storkommun som nu ingår i den vidgade staden Karlshamn — fanns av 94 fastigheter inte mindre än tolv som hade bebyggt efter 1919 med kontrakt av denna typ.

Därmed är emellertid inte sagt, att alla dessa byggnader i dag fortfarande vilar på ofri grund. Flertalet jordägare har efter hand frivilligt försålt och låtit avstycka en hel del av fastigheterna, men för den lilla grupp av människor som återstår är det ändå lika otryggt att sakna möjlighet att inlösa det lilla markområde som de med mycken möda gjort till en liten trädgårdsstappa kring den stuga de bebor. En del av nämnda lägenheter är alltså, såsom utskottet också förmenar, friköpta. Denna mening är alltså helt korrekt. I nästa mening däremot, överst på sidan 24, står följande: »I andra fall åter används husen numera endast för fritidsändamål — — —.» Hur skall detta tolkas? För min del vill jag tolka det så, att utskottet menar att de hus som är uppförda efter den 1 januari 1928 blivit fritids-hus, och då frågar jag mig av vilken anledning man tror att de yngre husen snabbare blir fritidshus än de äldre, beträffande vilka vi är beredda besluta om lagändring.

Herr talman! Jag skall be att, med hänvisning till TV-rutan här i kammaren, få demonstrera några av de ifrågasvarande fastighetstyperna för att visa vad det är fråga om. Först skall jag peka på en stuga som uppfördes 1921 och som

alltså inte kan inlösas om inte det nya lagförslaget antas. Stugan innehåller två rum och kök i bottenvåningen och två små utrymmen i andra våningen. Stugan som sådan har varit bostad för en stor familj. Sex friska ungdomar har vuxit upp där och några av dem deltar i dag i den kommunala förvaltningen. Stugan kan, om det nya lagförslaget antas, förbli pensionärsbostad för det äkta par som byggt den och i dag bebor den. De har en bergborrad brunn och får därmed ett dricksvatten, som säkerligen många av våra storstäder skulle drömma om att kunna leverera.

Den andra stugan som jag vill behandla är byggd 1934 och den kommer inte med om lagförslaget bifalles. Jag förmodar att det är denna stugtyp som tredje lagutskottet anser har blivit sommarstuga. I stugan bor fyra personer. Även här finns två rum och kök i bottenvåningen samt två sovrum i det s. k. halvplanet. Vatten och avlopp är ordnat genom hydrofor, och det finns t. o. m. badrum. Detta har föräldrarna lyckats skaffa sedan barnen blivit större, eftersom båda då haft möjlighet att arbeta. Ingen av kammarens ledamöter vill väl förneka att en villa av den nämnda typen skulle vara en angenäm sommarbostad för den som har råd. Jag antar emellertid att kammarens ledamöter hellre ser att en sådan bostad får kvarstå som permanent bostad för den familj som byggt den och vill bebo den. När vederbörande byggde enligt kontrakt 1934 hade de, som så många andra, ett personligt löfte om inköp längre fram. Nu hör det till bilden att människorna när dessa fastigheter byggdes saknade möjligheter att så att säga bygga billigare i längden genom åtnjutande av statliga lån, kommunala garantier o. d. Utvidgningar och förbättringar har skett allteftersom de egna arbetsinsatserna möjliggjort detta. Nåja, dessa människor var förhoppningsfulla och räknade med att de när detta klarats av skulle kunna köpa in stugan. Vad händer? Jo, helt plötsligt byter stamfastigheten ägare

Ensittarlagen

och den muntliga överenskommelsen saknar allt juridiskt värde.

Här har vi en stuga byggd 1928. Ett datum kan således betyda oerhört mycket för den enskilda individen.

Om utskottets hemställan bifalles är det möjligt att vi får just det som utskottet har velat undvika, nämligen en allmän omvandling av permanenta bostäder till sommarstugor. Därmed ger vi de människor bekymmer, som i dag är i 60-årsåldern och som efter ytterligare 6—8 år måste söka pensionärsbostad någon annanstans, när kontraktet för den gamla stugan utgår.

Och vem blir då ägare till dessa stugor? Ja, inte blir det en familjeförsörjare annat än i undantagsfall. När kontraktet går ut har jordägaren full rätt att säga till vederbörande att både han och stugan får flytta. »Tomten är min», kan han säga, och det finns i dag ingen möjlighet att på laglig väg få kontraktet förlängt.

En stuga som försäljes på auktion betalas det inte mycket för, om stugan måste flyttas. Bostaden har kanske varit värd ganska mycket tidigare och tjänat som en bra bostad för den som tidigare bott där, men om den skall rivas och flyttas till annan ort blir den kontanta ersättningen vid en försäljning inte stor. När jag häromdagen diskuterade denna sak med en ledamot av denna kammare sade jag att säljaren kanske får 2 000 kronor, men den ledamoten svarade: »Snälla du, jag har bevittnat att han har fått 200 kronor.» Resultatet härav blir att antingen jordägaren själv eller någon bulvan köper stugan — och den vägen blir det sedan en sommar- eller fritidsstuga! Det förfaringssättet har tillämpats i många fall enligt de rapporter jag fått i min hand.

I ett annat fall som jag känner till är stugan byggd 1928, och där bor ett par som vid kontraktstidens utgång kommer att vara 63 respektive 70 år gamla. I andra sammanhang förklarar vi ofta att vi skall slå vakt om våra pensionärer

som tack för de insatser de gjort i samhället, men de två i denna stuga blir i stället tvungna att som pensionärer ge sig ut på marknaden och skaffa sig en bostad på annat håll.

Nu kanske någon invänder att jordägarna också har intressen att bevaka i sådana här fall. Den frågan skall jag inte nu ingå på utan vill bara hänvisa till vad en jordägare och ledamot av denna kammare sade vid en liknande debatt 1955. Han talade om att han hade inte mindre än 40 torplägenheter anslutna till sin gård och de hade alla köpts in. Köparna var lyckliga, och han själv var nöjd, sade han. Det tycker jag säger tillräckligt.

En annan sak är att man inte skall förakta jordägarintressen, och jag har inte gjort det heller. Jag vet inget fall där den jordägare, som en gång skrev kontraktet, skulle ha svikit sina löften eller ha sagt att han inte fått valuta för den bergsskrevan eller lilla tomt som han överlätit och som vederbörande nyttjanderättshavare själv hade odlat upp och gjort i ordning. Nej, gården har i allmänhet bytt ägare och inte från far till son, utan den har sålts till andra människor som inte har samma intresse eller känsla för gamla ingångna avtal.

De värsta problemen uppstår när större industrier köper upp stora områden, och det är från sådana fall jag har många praktiska exempel. De fastigheter det är fråga om ligger inte i vägen för samhällets utveckling. Skulle någon fastighet till äventyrs göra det, skyddas samhället av andra paragrafer i lagen, och skulle vederbörande jordägare på något sätt hamna i en försämrad situation på grund av ett inköp — med undantag av att han skulle vilja komma åt tomten för dess egen skull och inte för att bruka den — skyddas också han av andra paragrafer i den gamla lagen.

Utskottet tar på sidan 24 rad 9 upp de sociala skäl som anförts i motionen och säger: »De sociala skäl, som motionär-

Ensittarlagen

rerna berör, kan vidare enligt utskottets mening till stor del tillgodoses på annat sätt än genom en utvidgning av lösningsrätten. De gällande författningarna angående bostadslån och förbättringslån beaktar sålunda det bostads-sociala intresset av att lån till ombyggnad eller förbättring kan lämnas även till den som äger byggnad på annans mark.»

Att det är bostadsstyrelsens remissvar som återgivits här är vi på det klara med. Jag förstår att man gärna citerar ett remissvar i ett utlåtande, i synnerhet om det passar in för ögonblicket. Vad som förvånar mig är just bostadsstyrelsens remissvar. Utskottets talesman kan måhända svara på denna fråga senare: Blir det någon större ekonomisk trygghet för vederbörande om ytterligare en intressent kommer med i bilden när det avgörande ögonblicket är inne, alltså när huset skall försäljas till avflyttning? Marken tillhör stamfastigheten och ägs av en intressent. Banken skulle i så fall äga en annan och mycket större del, och även om banken har garantier, antingen i form av kommunala garantier eller i form av personlig borgen, ser den i första hand till att få ut sitt. Ensittaren kommer i tredje hand, han blir alltså tredje part. Jag frågar då: Vem får ut vad av försäljningssumman, den obetydliga försäljningssumma som faktiskt kan bli resultatet av en sådan försäljning till avflyttning? Täcker detta belopp vad banken har att fordra i ett sådant fall? Säkert inte. Vad har då ensittaren kvar för alla sina insatser under många år? Ja, under förutsättning att våra bostads-sociala myndigheter verkligen lämnar lån för större renoveringar på så lösa grunder, ifrågasätter jag om man över huvud har tagit de hänsyn som bör tas till berättigade intressen från andra håll.

Jag kan mycket väl förstå att det endast varit ett mycket litet fåtal som utnyttjat denna möjlighet — om den alls

har tillämpats — eftersom den det vederbör av rädsla för vad som kunnat inträffa ändå inte vågat eller velat ge sig in på större ekonomiska experiment förrän han tillförsäkrats rätt att få köpa in marken. Vi skall komma ihåg att kommunerna inte har någon möjlighet att sätta tomträttsinstitutet i funktion i detta sammanhang.

Nästa motivering för avslag på motionsparet I: 892 och II: 1106 utgörs av en hänvisning till en kommande proposition med förslag om ändring i arrendelagstiftningen. Lagrådsremissen i detta ärende har nu legat på kammarens bord i någon vecka. Jag har läst den men jag har inte kunnat finna något ställe där denna speciella typ av arrende kan komma in i bilden.

Om jag på denna punkt nu kan få ett positivt besked, skall jag med nöje återta det yrkande om bifall till reservationen I, som jag nu avser att ställa. Reservationen I av herr Nyberg vid punkten A i utskottets hemställan sammanfaller nämligen helt med den uppfattning vi motionärer velat hävda beträffande ändringarna i 1 §.

Jag ber beträffande utskottets hemställan under A att få yrka bifall till reservationen I av herr Nyberg. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemtällan.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Förslaget om ändring i ensittarlagen innehåller några punkter som inte står i samband med varandra. Den första punkten avser att lagen skall upphöra att gälla i och med utgången av år 1976.

Jag förstår varför det är just herr Nyberg och fru Löfqvist, båda från Blekinge, som agerar i detta ärende. Om inte mitt minne sviker mig, tillkom ensittarlagen år 1918 just på grund av de förhållanden som rådde i Blekinge. Det förekom där ovanligt många bostäder byggda på ofri grund, vilket inte i sam-

Ensittarlagen

ma utsträckning varit fallet i andra delar av landet.

Man trodde också när lagen infördes att dessa förhållanden ganska snart skulle upphöra. Ensittarna fick en chans att lösa sin tomtmark, och man trodde att de skulle passa på att göra detta ganska snart. Förhållandena var emellertid sådana som fru Löfqvist beskrivit, och ensittarna hade inte råd att lösa ut marken. Statligt stöd till bostäderna infördes t. ex. inte förrän långt in på 1940-talet. Följden har blivit att det förekommit ensittarförrättningar varje år, dock med en klar tendens till nedtoning under de senaste 10—15 åren. Detta är min erfarenhet och den har också bekräftats i den enkät som gjorts i detta sammanhang.

I samband med att ensittarlagen enligt propositionen skall upphöra i och med utgången av år 1976 föreslår justitieministern att man skall flytta fram den tidpunkt vid vilken det första bostadshuset på tomten skall ha varit uppfört för att ensittarlagen skall kunna tillämpas från den 1 januari 1919, som för närvarande gäller, till den 1 januari 1928.

Det har redan tidigare förekommit en framflyttning. I den första lagen gällde motsvarande tidpunkt från och med den 1 januari 1918, men denna flyttades fram till den 1 januari 1919. Vidare har det, såsom fru Löfqvist också påpekar, flera gånger varit tal om att flytta fram denna tidpunkt, vilket dock har avvisats.

Den proposition och det utskottsutlåtande vi i dag behandlar torde innebära en framgång för fru Löfqvist, som många gånger har talat och motionerat i dessa frågor.

Framflyttningen till den 1 januari 1928 — det torde kanske observeras — gäller fastigheter som fortfarande används som bostäder. Erfarenheterna visar nämligen att de flesta, mer än 50 procent, är sommarbostäder eller fritidsstugor. Människor bor alltså inte

kvar i ensittarstugorna, utan har flyttat till annat ställe och använder dessa stugor för fritidsbruk. Ofta används stugorna av ättlingarna till dem som bodde där ursprungligen.

När nu utskottsmajoriteten inte kunnat följa motionsyrkandena har det varit av skäl som fru Löfqvist refererat från utskottsutlåtandet. Många gånger — i denna kammare framför allt efter framstötter av herr Andersson i Storfors — har vi berört frågan om bostadsarrende, som det kallas i den omnämnda lagrådsremissen. Enligt de föreslagna nya arrendebestämmelserna får bostäder — både för permanent bruk och för fritidsändamål — på annans mark en helt annan ställning än tidigare. Vi utgår från att lagen skall bli antagen. Husägarna får alltså en optionsrätt och kan inte uppsägas utan vidare. Jordägaren måste ha klara skäl för att bli av med arrendatorn. Detta gäller ett mycket stort antal hus — framför allt fritidsbostäder — och däri innefattas också de kvarvarande ensittarna. Jag kan försäkra fru Löfqvist att om lagen går igenom, vilket jag utgår från, blir det en helt annan ställning för alla som har hus på ofri grund, inklusive ensittarna.

Som fru Löfqvist sagt är det så att man kan få bostadssociala stöd och lån för hus på ofri grund, vilket också är en nyhet.

Slutligen finns det en förståelig motvilja mot att göra en lag retroaktiv. Av tekniska skäl har tidigare gjorts en framflyttning på ett år, men sedan har, trots flera framstötter, funnits motvilja mot att på det sättet förändra förhållandena mellan jordägare och arrendator. Att utskottsmajoriteten kunnat gå med på 1928, som justitieministern föreslår, beror på att det hände en del år 1928 i fråga om jorddelning. Det vi nu talar om är en jorddelningsförrättning, d. v. s. en del avstyckas. 1928 infördes en jordpolitisk prövning för all fastighetsbildning. Dessutom genomfördes en planpolitisk prövning. Visserligen kom

Ensittarlagen

den något tidigare, men 1928 kan väl anses vara den avgörande tidpunkten, eftersom jorddelningslagen trädde i kraft då.

Genom att lägga 49 år till 1928 har man kommit fram till utgången av 1976. Utredningen hade föreslagit den 1 januari 1976, men tiden har alltså utsträckt med ett år.

Förhållandena blir annorlunda när den nya arrendelagen fastställts och dessförinnan hinner väl inte så många olyckor hända. I dagens läge är även den som inte har något kontrakt arrendator, men enligt den nya lagen skall alla kunna påfordra kontrakt, vilka skall löpa på minst fem år. Många av ensittarna saknar nu kontrakt, men enligt den nya lagen kommer de att kunna tilltvinga sig dylikt.

Beträffande de övriga ändringarna i ensittarlagen har herr Nyberg tagit upp 1 a §. Han sade att den var besvärlig att bedöma. Herr Nyberg redogjorde klart för läget och det finns illustrationer i utlåtandet, så jag föreställer mig att jag inte behöver ge kammarens ledamöter ytterligare förklaringar.

Herr Nyberg citerade utskottsutlåtandet och förklarade att reservanterna anser att denna paragraf, som gäller ensittarinlösen på stadsplanlagd och byggnadsplanlagd mark, skall kunna tolkas fristående så att man inte skall behöva använda 2 § i lagen som något slags räddningsboj. Denna lag är emellertid en prejudikatlag. Jag känner inte till någon lag som jag har att tillämpa i mitt yrke som är så full av hovrätts- och högstodomstolsutslag; de är säkert flera hundra. På grund av denna svåra materia har man tillskapat 2 §, som säger att blir det orimliga resultat, skall den tillämpas och inlösen därmed förhindras. Fru Löfqvist nämnde också denna möjlighet.

I själva sakfrågan skulle jag vilja tillägga att det inom stadsplanlagt område med tomtindelning, där flera personer äger olika delar av en tomt, enligt

46 § byggnadslagen finns möjlighet för den vilkens tomtedel är mest värd att lösa in den andra delen.

Man vill inte ha den situationen att om en ensittare får lösa in en bit det omedelbart kommer en annan markägare och löser in hans tomtedel; den förste löser alltså in enligt ensittarlagen och den andre strax därpå enligt byggnadslagen. Man vill försäkra sig om att den som har fått möjlighet till inlösen enligt ensittarlagen också skall kunna lösa in hela tomten. Det är bakgrunden till det hela.

Eftersom det rädde tveksamhet i utskottet om dessa saker och vi där — som herr Nyberg nämnde — hade domare både som ordförande och bland ledamöterna, tog vi upp denna fråga vid utskottsbehandlingen och skrev in ett särskilt uttalande i utlåtandet för att undvika otillfredsställande lösningar vid tillämpningen av lagen. Vi har alltså här en tydlig anvisning till både de förrättningsmän som skall verka och de domare, som vid överklagande skall döma, om att skulle det bli otillfredsställande resultat, som exemplifierats i bilagan till reservationen II, skall 2 § tillämpas. Denna stadgar att lösningsrätt inte får medges, om det skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastighet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få tillstyrka utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att omedelbart få yrka bifall till herr Nybergs reservation vid punkten A, eftersom den har tagit sikte på den situation som riksdagen borde beakta.

Även om antalet ensittarfastigheter som avses inte är överväldigande stort, måste ändå ägare till fastigheter som tillkommit under ungefär samma förhållanden som äldre ensittarfastigheter ha möjlighet att skydda sig när exempelvis en stamfastighet övergår till annan ägare och denne inte har intresse

Ensittarlagen

eller förståelse för de regler med muntliga överenskommelser som tillämpades bland bönder och annan befolkning i gamla hederliga bygder.

Jag har begärt ordet för att säga att det inte bara är de nytillkommande ensittarna som har svårigheter. Just nu pågår i Uppsala en tvist, där den ena parten består av en fiskarbefolkning, som har varit bosatt på ett fiskeläge åtminstone sedan 1739. Fiskeläget i fråga har anlagts på ett s. k. ödeskär, som bl. a. utgöres av uppdämningar — uppvallning av sand från en älv och från havet — varigenom markområdet har utvidgats. Förfädernas bostäder och rester av gamla byggnader står kvar — detta visar tillbyggnaderna. Dessa människor, som efter vad jag förstår måste vara bosatta på kronans mark, kommer nu i den situationen, att Sveriges äldsta bolag genom vissa transaktioner skaffat sig kontrakt, som någon nitisk tjänsteman tydligen har lyckats få påskrivet så sent som 1938, och försöker därigenom få bort dessa söner och döttrar till den tidigare fiskarbefolkningen från detta läge. Bolaget, som äger hundratusentals hektar mark, vill även lägga beslag på de små bitar som fiskarbefolkningen disponerar. Detta är desto märkligare som ett så stort bolag väl måste känna till innehållet i ensittarlagen, då det ju självt har tillgång till både lantmätare och jurister — vilka betalas av staten! — men det är givet att när staten inte har någon som företräder befolkningens intressen eller bevakar kronans äganderätt där ute vid kusterna och ute på skären, så kan befolkningen där utsättas för hård press. Människorna som bor där kan inte av ekonomiska skäl anskaffa vare sig egna lantmätare eller jurister som är villiga att försvara deras rättigheter.

Jag anser det angeläget att åtgärder företas från statens sida — detta är en vädjan till departementet — för att få till stånd en ändring av dessa förhållanden, så att kammarkollegiet eller de

andra myndigheter, som skall bevaka kronans rätt till dessa skär m. m. vid kusterna, verkligen ser till att bolag eller andra förhindras från att ockupera kronans mark och utsätta tidigare ägare till bostäder för sådan hård utpressning. Jag har den uppfattningen, att tills vi får en lagstiftning som ordentligt kan skydda människorna, både då det gäller fritidsområden och beträffande fritidsbebyggelse, för sådan press, så har denna lagstiftning en absolut nödvändig uppgift att fylla. Det är angeläget att vi försöker utsträcka den åtminstone så långt som herr Nyberg har föreslagit i sin reservation, nämligen till att den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten bör bestämmas till den 1 januari 1948.

Herr talman! Jag måste också rikta en fråga till utskottets talesman. Det finns en viss förändring i skrivningen om man jämför den nuvarande lydelsen av lagen med den föreslagna. Enligt propositionen krävs »att marken sedan den 1 januari 1928 varit bebyggd med nyttjanderättshavare tillhörigt boningshus, som under samma tid utgjort stadigvarande bostad åt honom och hans familj». Formuleringen i den äldre lydelsen kan synas ganska oskyldig, men jag måste fråga, om detta kan tolkas såsom en skärpning av den gamla lagen.

De bostäder, som befolkningen år 1918 tvingades att bo i året om, var — bedömda efter dagens krav på bostäder — redan då så undermåliga att de kunde betecknas som hälsovådliga. Under den varmare tiden bor denna befolkning ännu i den gamla bebyggelsen, men för att klara det hela har man tvingats till att under de kallare månaderna låta befolkningen skaffa sig bostad i en tätort. Jag hoppas att denna förändring inte skall tas till intäkt för att alla dessa människor, som sedan hundratals år tillbaka ändå har sin rot i en bygd, på grund av den föreliggande skrivningen skall komma i ett tvångsläge.

Ensittarlagen

De flesta av oss här i kammaren är av bondesläkt, och vi har blivit uppvuxna med vissa rättsbegrepp. Så länge dessa förblir gällande är det ingen fara. Först sedan spekulativa intressen kommit att spela in för vissa ägare som sitter här i Stockholm och bedriver jobberi ute i bygderna har vi fått problem. Dessa ägare anlägger en rent juridisk tolkning och går inte efter den tolkning som vi ute i bygderna under århundraden ansett vara rätt och riktig; vi följer våra hedersbegrepp.

Samma förhållanden gäller också i fråga om bolagen i dag. Dessa har större eller mindre intresse av tillgång till råvaruområdena. Bolagen börjar nu att anlägga spekulativa synpunkter för att utnyttja markområdena till att tjäna grova pengar och utestänga folk från såväl vanlig livsföring som friluftsliv.

Herr talman! Eftersom jag tror att de skäl, som år 1918 föranledde lagstiftningen, i dag är lika berättigade som då — ja, kanske än mera, eftersom människorna nu har större möjligheter att leva mera normalt och sunt — ber jag att få instämma i fru Löfqvists yttrande och i herr Nybergs reservation nr I under A. Även om herr Nyberg är ensam i utskottet, företräder han enligt min uppfattning en åsikt som är logisk, riktig och nödvändig i dagens situation.

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Tobé lyckades inte övertyga mig om att förutsättningarna för vad som finns i lagrådets remiss av arrendelagen skulle öppna några som helst möjligheter för den grupp av ensittare som blir kvar. Däremot talade han nästan uteslutande om sommarstugorna. Jag har i detta sammanhang inte velat resonera om sommarstugebebyggelsen, eftersom den enligt min uppfattning är någonting helt annat. Sommarstugebebyggelsen som sådan kommer genom arrendelagen att få

en förstärkning, det är jag medveten om.

Herr Tobé sade bl. a. att det i detta arrendelagstiftningsförslag skall ges möjligheter att kontraktera de arrenden som i dag löper på ett år men som ännu inte är kontrakterade. Men det förhåller sig på det sättet, herr Tobé, att varje ägare till ett kontrakt på 49 år är bunden gentemot fastighetsägaren. Om statsrådet Kling eller utredningen hade ansett att arrendelagstiftningen kunde gälla även alla ensittare hade vi säkerligen inte fått detta ändringsförslag.

Jag måste därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen I av herr Nyberg, vilken helt sammanfaller med motionen.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg höll i går ett anförande och jag förvånade mig över att han då varken nämnde lantmätare eller jurister — det brukar han göra i de flesta ärenden. Nu återkom han emellertid till dessa kära uttryck.

Det första som herr Lundberg talade om har egentligen inte med frågan att göra. Han sade att bolagen äger jurister och lantmätare som betalas av staten. Det låter väldigt underligt för dem som inte har reda på vad herr Lundberg menar. Jag utgår från att han menar att vissa juridiska personer, t. ex. skogsbolag, för att sköta sina affärer har anställt civilekonomer, jurister, lantmätare, jägmästare, ingenjörer och specialister på alla områden. Det är klart att de tjänar sin arbetsgivare. Vi är emellertid några här i kammaren — en del säger att vi är för många — som är statligt anställda lantmätare. Vi har ingen anledning att vara några företagens advokater. Vi skall vara oväldiga i vår tjänsteutövning. Anständigheten fordrar att herr Lundberg talar om vad det är för personer han menar när han drar dem över en kam. Det

Ensittarlagen

finns väl hederliga jurister också, skulle jag tro!

Herr Lundberg sade att ändringen kan synas obetydlig. Enligt den ändring som nu föreslås skall »marken sedan den 1 januari 1928 varit bebyggd med nyttjanderättshavare tillhörigt bostadshus, som under samma tid utgjort stadigvarande bostad åt honom och hans familj». Det får alltså inte vara något avbrott mellan 1928 och den tid då man framställer lösningsanspråk. Huset får inte ha använts som sommarstuga utan det skall hela tiden ha utgjort stadigvarande bostad. Detta är ingen oskyldig ändring utan det är en betydelsefull skärpning.

För dem som har lösningsrätt enligt den äldre lydelsen av paragrafen blir det emellertid ingen skärpning; det finns övergångsbestämmelser som skyddar dem. Vi har i utskottet talat om att en så viktig fråga egentligen borde stå i huvudparagrafen och förändringen av villkoren i en övergångsbestämmelse, men förslaget har alltså konstruerats så att det blir tvärtom.

Fru Löfqvist talade om arrendelagen. Ensittarna lyder redan nu under arrendelagen; en ensittare är arrendator. Lagen har emellertid inga bestämmelser beträffande skyddet för en arrendator av bostad. Det finns s. k. sociala jordbruksarrenden. Där finns skydd för arrendatorn, och det är ett sådant skydd som skall införas enligt lagen om bostadsarrende.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att bolagen har lantmätare och jurister anställda och att dessa i så stor utsträckning som möjligt bevakar bolagens intressen. Men det finns väl ingen möjlighet för dem att tvinga personer som är i beroendeställning att ge bolagen kontrakt med laglig giltighet på mark som bolagen inte äger!

Det ante mig, att denna paragraf in-

nebar en betydande förstärkning av den ena partens rätt. Jag beklagar att utskottets ledamöter inte tidigare uppmärksammat det. Till denna punkt får vi givetvis återkomma. När det gäller en bygdebefolknings gamla rättigheter får man alltid vara mycket försiktig. När det i en proposition eller en motion föreslås en förändring i en gammal lag, innebär det som regel en skärpning av äganderätten åt visst håll. Jag tror därför att det hade varit bättre om den gamla lagen fått fortsätta att gälla. Att nu ställa ett ändringsyrkande är väl uteslutet, och jag vidhåller därför min anslutning till herr Nybergs reservation.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg svarar inte på min fråga, vad han menade med det påstående som stötte mig, nämligen att bolagen hade lantmätare och jurister som betalas av staten.

Den nya lagen innebär i första hand en uppmjukning. Men denna uppmjukning är förenad med en skärpning. För dem som redan nu har möjlighet att utnyttja ensittarlagen sker ingen skärpning. Men för de nytillkommande, d. v. s. för dem som bor i fastigheter som är byggda mellan den 1 januari 1919 och den 1 januari 1928, har det blivit litet svårare än för de äldre. Den nya kategori som tillkommer får alltså icke lika lätt att lösa; för dem krävs att det skall vara fråga om ett hus som använts som bostad ända från 1928. Det innebär en skärpning, eftersom många av dessa fastigheter är sommarstugor. Det blir därför ett fåtal som kan komma i fråga.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att herr Tobé visste att kostnaderna för de bolagsanställda juristerna och lantmäternas för bolagen är avdragsgilla i bokslut och vid deklaration.

Ensittarlagen

Ordet lämnades på begäran till

Herr TOBÉ (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få meddela, att jag inte har någon ytterligare replikrätt och därför inte kan gå i svaromål.

Vidare anförde

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Vad som är väsentligt i denna fråga tycker jag redan är sagt, och jag skall därför inte uppta kammarens tid med att göra några tillägg till vad motionärerna anförde. Jag vill endast instämma i vad fru Löfqvist med en mycket omsorgsfull dokumentation anförde. Jag ansluter mig också till den sociala känsla, som bar upp hennes anförande.

Jag vill nu endast meddela att jag kommer att stödja reservation I.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Nyberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 76 ja och 112 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen I) av herr Nyberg.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 48 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C och D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23

Utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Mittenpartierna har även i år kommit tillbaka med motioner om kulturpolitiken. Centern och folkpartiet berör i inledningen till sin motion 1961 års riksdagsbeslut om statens stöd till kulturlivet. Man understryker att den del av detta program som gäller att stärka de organ som har till uppgift att förmedla konst- och kulturyttringar icke är till fyllest. Man säger i motionen att när det gäller spridning av kulturen har samhällets insatser hitintills varit otillräckliga i brist på säkra kunskaper om de lämpligaste vägarna för kulturspridningen. Likaså har ovisshet rått om de faktorer som legat till grund för att kulturintresset hos stora grupper av medborgare är mycket begränsat.

Betydelsen av radio och TV samt bildningsorganisationernas insatser understrykes. Det är också en samordnings- och lokalfråga som behöver lösas på många orter. Motionärerna efterlyser en form av kulturspridning som finns i Danmark och som har fått förespråkare på kontinenten, nämligen s. k. kulturcentra. Ett kulturcentrum kan bli ett värdefullt medel att föra kulturen ut till folket med någorlunda bredd på kulturutbudet även på mindre orter och med utnyttjande av integrationens fördelar.

Utskottet erinrar om att konsertbyråutredningen i sitt slutbetänkande »Rikskonserter» (SOU 1967:9) redovisat en omfattande kultursociologisk undersökning rörande publikens förhållande till musiken och att musei- och utställnings-sakkunniga bl. a. har att närmare klar-

lägga de arbetsformer som kan vara mest lämpliga för att stimulera konstintresset.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att samordnings- och lokalfrågor blir av betydelse med ett rikare och mer varierat kulturutbud. Utskottet förlitar sig på konsertbyråutredningen som skisserat en organisationsplan syftande till att olika former av seriöst kulturutbud skall förbindas med en strävan till lokal samordning och kraftsamling.

Frågan om hur vi på bästa sätt skall kunna stimulera kulturspridningen inom landet är icke lätt, samtidigt som det fordras inläring att förstå konst. För att kunna tillgodogöra sig konserter och konstutställningar fordras faktiskt hos många människor inläring och träning. Vi måste lära oss att ta emot konstformer av olika slag. Hemmen, skolan och kanske studiecirkeln är rätt forum för detta. Här fordras friska pedagogiska grepp, baserade på vetenskapliga undersökningar av publikens reaktioner.

Herr talman! Vi som har fogat en blank reservation till utskottsutlåtandet vill med denna åtgärd stryka under att det skall hända mer vad beträffar en ökad kulturspridning än hittills samtidigt som den kulturpedagogiska aspekten, om jag får kalla den så, bör beaktas mera. För övrigt måste medges att utskottets skrivning är positiv, och vi får hoppas att dess löftesrika skrivning skall kunna besannas på det praktiska fältet.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga skulle jag gärna vilja säga några ord.

Jag kan instämma i herr Johanssons i Växjö uttalande att utskottets skrivning är välvillig, i långa stycken är den ju positiv. Utskottsmajoriteten har t. ex. framhållit att »samordnings- och lokalfrågor blir av betydelse i och med att ett rikare och mer varierat kultur-

Utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter

utbud med större geografisk spridning kommer till stånd». Utskottet skriver också följande: »Som motionärerna framhållit har etermedia genom sin räckvidd och genomslagskraft fått stor betydelse som kulturförmedlande organ.» Utskottet anser emellertid inte att motionerna bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det hänvisas, som herr Johansson i Växjö nyligen sade, till konsertbyråutredningen och det framhålles också att 1960 års radioutredning berörde hithörande frågor och skisserade förslag. Men det av denna utredning skisserade förslaget har inte föranlett någon åtgärd av Kungl. Maj:t. Nu säger sig också utskottet förvänta att 1965 års musei- och utställningssakkunniga kommer att behandla frågor om lokala förutsättningar för samordning av kulturella aktiviteter.

Naturligtvis kan väldigt mycket sägas i denna fråga. Man undrar rätt ofta om det inte finns någon möjlighet att hindra att folk, när det sänds goda program i radio och TV, antingen stänger av apparaterna eller också underlåter att använda dem. Det är alltför vanligt att så sker och detta trots att det sänds många bra program i radio och TV — som musik. Smaken är olika, men ingen torde kunna bestrida att det när det gäller såväl teater och film förekommer många värdefulla program.

Givetvis skall inte människorna tvingas att se och höra dylika program, men det är vemodigt när människor avstår från bra program och säger att det inte är något för dem. Programmen bedöms vara alltför exklusiva. Då frågar man sig vad man kan göra för att kulturella program så ofta som möjligt skall kunna intressera större samhällsgrupper. Vad beror det på att folk stänger av eller låter bli att koppla på apparaterna? Beror det t. ex. på att programmen inte följs upp? Måste vi ge ut handledningar i anslutning till de kulturella programmen, eller är det nöd-

vändigt med en bättre information och kanske också med diskussionsprogram, både före och efter programmen, så att människorna får bättre klart för sig vilka syften programmen har? Skulle det därmed åstadkommas ett större intresse? Detta är ändå frågor som det vore mycket värdefullt att få svar på.

I våra program i radio och TV vänder vi oss till en i stora stycken annan publik än den som vanligen går på teater, konserter, konstutställningar o. s. v. I massmedia förekommer ju en spridning av kulturen till hela folket, och därför tycker jag det vore tacknämligt att få en utredning av det slag som vi motionärer har föreslagit.

Nu är emellertid inte radio och TV det enda sätt vi har att förmedla kulturella aktiviteter på. I våra motioner har vi sålunda också tagit upp frågan om inrättande av kulturcentra på det regionala planet och nämnt att vi borde knyta an ortens kulturliv till en rad aktiviteter. Jag tänker här närmast på att det i en ort bör finnas en teaterscen, en konsertsal, bibliotek, museilokaler, utställningshallar o. s. v. Jag besökte helt nyligen ett bibliotek på en ort där man observerat dessa saker, och man berättade där att man lyckats skapa ett större intresse för kulturella aktiviteter än det som förefunnits tidigare. En decentralisering av kulturutbudet genom inrättande av sådana kulturcentra lokalt och regionalt är enligt min mening en angelägen åtgärd.

Vi motionärer är av den meningen att när vi nu satsar stora summor på skolan och på de ideella organisationerna — för att här bara nämna ett par exempel — kan vi räkna med att den undervisning eleverna får i grundskolan och de kunskaper som erhålles i våra folkbildningsorganisationer kommer att öka intresset för kulturella aktiviteter, förbättra smaken och öka förmågan till kulturupplevelser. I den situationen och med tanke på att vi önskar få kulturella aktiviteter ut till hela folket i ökad ut-

Utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter

sträckning anser jag det vara synnerligen önskvärt att vi kan bjuda program som människorna efterfrågar och som har ett rikt innehåll. Jag tror nämligen att människorna i framtiden önskar tillgodogöra sig olika kulturaktiviteter i högre grad än för närvarande. Jag grundar den uppfattningen inte minst därpå att våra elever i grundskolan nu meddelas en undervisning som syftar till att ge dem ett gott kunskapsmått, som hjälper individen att på ett annat sätt än tidigare förstå de kulturaktiviteter vi har möjligheter att tillhandahålla, att orientera sig i verkligheten och ge den ett rikare innehåll än tidigare. Vi försöker också att i grundskolan stimulera och öka elevernas tankeförmåga, så att de kritiskt och självständigt kan pröva, analysera, jämföra och sammanfatta.

Därför hade jag väntat mig att allmänna beredningsutskottet skulle ha ansett anledning föreligga att ge Kungl. Maj:t till känna att det är önskvärt att vi får en utredning såväl beträffande decentralisering av kulturutbudet som etermedias roll i kulturfrämjande syfte. Så har nu inte skett, och att ställa ett yrkande mot ett enhälligt utskott vet jag är utsiktslöst. Jag uttrycker därför bara förhoppningen att vi skall lyckas bättre när vi återkommer till denna fråga vid annat tillfälle.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag finner det meningslöst att inför denna tomma kammare ta upp en stor debatt i den fråga vi nu behandlar. Det kanske också är onödigt därför att vi i så stor utsträckning är eniga. Om jag läser motiveringen för de motioner som behandlas i utskottets utlåtande kan jag för min del så gott som över hela linjen ansluta mig till motionernas grundsyn och synpunkter i övrigt. Inte minst gäller detta angelägenheten av att skapa kulturcentra ute på landsbygden och att decentralisera kulturlivet så långt det är möjligt. Jag

ansluter mig alltså till dessa tankegångar och i stort sett till vad herr Johansson i Växjö och herr Mattsson redan har sagt. Det är bara det, att dessa tankegångar ju redan är accepterade. De ligger till grund för det pågående arbetet inom ecklesiastikdepartementets kulturavdelning, d. v. s. för en rad utredningar och för vissa pågående forskningsprojekt. Man kan glädja sig åt enigheten på området och man kan konstatera att det är betryggande för framtiden.

Frågan är bara om det är så ändamålsenligt att stoppa alltsammans i en stor utredningssäck. Skulle inte detta försena arbetet?

Nu har motionärerna själva i utskottet — i den mån de varit representerade där — avstått från reservation. Tydligt har någonting hänt på detta område, ty för några år sedan hade man inte avstått från att ställa yrkanden i kamrarna.

Jag tror att vi har större nytta av att alltjämt — åtminstone en tid framåt — syssla med punktutredningar. Jag föreställer mig att det är ytterligt angeläget att få en utredning om den hotande brutala kommersialiseringen av kulturlivet.

Jag vill också påpeka att tiden nu är mogen för att utreda en annan sak utöver vad som redan pågår. Vid mitten av seklet arbetade en bokutredning, som avgav sitt betänkande år 1952. Mycket av vad den föreslog har genomförts, framför allt bibliotekersättningen till författare. Men sedan bokutredningen arbetade har mycket hänt på detta område. Läget har helt förändrats, och behovet av en ny bokutredning gör sig gällande. Jag undrar om det är oriktigt att i dagens situation tala om en bokens kris. Det är ett stort problem. Jag kan här bara peka på de våldsamt stigande bokpriserna. Medan varupriserna sedan krigsslutet i genomsnitt har stigit med 220 procent har bokpriserna gått upp med ungefär 460 procent. Denna våldsamma stegring av bokpriserna gör det allt svårare för författarna och för-

En allsidig kulturutredning

lagen att nå ut till den stora allmänheten.

Man kan tala om bokens kris också i andra avseenden. Folk börjar vänja sig vid att titta på bilder i stället för att läsa, att se på TV och läsa med hjälp av audiovisuella hjälpmedel. Man vet inte hur det kommer att gå med bokläsningen i framtiden.

Jag deltog häromdagen i en debatt anordnad av författarföreningarnas centralorganisation och med representanter för bokförläggare, bokhandlare och bibliotek. Alla deltagare var överens om att bokproduktionen liksom bokdistributionen och även bokkonsumtionen befinner sig i en uppenbar kris. Den bokproduktion vi har för närvarande fyller inte sin kulturella uppgift, lika litet som bokdistributionen genom bokhandeln gör det. Vi vet — och det har konstaterats tidigare i debatten — att bokkonsumtionen inte är tillfredsställande.

Jag skall inte gå närmare in på frågan. Jag skall inte nu göra någon analys av läget och inte heller av de åtgärder som bör vidtas. Mitt bidrag till denna debatt består framför allt i att jag velat framhålla, att jag är angelägen om att en ny bokutredning snarast kommer till stånd.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 24

En allsidig kulturutredning

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av motion om en allsidig kulturutredning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag råkade försumma att lämna in den blanka reservation,

som jag hade avsett att foga till förevarande utskottsutlåtande, men jag vill ändå gärna ställa frågan: Vad är kultur? Detta är en intressant fråga. Svaren blir säkerligen olika, om den ställs i en församling av flera människor, t. ex. de som samlas i andra kammaren. Det finns ju så många kulturer och mycket som kallas kultur utan att vara det.

Vad för slags kultur skall det vara? Så är frågan ställd i motionen II:106, undertecknad av ett antal ledamöter ur vänsterpartiet kommunisterna. Den har remitterats till och behandlats i allmänna beredningsutskottet och har föranlett dess utlåtande nr 58.

Motionen väckte till en början mitt intresse. Jag vet att en mängd svenskar just nu frågar vad för slags kultur det skall vara. Skall det vara någon kultur alls? Kan ett kulturlöst samhälle över huvud taget existera?

Visst är det mycket som tyder på att vi behöver en allsidig kulturutredning, och det är just det som motionen begär. Jag vågar syna motionen och ta upp några av dess satser. I motionen omnämns på s. 6 »de vådliga verkningarna av kulturlivets kommersialisering» och »den massförintelse av sådana estetiska värden, som en progressiv kultur måste genomsyras av för att vara värdig sitt namn». — Visst väcker sådana formuleringar intresse. Progressiv kultur — vad är det?

Vidare hänvisas till kulturförflackningen och påpekas att filmstödet inte ges åt de »mest ambitiösa filmskaparna» samt att bara vissa skikt av befolkningen bevisar kulturella evenemang. Därvid uppkommer frågan om det slags kultur som bjuds och vilka hinder som håller stora befolkningsskikt borta från traditionellt betonade kulturställningar.

Man vill också kartlägga orsakerna till de påtalade förhållandena. Det heter i motionen: »Som vi ser det står frågan nu ännu skarpare än förut så här: Skall de monopolistiska krafterna,

En allsidig kulturutredning

de som behärskar huvudparten av pressen, förlagen, filmen, reklamen och den opinionsbildande apparaten i övrigt och som av såväl politiska som ekonomiska vinstskäl fabricerar och sprider en mindervärdig masskultur få bibehålla och stärka sitt övertag?»

Jag tycker att jag själv kunde ha formulerat denna fråga. Spridandet av en mindervärdig masskultur är något vi måste bekämpa.

Man anger också, som det heter, orsakerna till bristfälligheterna och för fram följande frågor:

»1) Befolkningens behov av kultur nu och under gynnsammare förutsättningar;

2) I vilken mån tillgodoses nu behoven?

3) Vad *slags* kultur bör det vara?

4) I vilken omfattning behövs verk samma kulturarbetare under skilda förutsättningar och utvecklingsförlopp?»

Ja, detta låter mycket bra. Dessa frågor tål att övervägas. Längre fram i motionen heter det: »Vår bestämda åsikt att ett samhällligt program för utvecklandet av kulturaktivitet måste väsentligt baseras på de enskilda människornas och folkrörelseorganisationernas medverkan underströks även i våra fjolårsmotioner i ämnet.» Bortsett från de långa orden var också det en bra sats.

Man hävdar att ansvaret för kulturens uppbyggnad och underhåll faller på samhället och visar att den samhällliga insatsen »bör bestå i uppmuntran till skapandet av kulturorganisationer, baserade på folkrörelserna».

I praktiken behöver det nog utredas vad detta innebär. Det som jag berört skulle alltså visa nödvändigheten av utredningen, och jag tror att undertecknarna velat vara ärliga. Men när det gäller det första namnet på motionen är jag inte övertygad längre, efter det som inträffade förra onsdagen vid midnatt här i kammaren, då det var för sent att begära replik. Herr Dickson

hade fogat en blank reservation vid allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 54 och talat om kartläggning av problemen inom filmskapandets område. Det var då motionären i fråga, herr Hermansson, talade och enligt hans anförande — som jag åhörde och som jag nu har i protokollet — är han på det klara med vad för slags kultur han vill ha och vill att vi skall ha. I motionen anføres att en allsidig kulturutredning är av nöden, men jag tycker det verkar som om motivet vore mycket ensidigt. Motionärerna vill komma åt vad som kallas imperialismens epok samt vissa stater och folk.

Jag blev mycket fundersam när jag läste följande avsnitt av herr Hermanssons anförande: »Kommersialiseringen av filmen har lett till en låg och avskyvärd moral i många stycken, som är betecknande för den epok som vi lever i och som är imperialismens epok. Detta är förvisso viktigt att avslöja och bekämpa, men jag avser därvid inte det förhållandet att man i vissa filmer visar hur kärlek mellan två människor går till. Den sortens moralister som klagat på detta här i kammaren och i andra sammanhang har jag ingen förståelse för.» Här kallas alltså erotik, ja den råaste sexualkultur, för kärlek och godtas som kultur. Det lär inte vara förhållandet i de stater där herr Hermanssons ideologi är förhärskande, men på den punkten vill han alltså inte följa sina höga föredömen.

Sedan talade herr Hermansson om filmer vilkas våldsinslag bör påtalas. Dessutom talade han om kriget i Fjärnan Östern, varvid följande angrepp kom: »De som utifrån religiösa eller andra övertygelser vänder sig mot moral i filmen tycker jag skall kritisera detta våld, inte att kärlek mellan unga människor betraktas som ett viktigt filmtema. Det senare är helt i sin ordning och bör icke föranleda kritik.»

Nu gör det verkligen det i alla fall. De människor som herr Hermansson kallar personer med religiösa och and-

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

ra övertygelser har nog rätt att kritisera dylika företeelser. Samtidigt måste man skriva under på att filmer med våldsdåd och våldsmentalitet är någonting vi skall vända oss mot. Vad som föranledde mig att begära ordet i dag var framför allt de delar av herr Hermanssons anförande förra onsdagen som egentligen rör samma ämne som det vi nu behandlar.

Jag anser för min del att kritiken inte ensidigt skall riktas mot oarter som våldsdåd i film eller oförsvarliga krig på en del håll i världen utan att *allt* som innebär våld, förtryck och ofrihet — både politiskt och kulturellt — skall kritiseras. Detta gäller inte minst tendensen att förytliga begreppet kärlek och förråa umgänget människor emellan, som just finns i de kommersialiserade filmer och de böcker som man vill bekämpa. Massförintelsen av sådana estetiska värden som en progressiv kultur måste genomsyras av för att vara värd sitt namn är någonting vi bör lägga märke till, men vi skall akta oss för att tro att herr Hermansson verkligen är ute efter det han talar om. En allsidig kulturutredning betyder alltså enligt huvudmotivationsen en utredning med en viss tendens, ett förhålligande av en viss ideologi. När han talar om folkrörelser måste jag fråga: Vad menas med progressiv kultur? Vad kommer det att finnas kvar för folkrörelser, om herr Hermanssons tankegångar förverkligas? Vad skall man säga t. ex. om författare som sitter i fängelse?

Jag väntar inte längre på herr Hermanssons besked om vad slags kultur han önskar. Herr talman! Jag vet det redan.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag är nästan helt förekommen av herr Nilsson i Agnäs och vill därför bara göra ett litet tillägg med anledning av att det kallas kultur som herr Hermansson et consortes har berört i denna fråga. Herr Hermansson

har inte infunnit sig i kammaren, men eftersom jag förberedde honom på att jag skulle komma att säga några ord anser jag mig fullt fri att yttra vad jag hade tänkt.

Herr Hermansson säger, som herr Nilsson i Agnäs nyss nämnde, att man i vissa filmer visar hur kärlek mellan två människor går till. Det anser han inte göra någonting, det är i sin ordning. Det må han gärna tycka; vi kan inte hindra människor att tycka vad de vill. Jag tror inte att han har rätt på den punkten, ty det finns ting som inte skall föras till torgs inför hela allmänheten.

Jag skulle vilja fråga herr Hermansson, som nyss har varit i Sovjetunionen, om han tror att det finns den ringaste möjlighet att sådana filmer skulle få visas där. Vi vet att en av dem har förbjudits i Norge, och vi vet — vilket jag nämnde förra gången denna fråga var uppe — att vi i utlandet får uppbära spe och hån för att Sverige exporterar sådana produkter.

Vad som gör att jag inte kan fundera på att yrka bifall till den motion som vi nu behandlar är det klagande som herr Hermansson et consortes har givit beträffande vad de anser vara progressiv kultur. Jag kallar det en reaktionär rörelse, som river ned en del av den kultur som mödosamt har byggts upp under långa tider. En sådan »kultur» vill jag inte vara med om att befrämja.

Därför, herr talman, har jag inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 25

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av proposition med förslag angående rösträtt för utlandssvenskar m. m. jämte motioner.

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

I proposition nr 145 hade Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen,

2) lag om ändring i kommunala val-lagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Förslaget 1) åsyftade att bereda vissa utlandssvenskar möjlighet att delta i andrakammarval och folkomröstningar i Sverige samt innebure bl. a. en begränsning av rösträtten för utlands-svenskar till personer som varit kyrko-bokförda här någon gång under de senaste fem kalenderåren. Det innehöll därutöver, liksom förslaget 2) i dess helhet, vissa ändringar av närmast formell natur.

Två par följdmotioner hade väckts:

1) I: 893 av herr Dahln m. fl. och II: 1108 av herr Wedén m. fl., vari hemställdes »att riksdagen måtte besluta att 53 b § mom. 2 första satsen i lagen angående ändring i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen får följande lydelse: 'ej är mantalsskriven i riket men någon gång varit här kyrkobokförd'»;

2) I: 894 av herr Holmberg m. fl. och II: 1107 av herr Bohman m. fl., vari hemställdes »att riksdagen måtte vidtaga sådana ändringar i det lagförslag som framlagts genom proposition nr 145 att utomlands bosatta svenska medborgare får möjlighet att utöva rösträtt vid val till riksdagens andra kammare därest de någon gång varit kyrkobokförda i riket».

Under den allmänna motionstiden väcktes tre par motioner om rösträtt för utlandssvenskar:

1) I: 81 av fru Segerstedt Wiberg och II: 110 av herr Hamrin i Jönköping,

2) I: 379 av herr Dahln m. fl. och II: 477 av herr Ohlin m. fl.,

3) I: 380 av herr Holmberg m. fl. och II: 474 av herr Bohman m. fl.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 81 och II: 110, I: 379 och II: 477 samt I: 380 och II: 474 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

2. att riksdagen måtte, med avslag på motionerna I: 893 och II: 1108 samt I: 894 och II: 1107, för sin del antaga de i proposition nr 145 framlagda lagförslagen med de ändringarna att 1 § punkten 2 och 53 f § första stycket lagen om val till riksdagen erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse.

Reservation hade avgivits av herr *Sveningsson* (h), fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Hernelius* (h), *Sörenson* (fp), *Wahlund* (cp), *Magnusson* i Tumhult (h), *Hamrin* i Jönköping (fp), *Boo* (cp) och *Norrby* (fp), vilka ansett, att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 893 och II: 1108 och i anledning av motionerna I: 894 och II: 1107, för sin del antaga de i proposition nr 145 framlagda lagförslagen med de ändringarna att 1 § punkten 2, 53 b § första stycket 2) och 53 f § första stycket lagen om val till riksdagen erhöles i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag hade tänkt tala litet om detta ärendes riksdagshistoria, som i och för sig är ganska intressant, men jag skall avstå från detta av »debatt-ekonomiska» skäl.

Så mycket vill jag i alla fall säga att vi motionärer — jag säger vi motionärer, ty jag har under tidigare år motionerat i denna fråga — från riksdag till riksdag, när vi har önskat införa rösträtt för utlandssvenskarna, mötts av allsköns motiveringar för att förhindra detta — mest har det rört sig om saker av teknisk natur. Det har t. ex. sagts att denna reform skulle vara riskabel att genomföra, att det kunde tänkas att folk som inte vore berättigade att utöva

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

rösträtt skulle göra det ändå, att det kunde tänkas att utlandssvenskar skulle kunna uppföras i flera röstlängder samtidigt o. s. v.

Det är välgörande att departementschefen i propositionen, även om han inte gjort rent hus med sådana resone-mang, samtidigt uttalat att någon hundraprocentig säkerhet inte nås härvidlag. Man har under årens lopp ägnat mycket stort intresse åt vad jag skulle vilja kalla den negativa sidan av saken — att se till att ingen otillbörlig, ingen icke kvalificerad får rösträtt. Men den positiva sidan har inte tillgodosetts i samma grad; många människor som borde ha rästrätt utestängs nu trots att de är svenska medborgare och uppfyller kraven i vallagen och följaktligen borde ha denna medborgarrätt eller, rättare sagt, borde efter ansökan därom få utöva denna sin medborgarrätt. Dem har man inte ägnat samma intresse. I och med att förslaget i den föreliggande propositionen antages kommer emellertid läget att bli förbättrat, och detta kan vi notera med mycket stor tillfredsställelse.

Vi konstaterar också att man under årens lopp gjort ganska mycket för att se till att rösträtten göres oberoende av *vistelseorten*. Jag tänker på de hemmasvenskar som har beretts möjlighet att utomlands rösta på ambassader och på konsulat. När det emellertid gäller att göra rösträtten oberoende av vederbörandes *bostadsort* d. v. s. den ort där vederbörande har sin sysselsättning har det gått ganska trögt ända tills nu. Vi reservanter är tillfredsställda, men inte fullständigt tillfredsställda — det finns en klausul i den föreliggande propositionen som säger att man måste ha förekommit i den svenska kyrkobokföringen under de senaste fem åren för att vara kvalificerad för rösträtt.

Det har sagts — och det säger man fortfarande — att problemet om utlandssvenskars rösträtt inte är särskilt stort. Det skall erkännas att det inte

är stort, om man tänker på antalet människor som berörs av det. Utlandssvenskarnas förening har beräknat att det finns 65 000 utlandssvenskar. Siffran är mycket osäker, och ännu mera osäkert blir det om man försöker sig på att beräkna hur många av dessa utlandssvenskar som uppfyller kraven i vallagen och som har givit sin mening till känna att de vill ha rösträtt och sedan även röstar. Det har sagts att det kanske rör sig om ett antal av 20 000. Jag tror för min del att den siffran är väl hög.

Nu är det på det sättet — och detta kanske bör sägas i detta sammanhang — att sammansättningen partivis bland utlandssvenskarna avviker från sammansättningen partivis hos svenskar i allmänhet.

Naturligtvis finns det inga siffror på dessa saker, men ser man på yrkesfördelningen bland utlandssvenskarna framgår det klart att bland de människor det här gäller och som vi vill ge rösträtt är högern överrepresenterad, folkpartiet något överrepresenterat, socialdemokraterna något underrepresenterade och centerpartiet — det vågar jag tro — i hög grad underrepresenterat.

Men det är inte den saken det här gäller. Låt oss bara helt allmänt konstatera att de valmän det här gäller — även om man tar reformen helt ut som reservanterna gör — i mycket ringa grad kommer att påverka partirepresentationen bland de valda.

Det är som sagt inte här problemet ligger, utan det ligger i att man vill bevaka enskilda individers som vi anser självklara medborgarrätt. För mig går exempelvis tankarna till en konsul på andra sidan jordklotet, anställd i ett svenskt exportföretag. Denne konsul utför ett mycket uppoffrande arbete. Han hjälper människor, däribland många sjömän. Han kommer då i den situationen att en sjöman, som hör till hans klientel, har rösträtt medan konsulen

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

själv inte har någon rösträtt. Denne konsul måste medverka vid val i egenkap av valförrättare för svenskar, vilka utövar sin rösträtt utomlands. Men själv har han inte någon rösträtt.

Tankarna går till den svenska delegationen inom Förenta Nationerna. De tjänstemän som är knutna till delegationen har rösträtt. Men delegationens chaufför kommer t. ex. inte att få någon rösträtt enligt de villkor som utskottsmajoriteten och departementschefen föreslår. Tjänstemännen vid vår svenska delegation inom FN har rösträtt men de svenskar som är knutna till Förenta Nationernas generalsekretariat kommer i allmänhet inte att få rösträtt enligt utskottsförslaget.

Jag skulle kunna mångfaldiga dessa exempel. Jag har redan sagt att jag är tillfreds med propositionen, men när den gör avgränsningar och säger att vi skall förbehålla rösträtten till dem som varit kyrkobokförda under de senaste fem åren, då är jag inte med på noterna.

Man frågar sig vad det finns för motivering för en sådan avgränsning. Ja, här har man inte någon annan källa att gå till än propositionen. Vad säger man då i denna? Jo, den talar om de förändringar av betydelse för rösträtten som inträffar efter det att en utlandssvensk lämnat Sverige. Det är svårt för röstlängdsmyndigheterna att få besked om sådana förhållanden, säger man. Vilka är då dessa förhållanden? Jo, i propositionen säger man att det främst gäller det grundläggande rösträttsvillkoret, nämligen att vederbörande skall vara svensk medborgare. Skall inte detta kunna styrkas genom att vederbörande har giltigt svenskt pass även i de fall han eller hon varit borta en längre tid från Sverige?

Man konstaterar i propositionen att utlandssvenskarna blir fler och fler. Det gäller framför allt, säger man att se till att rösträtten inte går förlorad för de många svenskar, vilka tillbringa en

kortare tid i ett främmande land. Man nämner som exempel personer som är utomlands för studier eller som ett led i sin yrkesverksamhet och personer som är sysselsatta i internationell biståndsverksamhet. Detta kontaterande i propositionen innebär i själva verket ett erkännande; man säger att det är *särskilt* angeläget att fånga in just dessa kategorier. Men däri ligger att det också är angeläget att ge dem rösträtt som varit borta från folkbokföringen under en längre tid.

De egentliga argumenten för att avskärma en del av utlandssvenskarna på det sätt som man gör är av två slag. Man säger i propositionen: »Dels är typiskt sett ovissheten större om utlandssvensken någonsin kommer att återvända till Sverige ju längre han har varit borta.» Men man kan väl inte peka på en utlandssvensk och säga: Du har varit borta från kyrkobokföringen så länge, din prognos är dålig; det finns stor sannolikhet för att du inte kommer att återvända till Sverige; därför skall du förlora din rösträtt. Jag kan inte finna att ett sådant resonemang har någon som helst bärkraft.

Men så kommer vi till det argument som man vanligast möter i sammanhanget. I propositionen står det att »förtroendet med svensk samhällsutveckling och med de problem som är aktuella i den svenska dagspolitiken generellt sett blir mindre ju längre tid som har förflutit från det utlandssvensken lämnade Sverige». Är det så alldeles säkert? Jag kan inte bevisa det, men jag tror att de utlandssvenskar som *begär* att få rösträtt i ett svenskt andra-kammarval i genomsnitt är mera kvalificerade att bedöma svenska politiska förhållanden och vad därmed sammanhänger än den svenska valmanskåren i sin helhet. Det må vara hur som helst därmed; enligt vanliga demokratiska principer vill vi inte frånta människor som inte är så insatta i politiken deras rösträtt. Vi vet att många röstar på ett

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

visst parti utan att alls veta varför de gör det. Den allmänna principen måste vara att alla skall ha rösträtt oberoende av sina kvalifikationer vad gäller bedömandet av de politiska problemen.

Innan jag slutar vill jag säga att det kan hända att hithörande problem med det föreslagna nya valsyste­met kan lösas på ett enkelt sätt. Det nya valsystemet innebär att röstut­fallet i hela riket blir avgörande för partisammansättningen i riksdagen. Jag tänker mig möjligheten — frågan är inte aktuell i dag — att dessa utlandssvenskar vid riksdagsval skulle kunna rösta enbart på ett parti och att deras röster inräknas i den allmänna pott som är grundläggande för partifördelningen.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr MAGNUSSON i Tumbult (h):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar har faktiskt fått gå den långa vägen. Som bekant har ju frågan om utlandssvenskarnas rösträtt debatterats många gånger i riksdagen, och bortåt fyrtio år har gått sedan den första gången togs upp. Det gällde då en motion med begäran om utredning rörande möjligheterna för utomlands bosatta svenska medborgare att delta i allmänna val. Motionen avslogs av, som det kallades, principiella skäl.

Varje gång detta krav sedan dykt upp, har det rönt ett hårdnackat motstånd, och det har pågått en nästan ändlös debatt. Från socialdemokratiskt håll har det ständigt förts fram olika skäl för avslag. Som ett huvudskäl har man pekat på de tekniska svårigheterna att bereda rösträtt för utlandssvenskarna. Det är emellertid att märka, att vissa av de remissinstanser, som haft att avge yttranden över utredningar som gjorts, inte funnit att några oöverstigliga hinder härvidlag föreligger. Frågan borde därför redan för länge sedan ha lösts. Men det har inte gått att

få majoritet i kamrarna för en lösning i positiv riktning.

Det är givetvis med tillfredsställelse som vi inom högerpartiet nu konstaterar regeringens ändrade inställning i det förenklade förslag som presenteras i propositionen. Det är ett steg i rätt riktning. Men därmed har jag inte sagt att vi oreserverat kan godta förslaget i dess helhet. Förslaget innehåller begränsningar, som ingalunda står i överensstämmelse med vår uppfattning. Det innehåller även begränsningar, som enligt mitt sätt att se inte heller överensstämmer med riksdagsordningens bestämmelse om att valrätt »tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte» och uppfyller övriga krav för rösträtt.

Som det redan har påpekats av herr Wahlund föreslås i propositionen, att rösträtt skall få utövas endast av de utlandssvenskar som varit kyrkobokförda här i landet någon gång under de fem senaste kalenderåren. Andra svenskar, som bor utomlands, skulle på så sätt inte kunna utnyttja denna medborgerliga rättighet. Vi anser, att det är orimligt att denna folkgrupp skall ställas åt sidan, och vi kan inte heller finna att femårsklausulen är på något sätt påkallad. Varför skall dessa människor — det gäller flera tiotusentals personer — bli av med den rösträtt de en gång haft? Det är inte möjligt att detta står i överensstämmelse med grundlagens mening.

Vidare måste vi hålla i minnet, att utlandssvenskarnas intresse för sitt gamla hemland är starkt levande, och det kommer säkerligen inte att bli mindre med de kommunikationer som nu står dem till buds. Det stora flertalet håller också redan goda kontakter med Sverige och följer noga händelseutvecklingen på hemmaplan, även om de råkat vara borta i åtskilliga år. De har ingen förståelse för att de inte skall ha samma medborgerliga rättigheter som sina landsmän. De fordrar också att få sin rösträtt.

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

Jag vill vidare erinra om de stora insatser som företagsrepresentanter och affärsmän samt flera andra yrkeskategorier gör för vårt land världen över. Men möjligheterna att göra dessa insatser får de inte alltid omedelbart, utan i många fall kan det behövas flera år, innan de bereds tillfälle att genom t. ex. befordran göra insatser av större betydelse. Att under sådana förhållanden begränsa dessa svenskers rösträtt, kan inte vara riktigt.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter och ber att få instämma i herr Wahlunds yrkande om bifall till reservationen.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! I en demokrati är den allmänna rösträtten av fundamental betydelse. Den tesen har med kraft hävdats från liberalt håll, inte minst när det gäller utlandssvenskarnas rösträtt. Vi hälsar därför med tillfredsställelse, att denna fråga nu får en teknisk lösning — jag understryker ordet *teknisk*. Härigenom föres principen om allmän rösträtt ett stort steg framåt, framför allt för denna grupp av medborgare.

Det förslag som läggs fram i proposition 145 tillgodoser på nästan alla punkter högt ställda krav på teknisk smidighet och elegans. På en högst väsentlig punkt föreligger det dock, som redan framgått av debatten, delade meningar. Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten vill begränsa utlandssvenskarnas möjligheter att upptas i särskild röstlängd; denna möjlighet skall tillkomma endast de utlandssvenskar som varit kyrkobokförda i Sverige någon gång under de fem år som närmast föregår det år röstlängden upprättas. En tidsgräns av detta slag blir naturligtvis godtycklig och innebär en enligt min uppfattning helt onödig begränsning av den allmänna rösträtten.

I motionsparet I: 893 och II: 1108 föreslås att denna begränsning skall slopas. Detta motionsyrkande, som stö-

des av utskottets borgerliga hälft, innebär att tidsgränsen i fråga om kyrkobokföringen skall utgå. Utöandet av rösträtten förutsätter stor aktivitet från den presumtivist röstberättigades sida — jag betonar *presumtivist röstberättigade*, ty man får ju inte automatiskt rösträtt utan måste aktivt vidta en åtgärd för att få sin rösträtt; d. v. s. man måste se till att bli upptagen i den särskilda röstlängden.

De tankar om en begränsning av rösträtten med hänsyn till kunskaper och intresse, som framförts i propositionen, motiverar faktiskt inte alls någon snäv tidsspärr av detta slag. Den aktiva handling som fordras för att man skall få rösträtt utförs inte av dem som inte har intresse av att delta i valet eller intresse av att visa sin bestående anknytning till Sverige. Denna tidsspärr kommer däremot att utestänga många med ett högst levande intresse för sitt hemland. Man kan nämna exempelvis utlandskorrespondenter och tjänstemän i internationella organisationer som vistas utomlands mer än fem år i sträck.

Dessa tankegångar har redan i detalj utvecklats av herrar Wahlund och Magnusson i Tumhult, och jag inskränker mig till att avslutningsvis konstatera, att principen om allmän och lika rösträtt för svenska medborgare bör ges en så vid tillämpning som möjligt. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen av herr Sveningsson m. fl.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det är på sitt sätt ett ganska märkligt förslag som kammaren i dag har att ta ställning till. Genomförs regeringens förslag om rösträtt för utlandssvenskar, blir Sverige det första landet i Norden och ett av mycket få demokratiska länder i världen som kunnat sörja för att dess medborgare får tillfälle att delta i hemlandets val också under tid de är bosatta utomlands.

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

Krav på en reform i denna riktning har upprepade gånger framförts i riksdagen, och de utredningar som under senare år sysslat med frågan har inte saknat viljan att nå fram till en positiv lösning. Men det har visat sig vara förenat med betydande svårigheter att konstruera en teknisk lösning som är tillfredsställande från både principiella och praktiska synpunkter. Det är så mycket mer glädjande att den tekniska konstruktion som nu redovisats i propositionen har godtagits av ett enhälligt konstitutionsutskott.

Min glädje skulle emellertid vara ännu större, om enigheten inom konstitutionsutskottet hade gällt inte bara tekniken utan även principerna. Så är tyvärr inte fallet. I propositionen har, som vi hörde, föreslagits en viss begränsning i rösträtten för utlandssvenskar på det sättet att rösträtt förbehålls dem som någon gång under de senaste fem åren före valet varit bosatta i Sverige. Denna tidsbegränsning vill de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet inte godta. Deras principiella inställning är, som vi hörde, att alla svenska medborgare oavsett om de någonsin har haft eller någonsin kommer att få någon annan anknytning till Sverige än själva medborgarskapet skall ha rätt att delta i val till den svenska riksdagen. Denna ståndpunkt ger mig anledning att här något närmare förklara hur vi inom regeringen har resonerat oss fram till det i propositionen föreslagna femårsvillkoret.

Vad som gör frågan om utlandssvenskarnas rösträtt komplicerad är att utlandssvenskarna utgör en mycket heterogen grupp. I gruppen ingår både svenskar som har emigrerat i egentlig mening, d. v. s. definitivt har lämnat Sverige i avsikt att skapa sig en ny framtid i ett annat land, och svenskar som bor i ett främmande land under ett begränsat antal år t. ex. för studier eller som representanter för svenska företag eller som tjänstemän i interna-

tionella organisationer. Beträffande denna senare kategori — svenskar som är borta hemifrån bara några få år — är det tydligt att det är ganska starka skäl som talar för att de får behålla sin rösträtt under vistelsen utomlands. Men är det lika rimligt att också emigranter skall få rösträtt? Är det t. ex. rimligt att en svenska som gifter sig med en utlänning och bosätter sig i mannens hemland skall kunna delta i ett svenskt riksdagsval, fastän det är alldeles klart att hon inte har en tanke på att återvända till Sverige? Eller är det rimligt att en person som har svenska föräldrar men ända sedan födseln är bosatt utomlands och kanske aldrig har satt sin fot i Sverige skall få rösta i våra svenska val? Nu kan man naturligtvis säga att dessa frågeställningar inte har så stor praktisk betydelse därför att personer som saknar anknytning till Sverige kan väntas avstå från att göra ansökan om att få utnyttja rösträtten. Men det är inte alldeles säkert, och i varje fall förefaller det berättigat att efterlysa vissa principer när man utformar nya rösträttsvillkor.

Inom regeringen har vi sagt oss att det principiellt riktiga är att rösträtt i svenska riksdagsval ges endast till sådana utlandssvenskar som på ett mera påtagligt sätt berörs av de beslut som den svenska riksdagen fattar. I konsekvens med denna tanke vore det bästa om man kunde förbehålla rösträtten för dem som kan väntas återvända till Sverige inom en inte alltför avlägsen framtid. Som lätt inses är det emellertid omöjligt att införa ett villkor av detta slag i lagstiftningen. Man får i stället lov att hålla sig till utlandssvenskens anknytning till Sverige i det förflutna vid utformningen av rösträttsvillkoren.

Men den anknytningen kan inte få ligga hur långt tillbaka i tiden som helst. Dels är ovissheten större om utlandssvensken någonsin kommer att återvända till Sverige ju längre tid han har varit borta, dels är det berättigat

att anta att en utlandssvensks förtrogenhet med svensk samhällsutveckling och med de problem som är aktuella i den svenska dagspolitiken generellt sett blir mindre ju längre tid som har förflutit från det han lämnade Sverige. Det ligger i sakens natur att metoden med en tidsgräns ger en schematisk avgränsning av den röstberättigade personkretsen. Men med den nu föreslagna femårsgränsen tror jag att man kan säga att alla de kategorier utlandssvenskar som det är särskilt angeläget att få med också omfattas av reformen.

För en tidsgräns kan emellertid också anföras andra skäl.

Ett utmärkande drag i lagstiftningen på det valrättsliga området är sedan gammalt att man ställer stora krav på valsäkerhet. Det har ansetts angeläget att förebygga att obehöriga personer, d. v. s. personer som inte uppfyller de allmänna rösträttsvillkoren, får tillfälle till valdeltagande. Vill man ha med utlandssvenskar i röstlängder får man finna sig i en viss uppmjukning av annars normala valsäkerhetskrav. Men om man som reservanterna förordar tar med alla utlandssvenskar, även sådana som har varit borta från hemlandet under decennier, betyder det i praktiken att man helt ger upp valsäkerheten. Det finns inga möjligheter att på ett tillförlitligt sätt kontrollera om en utlandssvensk som lämnat Sverige för 20 eller 30 år sedan fortfarande är svensk medborgare. Vid så lång frånvaro har ett svenskt pass inte något större bevisvärde.

Reservanterna vill tydligen helt bortse från de principiella och praktiska synpunkter som har varit vägledande för regeringen i dess ställningstagande. De bygger sitt förslag på ett rent teoretiskt resonemang. De menar att 16 § riksdagsordningen utan åtskillnad ger alla svenska medborgare som har uppnått föreskriven ålder och inte är omyn-digförklarade rösträtt, oavsett om de bor inom eller utom landet. Varje be-

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

gränsning i rösträtten med hänsyn till bosättningsförhållandena strider, enligt reservanternas mening, i princip mot grundlagen.

Detta är, herr talman, en märklig uppfattning. För att någon skall få rösta krävs ju, förutom att han uppfyller rösträttsvillkoren, uttryckligen också i samma paragraf — 16 § riksdagsordningen — att han finns upptagen i röstlängd som röstberättigad. När herr Norrby här läste upp en del av 16 § undanhöll han kammarens ledamöter den viktiga begränsning som sålunda finns införd härvidlag. Om man inte är upptagen i röstlängden hjälper det inte att styrka att man uppfyller alla övriga villkor för rösträtt. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av de motivuttalanden som gjordes när rösträttsvillkoret »bosättning inom riket», dvs. mantalsskrivning, utgick ur riksdagsordningen. Skälet till ändringen var helt enkelt att man ansåg att den nya lydelsen bättre än den gamla gav uttryck för »de modifikationer i och avvikelser från de uppställda valrättsvillkoren, som i tillämpningen uppkomma därav, att man ansett sig böra av praktiska skäl göra rätten för den enskilde att avgiva sin röst beroende av, huruvida han blivit i röstlängden upptagen såsom röstberättigad».

Nej, herrar reservanter! Det är en mer än egendomlig grundlagstolkning ni för till torgs. Jag vill bara ytterligare understryka att 16 § riksdagsordningen fick sin nuvarande lydelse år 1909 och att den under de nära sex decennier som har gått sedan dess tillämpats så, att i princip endast svenskar som är bosatta i Sverige har rösträtt. Det tog mycket lång tid innan någon kom på tanken, att de bestämmelser i vallagstiftning och folkbokföringslagstiftning som utesluter utlandssvenskar från rösträtt skulle vara grundlagsstridiga. Enligt er tolkning av 16 § riksdagsordningen har konstitutionsutskottet vid upprepade tillfällen intagit

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

grundlagsstridiga ståndpunkter när frågan om utlandssvenskarnas rösträtt har varit uppe till debatt. Detta gäller även de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet. Så sent som 1964 ställde sig de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet bakom en lösning i en motion om utlandssvenskarnas rösträtt som innebar att rösträtten begränsades till sådana utlandssvenskar som inte varit borta från Sverige längre tid än tio år. Då fann man på borgerligt håll uppenbarligen inte något grundlagshinder eller annat hinder mot en begränsning av utlandssvenskarnas rösträtt av i princip samma slag som den regering- en nu föreslår.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet kanske inte var inne i kammaren när jag höll mitt förra anförande, och därför skall jag för säkerhets skull upprepa mina ord. Jag sade att jag hade mött denna proposition med stor tillfredsställelse, framför allt därför att den visar att det går att klara hithörande frågor utan de tekniska besvärligheter som det tidigare har gjorts så stort nummer av. Men detta att hälsa propositionen med tillfredsställelse — jag vill gärna säga stor tillfredsställelse — innebär ju inte att man vill följa propositionen i vått och torrt.

Vi har avgivit en reservation till utskottets utlåtande, och när jag hörde statsrådet argumentera för femårsklausulen var argumenten faktiskt desamma som jag bemötte i mitt anförande, när jag talade för reservationen. Kanske fanns det en ändrad nyans i statsrådets anförande i dag, när han tryckte hårdare på valsäkerheten än vad som gjorts i propositionens formuleringar. Statsrådet menade, att svenskt pass inte är ett så särskilt säkert dokument, om vederbörande har varit många år utanför Sveriges gränser. Det tycker jag är ett märkligt konstaterande. Jag påstår inte att herr statsrådet har fel, men har herr

Kling rätt så innebär det att det är illa ställt med vår passkontroll. Passen förnyas ju successivt, och den åtgärd man då bör vidta är givetvis att kontrollera att passen är som de skall vara.

Sedan tog statsrådet också några exempel. Det ena gällde en svenska som gift sig utomlands men behållit sitt svenska medborgarskap, och det andra gällde en svensk som sedan födelsen har vistats utomlands. Där anser jag dock att frågeställningen inte primärt har något att göra med valrätten utan med hur man skall bedöma vilka regler vi skall ha för svenskt medborgarskap.

Herr NORRBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieminister Kling anförde att jag hänvisade till riksdagsordningen 16 §. Det har jag dock försiktigtvis inte gjort. Jag är väl medveten om att det i riksdagsordningen finns hänvisningar till vallagen som innebär begränsningar i den grundlagsenliga huvudprincipen om allmän och lika rösträtt. Jag har alltså inte hävdat att det är grundlagsstridigt med vare sig en femårsregel eller en tioårsregel; jag har hävdat att det strider mot grundlagsregeln om allmän rösträtt.

Inte heller är det riktigt som herr Kling påstod, att vi från borgerligt håll har hävdat att svenska medborgare utan någon som helst anknytning till Sverige skall få rösträtt. Vi vill att vederbörande skall ha varit kyrkobokförd i Sverige någon gång — och det är en väsentlig skillnad. En utlandssvensk blir inte automatiskt upptagen i röstlängden. Där finns alltså en begränsning. Rösträtt tillkommer endast den som är upptagen i röstlängden, och det är ett rätt komplicerat förfarande att bli uppförd i den särskilda röstlängden. Man måste informera sig om de nya bestämmelser som gäller, och man måste ha svenskt pass med begränsad giltighetstid — som herr Wahlund understök. Det är alltså inte på det sättet att den som har varit borta från Sverige

i 20—30 år och inte har förnyat sitt pass kan få rösträtt. Vederbörande måste skaffa särskilt intyg om att han har giltigt svenskt pass samt ansöka om att bli intagen i den särskilda röstlängden. Dessutom måste han delta i valet, vilket är mer komplicerat för en utlandssvensk som skall rösta än för en hemmaröstande.

Naturligtvis kan den utlandssvensk som vill behålla sin rösträtt resa hem vart femte år för en skenåtgärd — kyrkobokföringen — bara i syfte att bli upptagen i röstlängden, men det tycker jag inte är förenligt med goda demokratiska principer. Men den som en gång har haft rösträtt och fortsätter att leva under samma förhållanden skall inte förlora den bara därför att femårstiden löpt ut.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är ganska ovanligt med reformer som ger förmåner till en begränsad del av ett större, likartat klientel. Sådana reformer är inte rättvisa. I detta fall ger man alltså rösträtt åt en grupp utlandssvenskar, medan man ställer en lika fullvärdig grupp svenskar utanför denna förmån genom den föreslagna femårsgränsen. Det har väckts ett par borgerliga motioner i anslutning till propositionen, och det är glädjande att inte regeringen har dragit tillbaka sin proposition, ty även den bygger på en gammal borgerlig idé, som det har tagit lång tid att vinna genomslagskraft för. Vi gläder oss nu över att frågan till någon del har lösts.

I högermotionen har man framhållit de många utlandssvenskar som företräder svenska intressen och — skulle man vilja tillägga — säkert gör mer för Sverige än många hemmasvenskar. De är på många sätt goda ambassadörer och PR-män för vårt land. Jag tänker därvid visst inte bara på affärsmän och pressfolk utan framför allt på de många svenska u-landsarbetare som är anställda

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

i enskilda svenska eller internationella humanitära organisationer och som inte i likhet med SIDA-tjänstemän förordnas på två år utan för den goda sakens skull stannar avsevärt längre. Var och en begriper hur värdefullt det är för ett nystartat skol- eller sjukhusprojekt att en rektor eller en intendent stannar 6—8 år, så att den personliga erfarenheten och förtrogenheten med förhållandena kan komma företaget till godo. De enskilda biståndsinsatsernas övertag över de statliga insatserna består många gånger i att personalen inte skiftar så ofta. Skall nu en sådan god ambition efter fem år belönas som om vederbörande förlorat medborgerligt förtroende?

Det finns också en växande grupp unga svenskar, som under en del år är ute för studier och praktik på skilda håll i världen för att skaffa sig internationell träning, en träning som mer och mer kommer att krävas här hemma på många fält. De är alltså ute för att berika sig för en insats här hemma. Skall även de efter fem år betraktas som emigranter för tid och evighet?

Om man bevarar sitt svenska medborgarskap innebär detta också att man hoppas kunna återvända hem. Det fall som justitieministern nämnde, när en svenska gifter sig med en utlänning och bevarar sitt svenska medborgarskap, förekommer säkerligen inte ofta. De som bevarar sitt svenska medborgarskap i en sådan situation gör med all säkerhet detta i tanke att återvända hem i framtiden.

I utskottet ventilerades också departementschefens krav på förtrogenhet med svensk samhällsutveckling som rimligt villkor för rösträtt. Utskottet har gjort en försiktig skrivning, men vi vet ju att man i utskottet var nog så tveksam och menade att utlandssvensken ganska snart tappar kontakt med och intresse för hemlandet. Skulle något sådant förekomma i något fall kan man förmoda att vederbörande även tappar

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

intresset för att ansöka om att bli upptagen i den särskilda röstlängden.

Jag vet efter mina sju utlandsår att de utlandssvenska kolonierna verkligen slår vakt om svenskhetens bevarande i utlandet. Vill man träffa särdeles svensk-sinnat folk skall man fara utrikes. Det är med landet som med föräldrahemmet; man uppskattar det mest när man har lämnat det. På sina håll möter man ett nästan rörande intresse för Sverige. Många idealiserar hemlandet. För något år sedan sade jag att många till och med idealiserade regeringen. Det gör man fortfarande; det märkte jag i somras. Man kan knappt tro att det är sant, men så är det.

Låt mig plocka ut en av dessa många tusen utlandssvenskar som bär på en olycklig kärlek till Sverige, olycklig därför att kärleken inte ens har blivit besvarad med rösträtt. Han heter John Gustavson och har levt 60 år utrikes. På flera svenska institutioner har han med föredrag, debatter och diktuppläsning hållit intresset för det svenska och för Sveriges samhällsutveckling levande hos många årsklasser av unga utlandssvenskar. Jag besökte honom i en sjuk-sal i Antwerpen i somras. Han satt i sängen. Kroppen var skral men anden vital, och det dröjde inte länge förrän han med glänsande deklamationskonst lät Runeberg, Levertin och Nils Ferlin passera revy. Han kommer aldrig hem och han får aldrig rösträtt, men med tanke på den mannen och många andra ber även jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skall efter justitieministerns anförande inte ta upp den punkt som man gjort till huvudpunkt i argumenteringen för reservationen, nämligen folkningen av grundlagsbestämmelserna med hänsyn till utlands-

svenskarnas rösträtt. Den saken har redan tidigare i debatten belysts så ingående, att det förmodligen inte finns anledning att uppehålla sig därvid. Jag vill endast säga att herr Norrby i sitt anförande gjorde en klar reträtt från det resonemang som man fört under tidigare debatter i denna kammare.

Med glädje konstaterar jag att det har varit möjligt att i utskottet skapa full enighet om den tekniska lösningen av frågan. Inte minst det förhållandet att kravet på mantalsskrivning kunnat slopas har gjort att lagförslaget fått en utformning som — såvitt jag kan bedöma — är både smidig och tillfredsställande ur många synpunkter. Det faktum att kyrkobokföring någon gång under de senaste fem åren räcker för att erhålla rösträtt utgör en ganska liberal förutsättning. Jag skall inte närmare gå in på det.

Det är beträffande tidsbegränsningen som meningarna i utskottet varit delade. Utskottsmajoriteten har funnit förslaget väl avvägt. Det kan inte vara rimligt att sådana emigranter som avsett att för alltid lämna landet skall ha rösträtt vid svenska val för all framtid.

Jag vill säga till herr Werner, att det ändå inte är möjligt att någon myndighet i landet skulle kunna skaffa sig en bild av huruvida vederbörande avser att lämna landet för alltid eller tänker stanna kanske 20—30 år i ett annat land för att sedan återvända till Sverige. Det måste härvidlag finnas en gräns, och jag tycker att den i propositionen har blivit lämpligt utformad.

Man kunde tänka sig en annan möjlighet, nämligen att utsträcka rösträtten till olika yrkeskategorier. Redan nu är det ju möjligt att rösta för t. ex. missionärer, för att nämna en grupp. Men detta är i varje fall inte ur våra synpunkter en tillfredsställande lösning. Alla bör behandlas lika oavsett yrke och ställning. I dessa stycken anser jag att den föreslagna lösningen är den bästa.

Det torde för övrigt vara ganska orimligt att kräva att tidsgränsen helt skulle slopas. Det enda land som enligt vad jag funnit har gått så långt är Frankrike, men det finns ju mycket i franskt politiskt liv, som inte går att jämföra med förhållandena här uppe i Norden. Jag vill också än en gång understryka, att inget av de nordiska grannländerna ännu har kommit på tanken att genomföra en sådan utvidgad rösträtt för dem som lämnat moderlandet som den vi nu är i färd med att införa i Sverige.

Jag skall inte närmare gå in på någon polemik med de ärade talesmännen för reservanterna, men jag måste något reagera mot herr Wahlunds sätt att resonera. Jag tyckte att han ville antyda att det skulle vara den politiska sammansättningen av utlandssvenskarna, som skulle vara anledningen till att utskottsmajoriteten inte fallit för frestelsen att slopa tidsgränsen. Jag vill säga herr Wahlund, att det inte alls förhåller sig på det sättet att yrke eller politisk uppfattning skulle vara något skrämmande för vårt partis del. Tvärtom — i början av 1900-talet var det väl inte i största utsträckning borgerligt folk som lämnade vårt land. Vid slutet av andra världskriget var det många som tillhörde arbetarklassen som på grund av de då rådande svårigheterna på arbetsmarknaden lämnade landet. Dessa emigranter har naturligtvis fortfarande vissa band med sitt hemland. Men jag skall inte närmare gå in härpå.

Resonemanget om att man, om man en gång blivit kyrkobokförd i Sverige vilket i de flesta fall betyder att man en gång blivit född här, för all framtid skulle ha rätt att rösta i vårt land, skulle väl med samma rätt kunna givas beträffande den kommunala rösträtten. Man skulle kunna fråga sig: Varför får inte jag, som är född i Landskrona och som fortfarande känner varmt för den staden — inte minst i idrottsliga sammanhang — lov att rösta i den staden för all framtid? Det finns

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

en viss likhet i herrarnas argumentering och den som jag nu anförde. Jag medger dock att det är ett orimligt sätt att resonera.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Adamsson vill jag säga att om man bevarar sitt svenska medborgarskap under många år som utlandssvensk, avser man att återvända. Det är ett psykologiskt bevis som man inte kan komma ifrån. I annat fall hade man naturligtvis sökt medborgarskap i det land där man bor, ty ett sådant är också förenat med en hel del fördelar. Nu avstår man alltså från dessa förmåner för att bevara sitt svenska medborgarskap, och det gör man inte utan anledning.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns en detalj i herr Adamssons anförande som jag inte vill skall stå oemotsagd i protokollet. Herr Adamsson kan så småningom i den stenografiska utskriften av protokollet kontrollera att det i mitt tidigare anförande inte låg ett spår av insinuation om att partisammansättningen hos dessa presumtiva, nytillkomna röster skulle ha influerat på utskottsmajoritetens inställning. Nej, herr Adamsson, något sådant har jag aldrig velat insinuera.

Herr NORRBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson säger att femårsregeln innebär en ganska liberal begränsning. Vi folkpartister vill naturligtvis inte ha en ganska liberal regel, vi vill ha en helt liberal regel, och det är en sådan vi har föreslagit.

Det förvånade mig att herr Adamsson ansåg att jag först i mitt förra inlägg gav en mera nyanserad syn på grundlagsbudet i detta fall. Jag tar mig friheten att citera från reservationen, där vi föreslår att ett avsnitt i utskot-

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

tets utlåtande borde ha följande lydelse: »Enligt utskottets mening bör utgångspunkten vid bedömningen av denna fråga vara, att riksdagsordningen i 16 § anger att 'valrätt tillkommer en var man och kvinna som är svensk undersåte' och uppfyller vissa krav i övrigt. Det föreskrivs att valrätten skall grundas 'på förhållandena vid röstlängdens tillkomst' och att närmare bestämmelser skall ges i vallagen. För att utesluta någon från hans grundlagsenliga rösträtt, trots att han då röstlängd upprättas är svensk medborgare och uppfyller övriga villkor, måste starka skäl anföras.»

Litet längre fram i reservationen talar vi om riksdagsordningens huvudregel. Denna huvudregel innebär att det skall vara allmän rösträtt för svenska medborgare. Vi är helt på det klara att vissa nyanseringar av bl. a. röstlängdstekniska skäl måste förekomma. Men de begränsningarna vill vi göra så små som det över huvud taget är möjligt. Det är därför vi har skrivit vår reservation.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag missuppfattade herr Wahlund. Det är emellertid glädjande att han inte ansåg att det var några sådana motiv som förestavade vår hållning.

Om jag inte uttryckte mig klart förut, herr Norrby, vill jag göra det nu. Jag avsåg inte att man i reservationen inte skulle ha givit uttryck åt den mening som herr Norrby förde till togs; jag avsåg de resonemang som man från reservanternas håll fört i dessa debatter under tidigare år.

Jag skall inte, herr Werner, ingå på den debatt vi hade i utskottet om ett visst exempel som gällde en svensk som var gift med en utländsk kvinna men som fortfarande bevarade sitt svenska medborgarskap. Vi kan plocka fram nästan vilka exempel som helst i dessa

sammanhang, men de bevisar egentligen ingenting i sak.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Werner sade i sitt senaste anförande att bevarar man sitt svenska medborgarskap är det ett bevis för att man skall återvända till Sverige. Hur går det då med den vackra historia, som herr Werner berättade i sitt första anförande, om en man — jag kommer inte ihåg om han var 60 år gammal eller om han hade varit i utlandet i 60 år — som låg sjuk och som aldrig tänkte återvända till Sverige? Bevarandet av medborgarskapet kan alltså inte anses vara något bevis för att man ämnar återvända och vill uppehålla anknytningen till Sverige.

Det gläder mig att herr Norrby läste in i kammarens protokoll hela § 16 riksdagsordningen. Jag är däremot inte glad över att han också läste upp den följande meningen i reservationen, raderna 9—12. Där säger nämligen reservanterna att man, om man har starka skäl, kan beröva en människa hennes grundlagsenliga rättigheter. Det är ett märkligt uttalande av ledamöter i konstitutionsutskottet.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Bara några få ord, herr talman, till justitieministern!

Den man som jag berättade om har varit utomlands i 60 år och skulle komma hem redan i morgon dag — det kan jag försäkra — om han med justitieministerns hjälp skulle kunna få de ekonomiska betingelserna ordnade.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det är mycket glädjande att vi nu äntligen, efter så många års utredningsarbete, motioner och debatter i denna fråga, har fått en proposition på riksdagens bord som innebär att man i princip tillerkänner utlands-

svenskar rösträtt. Detta innebär principiellt ett erkännande av att även utlandssvenskar skall få utöva sin grundlagsenliga valrätt.

Men jag måste, herr talman, säga att nog känner jag mig besviken över att det i propositionen — och även i utskottsutlåtandet av utskottsmajoriteten — görs en så utomordentligt snäv begränsning, att förslaget endast omfattar de utlandssvenskar som någon gång under de senaste fem kalenderåren har varit kyrkobokförda här i landet.

Jag kan instämma i allt vad herr Wahlund har anfört och kan därför begränsa mig till endast ett par korta kommentarer.

Jag har vid åtskilliga tillfällen under besök i andra länder fått uppmärksamheten fästad på denna fråga och även blivit uppmärksamgjord på den vikt som utlandssvenskar fäster vid rösträttsfrågan. Jag tänker här exempelvis på sådana personer som under många år har varit anställda i internationella organisationer eller som varit anställda i svenska företag utomlands och på sina respektive orter i respektive länder gjort ofta mycket betydelsefulla insatser för att främja svenska intressen och för att göra det svenska namnet känt och välkänt.

Tack vare förbättrade kommunikationer — det har ju skett en revolution på det området under de senaste årtiondena — har utlandssvenskarnas möjligheter att följa vad som händer här hemma avsevärt förbättrats. Jag förstår mycket väl utlandssvenskarnas reaktion mot att de inte haft rätt att utöva sin grundlagsenliga rösträtt. Jag har mer än en gång mött den uppfattningen, att utlandssvenskarna är diskriminerade. Jag har till och med mött bittra uttryck för att man tydligen här hemma betraktar utlandssvenskarna som något slags »second class»-svenskar och att man underskattar de insatser som de gör för vårt land.

Man må säga vad man vill om dessa

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

reaktioner; de är i alla fall värda att uppmärksamma. Ibland när vi mött denna reaktion utomlands har vi fått det intrycket, att irritationen mera gäller frånvaron av rätten att rösta än de små praktiska möjligheterna att utöva rösträtten. Jag kan inte hjälpa att jag fått den uppfattningen, att man tar frånvaron av rösträtt som ett uttryck för att vi hemmasvenskar inte till fullo uppskattar de insatser som utlandssvenskarna gör på många områden.

Mot denna bakgrund, herr talman, är jag som sagt besviken över den snäva femårsgränsen. Den kommer i realiteten att indela utlandssvenskarna i två grupper: de som får rösträtt och de som kommer att förvägras denna medborgerliga rättighet. En del kommer ju också, såsom reservanterna här påpekar, att få utöva sin rösträtt 1968, men 1970 förvägrar man dem det.

Vi skall inte underskatta den reaktion som genomförandet av detta förslag kommer att få. Denna snäva begränsning är inte motiverad av vare sig principiella eller praktiska skäl. Enligt förslaget förutsattes att utlandssvensken själv måste ta ett initiativ för att bli uppförd i röstlängden, och då finns det knappast någon anledning att räkna med att personer som saknar verklig anknytning till hemlandet och intresse för vårt öde här skulle i stor utsträckning komma att utöva rösträtt.

Jag tycker som sagt att både principiella och praktiska skäl talar för att man slopar denna femårsgräns, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även jag skall nöja mig med två korta kommentarer. Den ena är att utgångspunkten tydligen är litet olika för reservanter och utskott. Det verkar som om utgångspunkten för reservanterna närmast vore att man genom denna rösträtt skulle befrämja samhörigheten med moderlandet för ut-

Rösträtt för utlandssvenskar m. m.

landssvenskarna. I och för sig är detta ett acceptabelt motiv, och utskottet har också understrukit att det självklart är värdefullt att dessa känner samhörighet med vårt land. Detta kom också till uttryck i det anförande som herr Eliasson i Sundborn nu höll.

För mig kan detta dock inte vara utgångspunkten för bedömningen av en rösträttsfråga. För mig är utgångspunkten i stället den som justitieministern har redovisat. Bakom rösträttsbestämmelsernas utformning måste väl ligga den tanken, att de som berörs av den svenska riksdagens beslut skall ha möjlighet att påverka dess sammansättning, medan däremot personer som på intet sätt eller föga påverkas av de beslut vi fattar i kamrarna inte heller bör ha möjlighet att påverka sammansättningen av riksdagen. Det innebär naturligtvis vissa svårigheter att översätta detta till praktiska regler, men den lösning som riksdagen väl i dag kommer att anta innebär dock att man i mycket hög grad närmar sig denna princip tillämpning.

Det förefaller mig nämligen som om här finnes två grupper av utlandssvenskar. Å ena sidan är det de som temporärt vistas i andra länder för att studera eller arbeta. Å andra sidan är det de som utvandrar för att söka sin utkomst och lycka i andra länder. Av olika skäl kan de som tillhör den sistnämnda gruppen komma att bevara sitt svenska medborgarskap. Kan det då vara riktigt att de som närmast berörs av besluten i parlamenten i sina länder inte skall ha möjlighet att påverka sammansättningen av den svenska riksdagen? För min del svarar jag nej på den frågan.

Den andra kommentaren har närmast karaktären av en fråga till reservanterna. Det framgick mycket klart av det anförande statsrådet Kling här höll att de borgerliga under en lång period, mellan åren 1910 och 1964 i varje fall, har gjort en annan tolkning av grundlagen än den man nu gör. Jag måste

fråga reservanterna: Vad har hänt efter 1964 eftersom ni nu tolkar grundlagen på annat sätt och menar att varje tidsbegränsning är ett brott mot demokratiska principer? Att det finns vissa bestämmelser om tidsgräns kan väl inte vara odemokratiskt, inte heller att det finns vissa särbestämmelser. Herr Wahlund lät förstå, om jag fattade honom rätt, att han kunde tänka sig att utlandssvenskarna när vi någon gång i framtiden får ett nytt valsystem skulle kunna rösta på ett parti. Men detta system vill herr Wahlund antagligen inte att vi skall genomföra för dem som bor här i landet utan för dem skall det vanliga systemet gälla. När det gäller utlandssvenskarna vill herr Wahlund i dag inte ha några undantagsbestämmelser.

Man anser det alltså principiellt oriktigt att bestämma en tidsgräns. Ännu för ett par, tre år sedan ansågs att tio år var en lämplig tidsgräns.

Det skulle som sagt vara intressant att få veta vad som har inträffat efter 1964.

För min del ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, de ej vill, röstar

Nej;

Tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande — Främjande av den tekniska forskningen m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Sveningsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 94 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Ordet lämnades på begäran till

Herr TURESSON (h), som yttrade:

Jag avsåg att rösta nej men råkade trycka på ja-knappen.

§ 26

Tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av motioner om en tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Högerns partimotioner om en tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande, framlagda första gången i fjol och upprepade i år, synes nu börja bli tillgodosedda i viss utsträckning, åtminstone vad beträffar skolbyggandet. I sitt utlåtande konstaterar statsutskottet detta och redogör på grundval av ett yttrande från skolöverstyrelsen för vad som avses skola ske inom den närmaste framtiden, om de investeringsramar som skolöverstyrel-

sen beräknat för budgetåren 1968/69—1970/71 verkligen också ställs till förfogande. Motionerna kan alltså sägas delvis ha fyllt sin uppgift som påpekare av hittills otillfredsställande förhållanden.

Därutöver har skolöverstyrelsen animerats till att framhålla angelägenheten av att de för de olika skolreformerna beslutade tidsplanerna inte ändras, ett uttalande som får anses vara av värde som press på Kungl. Maj:t, om eklestistikdepartementet i fortsättningen skulle vilja sväva på målet.

Skulle skolöverstyrelsens anslagsökanden och långtidsbedömning däremot inte accepteras av Kungl. Maj:t och tidsplanerna därigenom återigen bli ifrågasatta, torde det bli nödvändigt att återkomma med motionsyrkandena för tredje gången. Nu har jag inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av motioner om en plan för forskningsorganisationen vid universiteten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28

Främjande av den tekniska forskningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av motioner om främjande av den tekniska forskningen m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är en utomordentligt viktig fråga som tas upp i högerns

Utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten

partimotion i detta stycke, nämligen frågan om främjande av den tekniska forskningen. Statsutskottet har också i medvetande därom skrivit mycket positivt om motionsförslagen.

På en punkt är jag dock något mindre optimistisk än vad utskottet är, nämligen i fråga om vad det nya statliga centralorganet för tekniska forskningsfrågor kan komma att uträtta. Utskottet förutsätter att detta organ bland andra uppgifter också har att se till, att där så är möjligt industriföretagen utnyttjas för statliga beställningar av forsknings- och utvecklingsarbete. Man kan befara, att det centrala organet i första hand kommer att befatta sig med organisations-, administrations- och samordningsfrågor. Det blir gärna så, eftersom dessa frågor ligger närmast till hands. Lika viktigt är emellertid att industrin i så stor utsträckning som möjligt inlemmas i den tekniska forskningens arbetsgemenskap. Det måste framhållas för Kungl. Maj:t, att denna uppgift för centralorganet inte får förbises eller omhänderhas så att säga vid sidan om.

Skulle det visa sig att man ser ut att nonchalera industriföretagen och deras möjlighet, kompetens och kapacitet med avseende på forskning och utveckling, finns det anledning att återkomma motionsvägen. Jag hoppas verkligen — och har ett visst fog för den förhoppningen — att så inte behöver bli fallet, utan att den skrivelse till Kungl. Maj:t som utskottet hemställer att riksdagen skall avlåta kommer att bära den frukt som motionärerna åsyftar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 29

Utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr

193, i anledning av motioner om utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Under en följd av år har i vårt land avsevärda penningssummor satsats på den fredliga utvecklingen av atomkraften. Men nu är det rymdforskningen som står i blickpunkten, och en satsning på rymdteknikområdet skulle ha betydelse inte bara för företag inom denna bransch utan också för ett stort antal företag inom svensk verkstadsindustri.

Som svar på frågan om vilka vinster rymdforskningen medför kan man svara att dessa främst är kunskapsmässiga. Men vinster finns också att hämta i praktiska tillämpningar. Den rent vetenskapliga rymdforskningen syftar till att skaffa ökad kunskap om jorden och dess omgivning. Den kan t. ex. avse att utanför jordens skärmande atmosfär registrera och studera strålningen från olika himlakroppar och ge information om världens uppkomst och utveckling. Dessa ord är inte mina egna utan tankar som framförts dels av gruppen Rymdteknik i Sveriges mekanförbund, dels av Ingenjörsvetenskapsakademien.

I motion II: 178, som har herr Gustafson i Göteborg som första namn och som undertecknats av representanter för de fyra demokratiska partierna, betonas att framstegen under de senaste tio åren torde sakna motsvarighet i den tekniska historien. Den nya tekniken har på senare år snabbt tagits i anspråk på ett växande antal verksamhetsfält. Jag skulle kunna nämna satellitöverföring av televisionsprogram som numera är en vardaglig företelse och den kommersiella teletrafiken, som också är under stark utveckling. Inom en nära framtid kommer direkt distribution av televisionsprogram till konsumenterna att kunna ske från satelliter. För vårt

Utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten

land har denna fråga fått ökad betydelse genom att Sverige bidrar till finansieringen av en utredning beträffande en europeisk experimentsatellit för telekommunikationer.

Andra områden är väderlekstjänsten. Det är navigationen för luft- och sjöfart. Det är också kartläggning. Men den största tekniska och ekonomiska insatsen har gjorts inom den bemannade rymdfarten. Jag skall inte ta upp tid med att gå in på detta. Jag skall bara ställa frågan, som också förs fram i motionen, om en ny svensk industri genom en rent kommersiell utveckling av rymdmaterial kan få tillgång till den här tekniken.

Det finns också några organisationer som arbetar med dessa frågor. Det är den europeiska organisationen för byggande av bärraketer, ELDO, med sex medlemmar. Det är den europeiska rymdforskningsorganisationen, ESRO. Dessutom finns det en organisation som kallas europeiska konferensen för telekommunikationer genom satelliter och som framför allt är en förhandlingsorganisation. Denna organisatoriska splittring av den gemensamma västeuropeiska satsningen på rymdområdet är emellertid i sig en källa till oro. En nationell, av samhället påbörjad rymdverksamhet är av två skäl en nödvändighet. Skälen är dels den kunskaphöjande effekten och dels höjningen av den internationella konkurrensförmågan, som i sin tur leder till sysselsättning för svensk industri.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja nämna att det finns starka motiv även för en svensk satsning på rymdforskning, d. v. s. utnyttjande av rymdtekniken för naturvetenskaplig forskning. I motionen i fråga har det framförts önskemål om en utredning, som vore synnerligen angelägen, en utredning som belyser rymdverksamheten i dess helhet, som analyserar behovet av en välavvägd nationell och internationell insats ekonomiskt och organisatoriskt och

som anger en målsättning för det framtida arbetet.

Det är viktigt att en sådan utredning kommer till stånd med skyndsamhet så att vårt land inte riskerar att bli efter i utvecklingen på detta område. Vi har nu fått veta av utskottsutlåtandet att en arbetsgrupp för rymdteknik tillsatts med departementsrådet Håkansson som ordförande och att i arbetsgruppen ingår representanter för industrin, statliga myndigheter och organisationer.

Det intressanta är att denna arbetsgrupp har kommit till sedan motionen utarbetats, kanske på grund av motionen.

Till sist skulle jag vilja uttrycka den förhoppningen, att det måtte ske något framstegsvänligt på detta område. En svensk rymdstyrelse på tillräckligt hög nivå skulle kunna tillsättas. Inom en sådan rymdstyrelse borde behandlas såväl de vetenskapliga som de kommersiella aspekterna beträffande rymdverksamhet.

Mina förhoppningar står tills vidare till den arbetsgrupp som här finns. Rapporter från den får väl visa om motionsinitiativ i framtiden är av nöden.

I detta anförande instämde herr *Ståhl* (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 30

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av lantbrevbärbilar, och

nr 195, i anledning av motioner angående planeringen av investeringarna på trafik- och samfärdsområdet; samt andra lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckta motioner angående läkemedelsförsörjningen, och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 5 december 1958 (nr 566) om ersättning för krigsskada å egendom.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

På förslag av herr andre vice tal-
mannen beslöt kammaren att uppskjuta
den fortsatta överläggningen till kl.
19.30, då enligt utfärdat anslag detta
plenium komme att fortsättas.

§ 31

Anmälades och godkändes följande för-
slag till riksdagens skrivelser till
Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med anhållan om yttrande
över vissa rekommendationer och reso-
lutioner som Europarådets rådgivande
församling antagit vid sitt artonde ordi-
narie möte; och

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
en av UNESCO:s generalkonferens an-
tagen konvention mot diskriminering
inom undervisningen;

från första lagutskottet:

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om änd-
ring i föräldrabalken m. m.;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag an-
gående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 4:o,
14:o och 17:o lagen den 26 maj 1909
(nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regerings-
rätt;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om fort-
satt giltighet av atomansvarighetslagen
den 3 juni 1960 (nr 246); och

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om änd-
ring i lagen den 9 juni 1967 (nr 537)
angående ändring i lagen den 14 sep-
tember 1944 (nr 705) om aktiebolag;
samt

från andra lagutskottet:

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag med an-
ledning av sammanslagning av medici-
nalstyrelsen, medicinalstyrelsens sjuk-
vårdsberedskapsnämnd och socialsty-
relsen.

§ 32

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.52.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 7 december

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har interPELLERAT angående principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser.

Hans fråga gäller dels vilka allmänna principer regeringen följer när det gäller vårt lands diplomatiska förbindelser med andra stater, dels huruvida regeringen avser att ta initiativ till att upprätta diplomatiska förbindelser med stater, med vilka sådana förbindelser icke finns.

Av motiveringen framgår att herr Hermansson främst har Östtyskland, Nordkorea och Nordvietnam i tankarna. Han anser att det i samtliga dessa fall rör sig om sedan länge etablerade stater och att det är anmärkningsvärt att vårt land inte har »normala» relationer med dem.

I enlighet med herr Hermanssons önskemål får jag först redogöra något för problemets principiella sida.

Förutsättningen för att stater skall upprätta diplomatiska förbindelser är att de erkänt varandra som suveräna stater. Det föreligger icke skyldighet att erkänna en främmande makt, utan åt-

gården är beroende av praktiska och politiska överväganden i varje särskilt fall. En »bevisbörda» åligger således inte någon stat att motivera varför erkännande ej ges.

Vid bedömningen av erkännandefrågor kan man anlägga olika synpunkter. I Sverige brukar vi i första hand anse avgörande att den makt, som skall erkännas, har vunnit ett rimligt mått av självständighet utåt och som någorlunda allmänt godtagits av omvärlden. Vidare krävs en rimlig stabilitet inåt, genom att det finns statliga myndigheter som faktiskt upprätthåller kontroll över ett visst territorium och där utövar suveräna befogenheter.

Enligt praxis ges svenskt erkännande, när vi dels anser att minimikraven är uppfyllda, dels finner att inga särskilda skäl talar emot erkännande. Tekniskt går erkännandet i regel till så att vi, när en ny stat tillkommit, efter konseljbeslut officiellt underrättar vederbörande stat om vårt erkännande. Det finns dock även ett annat tekniskt förfaringsätt, nämligen att vi röstar för statens upptagande som medlem i FN.

Frågan om upprättande av diplomatiska förbindelser med de stater som vi erkänner blir aktuell när parterna finner att utvecklingen av kontakterna dem emellan, t. ex. på handelsområde, motiverar att det skapas sådana särskilda kanaler mellan deras regeringar, som möjliggörs genom diplomatiska förbindelser. Förslaget om öppnande av dylika förbindelser kan komma från oss själva eller från den andra staten. Någon plikt att acceptera ett framfört förslag existerar inte. Vi har dock inte skäl motsätta oss upprättande av diplomatiska förbindelser om vi inte finner att

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

kanaler av detta slag är onödiga eller politiskt mindre lämpliga. Det är inte alltid nödvändigt att upprätta en helt ny beskickning, utan den officiella kanalen kan komma till stånd genom ackreditering av en representant som är placerad i tredje land.

Det är möjligt att upprätthålla inofficiella kontakter med främmande makter och att utväxla meddelanden med dem, utan att en överenskommelse om diplomatiska förbindelser träffats. Om sådana inofficiella kontakter får större omfattning, kan det tyda på behov av fast etablerade diplomatiska förbindelser. En ovillkorlig förutsättning för att överenskommelse härom skall kunna träffas är dock att Sverige erkänner den främmande staten. Jag kanske här får tillägga att enligt svensk uppfattning varken erkännande av en stat eller upprättande av diplomatiska förbindelser med staten i och för sig innebär ett politiskt ställningstagande till förmån för statens regim.

Jag övergår nu till herr Hermanssons andra fråga, som gäller huruvida regeringen avser ta initiativet till upprättandet av diplomatiska förbindelser med ytterligare stater.

Det finns en rad nya stater, framför allt på den afrikanska kontinenten, vilka Sverige erkänt i samband med deras inval i FN men med vilka diplomatiska förbindelser saknas. Frågan om utveckling av våra relationer med dessa stater följs kontinuerligt av utrikesdepartementet. Initiativ för att inleda diplomatiska förbindelser blir i varje särskilt fall beroende av bedömningen huruvida våra relationer med dem — t. ex. på handels område — kan förutses bli så intensiva att det föreligger praktiskt behov av att ackreditera sändebud.

Helt annorlunda ligger det till i förhållandet mellan Sverige och Östtyskland, Nordkorea och Nordvietnam som särskilt nämnts i herr Hermanssons interpellation. Dessa senare utgör som

bekant halvort av länder, som splittrats till följd av andra världskriget och de koloniala systemens avveckling. Dessa delade länder utgör fortfarande skärningspunkter för stormakternas intressen.

Praktiska överväganden och behov ledde till Sveriges ställningstagande i erkännandefrågan beträffande dessa tre länder. Ett besluktat fall föreligger i fråga om Kina och Formosa.

Beträffande Västtyskland är skälen för vårt erkännande uppenbara och självklara. Ett nittiotal stater, däribland Sovjetunionen och de tre västliga stormakterna, upprätthåller för övrigt diplomatiska förbindelser med Västtyskland.

Beträffande Sydkorea och Sydvietnam var Sverige länge avvaktande men beslöt, sedan frågan dryftats vid ett nordiskt utrikesministermöte, under hösten 1957 att rösta för deras inträde i FN. I en svensk röstförklaring sades att vårt beslut fattats med viss tvekan, då de två staterna icke fått definitiva och av andra stater erkända gränser. Från regeringens sida klargjordes emellertid att vår röstning innebar ett erkännande av de två staterna med de territorier som de då faktiskt innehade.

Någon motsvarande omröstning om Nordkorea och Nordvietnam har inte ägt rum i FN:s generalförsamling.

När Sverige senare upprättade diplomatiska förbindelser även med Sydkorea och Sydvietnam hade detta praktiska skäl, nämligen bl. a. hänsynen till det nordiska sjukhusprojektet i Sydkorea och till våra handelsförbindelser. Behov av självständiga ambassader i dessa två länder förelåg emellertid inte, utan våra sändebud i Tokio och Bangkok ackrediterades i Söul respektive Saigon. Som bekant har regeringen i samband med byte på sändebudsposten i Bangkok för några månader sedan beslutat att den nye innehavaren inte skall ackrediteras i Saigon.

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

Om skälen till att Sverige inte erkänt Östtyskland, Nordkorea och Nordvietnam vill jag säga följande.

Vår tysklandspolitik innebär att vi inte vill vidta någon åtgärd som kan tolkas som ett svenskt erkännande av att Tyskland definitivt skall förbli delat och inte vill företa oss något, som kan försvåra för det tyska folket och för de ansvariga stormakterna att finna vägen till en fredlig lösning av de problem, som delningen medför. Detta hindrar inte att vi strävar efter att utveckla vår handel och samfärdsel med Östtyskland.

Här må erinras om att frågan om förhållandet till Östtyskland har behandlats flera gånger i riksdagen, senast i våras, i anledning av motioner med förslag om normalisering av förbindelserna mellan Sverige och Östtyskland. Dessa föranledde inte någon riksdagens åtgärd. Utrikesutskottet har i sina av riksdagen godkända utlåtanden över motionerna framhållit bl. a. att faktiska relationer med Östtyskland vuxit fram på många områden och att goda möjligheter föreligger att inom den nuvarande inofficiella ramen ytterligare utvidga kontakterna med Östtyskland.

Ett eventuellt svenskt erkännande av Nordkorea skulle inte vara ägnat att bidra till en minskning av den internationella spänningen kring Korea. I detta sammanhang vill jag erinra om den betydelsefulla omständigheten att Sverige i enlighet med det koreanska vapenstilleståndsavtalet ingår i de neutrala ländernas övervakningskommission, varvid Sverige tillsammans med Schweiz utsetts att företräda FN-sidan. En ändring av den svenska ståndpunkten i erkännandefrågan skulle kunna rubba grundvalen för vårt deltagande i kommissionen och därigenom kunna leda till att kommissionens arbete ytterligare försvårades.

Vad beträffar frågan om erkännande av Nordvietnam kan framhållas, att vi

upprätthåller vissa kontakter med Hanoi, som dock inte är av formell karaktär. Ambassadören i Peking har således tid efter annan besökt Nordvietnam.

Riktmärket för alla strävanden, som tar sikte på att befria det vietnamesiska folket från krigets umbäranden och olyckor, måste vara att snarast få parterna att mötas vid förhandlingsbordet. Ett svenskt erkännande av Nordvietnam i dagens ömtåliga läge skulle enligt vår nuvarande bedömning inte främja detta syfte och möjligen kunna komma att försvåra för vårt land att göra en insats till förmån för en förhandlingslösning, om nu möjligheter därtill skulle yppa sig.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Någon skyldighet för en stat att erkänna en främmande makt föreligger inte, men det är regel att den gör det. Vissa allmänna värderingar ligger bakom ett sådant betedande och det är väl också bestämmande för Sveriges handlande i detta avseende. Det är praktiskt för den egna staten och dess medborgare att man erkänt andra stater och eventuellt även upprättat diplomatiska förbindelser med dem. Det underlättar resor, handel, lösande av rättstvister o. s. v. Men även andra mera vidsträckta värderingar ligger bakom ett erkännande av andra stater. Vi har väl alla uppfattningen eller rättare sagt förhoppningen — den må ha svikits många gånger — att ett utvidgat umgänge mellan staterna kan vara en faktor som bidrar till att bevara freden.

»Det är vanlig praxis att en ny stat blir erkänd av de andra medlemmarna av folkrättssamhället», står det i den vid de nordiska universiteten allmänt använda läroboken i folkrätt. Liknande synpunkter framhävs i motsvarande svenska läroböcker. Det normala är att andra stater erkännes. Att andra stater

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

icke erkännes är däremot en avvikelse från praxis.

Samtidigt som jag tackar utrikesministern för hans exposé över de allmänna principer som regeringen följer när det gäller erkännande av andra stater och upprättande av diplomatiska förbindelser med dem vill jag framhålla, att den allmänna regel som jag ovan talat om starkare borde ha understrukits. Det finns en viss snävhet i utrikesministerns framställning, som kanske sammanhänger med att jag i min interpellation ställt frågan varför vårt land icke erkänt vissa stater och upprättat diplomatiska förbindelser med dem. Svenskt erkännande ges enligt praxis, säger utrikesministern, när vi dels anser vissa minimikrav uppfyllda, dels finner att inga särskilda skäl talar mot erkännande. Det andra kriteriet faller utrikesministern tillbaka på när det gäller att försvara varför Sverige icke erkänt Demokratiska folkrepubliken Korea, Demokratiska republiken Vietnam och Tyska demokratiska republiken. Enligt min mening ligger emellertid bevisbördan hos dem som hittills av olika anledningar motsatt sig att vi erkänner etablerade stater, vilka uppfyller alla de kriterier som brukar anges för att en stat i folkrättslig mening skall föreligga.

Även när det gäller de nämnda minimikraven finns det en formulering i utrikesministerns redogörelse, som är snävare än vad som brukar förekomma i den folkrättsliga litteraturen. Jag syftar på uttalandet att den makt som skall erkännas bör ha vunnit ett rimligt mått av självständighet utåt som — och här kommer den sats jag avser — »någorlunda allmänt godtagits av omvärlden».

Detta är en kautschukformulering som tillsammans med den på motsvarande sätt för alla möjliga tolkningar användbara satsen om »inga särskilda skäl talar emot erkännande» har fått vara den så att säga principiella grund-

valen för regeringens stelbenta och, som jag tycker, reaktionära politik i vissa av dessa erkännandefrågor.

En kort genomgång av förhållandet till de tre stater, som jag särskilt nämnt i min interpellation, får motivera det gjorda omdömet. Men först kanske några ord om ytterligare en allmän sats i utrikesministerns svar, nämligen den där det uttalas »att enligt svensk uppfattning varken erkännande av en stat eller upprättande av diplomatiska förbindelser med staten i och för sig innebär ett politiskt ställningstagande till förmån för statens regim».

Men om det normala, om praxis är att man erkänner främmande stater, blir inte då konsekvensen av att man icke erkänner en stat ett politiskt ställningstagande? I varje fall torde det vara svårt att bestrida att den stat det gäller, alltså den som icke blir erkänd, kan uppfatta detta som ett politiskt ställningstagande. Även omvärlden torde — såsom erfarenheten visar — i många fall göra det.

Frågan om erkännande av Tyska demokratiska republiken, en stat som existerat sedan 1949, är ett exempel härpå. Här har ju från Tyska förbundsrepublikens sida mycket hårt sagts ifrån att man betraktar ett erkännande av TDR som en politisk, närmare bestämt ovänlig handling. Man har i detta sammanhang framfört den s. k. Hallsteindoktrinen. Men detta innebär ju automatiskt att ett icke erkännande av Tyska demokratiska republiken också blir en politisk handling. Detta kommer man inte ifrån.

När det gäller Tyska förbundsrepubliken — eller Västtyskland — säger utrikesministern att skälen för vårt erkännande är »uppenbara och självklara». Beträffande Tyska demokratiska republiken — eller Östtyskland — är argumenteringen däremot en helt annan. Därvidlag anser han att vår ställning till tysklandsfrågan som helhet

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

skall vara bestämmande. Och svensk tysklandspolitik säges innebära att vi inte vill vidta någon åtgärd som kan tolkas som ett svenskt erkännande av att Tyskland definitivt skall förbli delat. Han tillägger att vi inte vill »företa oss något, som kan försvåra för det tyska folket och för de ansvariga stormakterna att finna vägen till en fredlig lösning av de problem, som delningen medför».

Utrikesministern anser tydligen att de anförda synpunkterna skulle tala mot erkännande av TDR. Däremot anses de förenliga med ett erkännande av Tyska förbundsrepubliken, vilket förefaller mig vara en logisk kullerbytta. Om erkännande av bägge de tyska staterna kan tolkas som ett erkännande av att Tyskland definitivt skall förbli delat, måste väl erkännande av den ena av de bägge tyska staterna i lika hög grad kunna göra det. Om utrikesministern tar sin argumentering på allvar blir konsekvensen att Sverige skulle avbryta de diplomatiska förbindelserna med Tyska förbundsrepubliken och ta tillbaka sitt erkännande.

Nu anser jag emellertid att själva utgångspunkten för hans resonemang, d. v. s. framställningen av vad som bör vara svensk tysklandspolitik, är tvivelaktig. Vårt vitala intresse i tysklandsfrågan är väl att detta område på något sätt stabiliseras och pacificeras. Delningen av Tyskland har bestått i tjugo år — om man enbart tar hänsyn till Tyska förbundsrepubliken och Tyska demokratiska republiken. Talet om en återförening börjar te sig mycket främmande för nutidens generation. Det är självfallet det tyska folkets sak att besluta, om en sammanslagning i någon form av de bägge staterna skall äga rum. Sveriges intresse beror på hur denna enhetliga stat kommer att se ut. Blir det eventuellt ett starkt kapitalistiskt Tyskland, präglad av militarism och revanschkrav, kan jag inte finna

att vårt land har anledning understödja detta.

Vad vi bör medverka till är alltså en stabilisering, en normalisering av förbindelserna mellan de bägge tyska staterna och en fredlig lösning av tvistefrågor. Vi bör underlätta förhandlingskontakter mellan de bägge staterna, men allt detta är starka argument för ett svenskt erkännande av båda staterna, d. v. s. även av Tyska demokratiska republiken. Ett sådant erkännande kan vara ett stöd även till krafter som söker luckra upp den tidigare dogmatiska västtyska politiken. Jag hoppas alltså att regeringen tar hela denna fråga under snabb omprövning.

Frågan om ställningen till Demokratiska folkrepubliken Korea och Demokratiska republiken Vietnam gäller i bägge fallen stater som existerat mer än två årtionden. I bägge fallen har Sverige erkänt de stater som upprättats på den sydliga delen av territorierna, men inte dem på den nordliga delen.

Frågan om hur regeringen under 1957 övergick från den för de neutrala länderna karakteristiska positionen att lägga ned sin röst i dessa frågor till att rösta för USA-blockets förslag om medlemskap för republiken Korea och republiken Vietnam, d. v. s. de bägge sydstaterna, i FN skulle i och för sig kunna ägnas en rad kommentarer. Denna frontförändring har karakteriserats som »ett olycksfall i arbetet», men jag är inte helt säker på att den bara var det. Den motiverades av den svenske representanten i generalförsamlingens politiska utskott med hänvisning till universalitetsprincipen, alltså att Sverige borde erkänna alla etablerade stater.

Det återstår emellertid att besvara frågan varför Sverige i säkerhetsrådet röstade för medlemskap i FN åt Sydkorea och Sydvietnam, men lade ned sin röst beträffande Nordkorea. Varför skulle inte universalitetsprincipen tillämpas också på denna stat?

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

Det avgörande, herr talman, är emellertid vad som nu kan göras. Jag delar inte utrikesministerns mening att ett svenskt erkännande av Nordkorea skulle leda till svårigheter för övervakningskommissionen. Tvärtom skulle ett erkännande kunna bidra till en minskning av den internationella spänningen kring Korea och vara ett positivt bidrag till fred i detta område.

När det gäller Nordvietnam hänvisar utrikesministern till de besök som ambassadören i Peking tid efter annan avlägger i Hanoi, och dessa är naturligtvis tacknämliga. Mot ett svenskt erkännande av Demokratiska republiken Vietnam upprepar utrikesministern två argument, som enligt min mening är ohållbara. Det första är att ett svenskt erkännande inte skulle främja målsättningen att få till stånd ett möte mellan parterna vid förhandlingsbordet. Det andra är att ett erkännande skulle kunna försvåra för Sverige att göra en insats till förmån för en förhandlingslösning.

Jag skall här inte gå in på hela problemet Vietnam. Om vi ser på relationerna mellan Förenta staterna och Nordvietnam, torde det emellertid vara ostridigt att vad som därvidlag är nödvändigt för att uppnå fred i främsta rummet är att Förenta staterna upphör med sina bombningar av Nordvietnam. Återstoden av frågans lösning är, det bör kanske tilläggas, givetvis att Förenta staterna slutar med sina krigshandlingar också i Sydvietnam och drar tillbaka sina trupper. Förenta staterna bedriver ett anfallskrig, ett mycket brutalt anfallskrig mot ett litet land. Menar verkligen utrikesministern på allvar att möjligheterna att få slut på detta anfallskrig skulle minska, om Sverige, som är en liten, neutral stat i likhet med Nordvietnam, skulle erkänna denna stat? Enligt min mening skulle ett erkännande tvärtom vara en handling av solidaritet med den angripne och en

protest mot angriparen. Detta har naturligtvis ingen avgörande betydelse för att få slut på kriget, men det skulle verka i denna riktning, inte i den motsatta riktningen, som utrikesministern tycks förutsätta.

Jag har också åsikten, att en eventuell svensk medlarroll, som utrikesministern talar om, skulle underlättas — inte försvåras! — av att det fanns ett svenskt sändebud i Hanoi. Det har t. o. m. uppgivits att Nordvietnam endast skulle kunna godkänna ett sådant land som medlare, med vilket man har diplomatiska förbindelser. Om detta är riktigt, faller ju utrikesministerns argumentation på denna punkt.

Herr talman! Jag hoppas att regeringen snabbt omprövar sin ställning när det gäller erkännande av Demokratiska republiken Korea och Demokratiska republiken Vietnam.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Som svar på herr Hermanssons kommentar till mitt interpellationssvar kan jag bl. a. påpeka, att det är givet att det föreligger politiska motiv för vårt ståndpunktstagande till det eventuella erkännandet av de tre nu nämnda staterna. Dessa politiska motiv består inte däruti, att vi har den eller den uppfattningen beträffande den regim som finns i dessa stater, utan de beror helt enkelt därpå, att dessa stater befinner sig i skärningspunkten mellan de olika stormaktsintressen som är involverade här.

Då det gäller den europeiska scenen kan jag utan vidare säga att jag tycker att det tillstånd som för närvarande råder i Europa och som kan betraktas såsom relativt lugnt ändå på sitt sätt endast kan anses vara av en något provisorisk karaktär så länge den tyska frågan står i brännpunkten för de europeiska folkens intresse. Därför vill vi inte i onödan blanda oss i en angelä-

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

genhet som berör i första hand det tyska folket — det skall jag livligt instämma med herr Hermansson i. Och vem vet hur det tyska folket skulle ställa sig till en eventuell återförening; vi vet inte hur människorna exempelvis i Östtyskland skulle komma att rösta i ett sådant läge. Men därtill kommer att det inte bara är en det tyska folkets inre gemensamma angelägenhet, utan att också stormakterna har sitt ansvar, eftersom de har medverkat till den nuvarande delningen av Europa. Av det skälet anser jag att Sverige inte genom att nu erkänna Östtyskland skall blanda sig i den interna diskussionen mellan stormakterna och det tyska folket. Jag kan också instämma i att vårt önskemål är att det skall bli en normalisering och en stabilisering av förhållandena i Europa. Om vi nu tog ett så känsligt steg som en sådan åtgärd i själva verket skulle utgöra, tror jag inte att detta skulle medverka till en sådan normalisering.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet att det huvudsakligen är de östeuropeiska staterna som erkänt Östtyskland, medan väststaterna i allmänhet inte har gjort ett sådant erkännande. Det är klart att detta också har en politisk bakgrund, och det är skälet till att jag för min del anser att vi även i fortsättningen bör iaktta försiktighet på samma sätt som vi har gjort när det gäller Östtyskland alltsedan världskrigets slut.

Vad sedan beträffar Nordkorea och Nordvietnam kan ju den frågan ställas, varför man på sin tid genom röstningen i Förenta Nationernas generalförsamling ansåg sig automatiskt ha erkänt Sydkorea och Sydvietnam. Det är emellertid ett faktum att det, sedan man väl röstat på detta sätt, anses att man därigenom har erkänt vederbörande stater. Vi har inte kommit i en liknande situation beträffande Nordkorea och Nordvietnam. Det är ett av skälen till att något erkännande av dessa stater inte har ifrågakommit.

Ett av skälen till erkännandet och framför allt till upptagandet av diplomatiska förbindelser med Sydkorea var det skandinaviska sjukhuset som upprättades där. Vi måste ha möjligheter att övervaka verksamheten. Något liknande kan inte åberopas beträffande Sydvietnam men upptagandet av diplomatiska förbindelser med denna stat berodde på, efter vad jag kan förstå, andra omständigheter, bl. a. en viss spirande handel vid den tidpunkt då erkännandet skedde.

Beträffande Sydvietnam har jag själv och sedermera regeringen i övrigt velat åstadkomma ett mera balanserat läge genom att vi inte har ackrediterat vårt nya sändebud i Bangkok såsom sändebud i Saigon. Därmed har vi uppnått en, som vi tycker, politisk balans i en känslig angelägenhet.

Herr Hermansson känner sedan väl till den svenska regeringens ståndpunkt beträffande Nordvietnam. Vi har deklarerat här i riksdagen, i FN:s generalförsamling och inför amerikanerna i olika sammanhang att vi anser att de bör upphöra med bombningarna och stridshandlingarna i Nordvietnam och således deeskalera kriget för att få till stånd en fredlig lösning.

När herr Hermansson emellertid gör gällande att det skulle ha stor betydelse för Sveriges roll vid en eventuell kontakt mellan de stridande parterna om vi nu erkände Nordvietnam och hade ett sändebud i Hanoi, skall han komma ihåg att det ändå alltid finns två parter som det gäller att försöka få till ett eventuellt förhandlingsbord. Om vi i nuvarande känsliga läge skulle få möjlighet, i vår egenskap av neutral stat, att förmedla sådana kontakter, går det inte bara att tänka på den ena parten. Efter den starka kritik som den svenska regeringen har levererat mot den amerikanska politiken i Nordvietnam, kan det tänkas att amerikanerna inte gärna skulle acceptera oss som medlare. Jag

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

tror emellertid att förutsättningarna skulle bli än mindre — om vi vidtog den åtgärd som herr Hermansson åberopar — att förmå amerikanarna att ändra attityd mot Nordvietnam.

Om vi skulle erkänna Nordkorea, är jag övertygad om att den uppgift vi har inom övervakningskommissionen för Nord- och Sydkorea i hög grad skulle komma att försvåras. Det finns faktiskt direkta upplysningar därom.

Detta är, herr Hermansson, de skäl som dikterar regeringens politik i fråga om dessa tre länder. Motiven är i och för sig politiska men inte på det sättet att vi reagerar mot de regimer som härskar i respektive stater utan därför att de befinner sig i skärningspunkterna för betydande stormaktsintressen.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är riktigt att dessa stater befinner sig i skärningspunkterna, men vi har hela tiden tagit ställning konsekvent. Om man studerar vilka stater vi har erkänt och vilka vi icke har erkänt kan man för det första finna en geografisk regel: när en stat delats i två förefaller det som om vi helt enkelt erkänt de stater som ligger i syd och i väst men vägrat att erkänna dem som ligger i nord och i ost.

Nu tror jag inte att det är geografiska hänsyn som varit avgörande härvidlag. Det finns emellertid, för det andra, ett visst mönster i erkännandepolitiken: när det gäller två stater har man erkänt den med kapitalistiskt eller feodalt system, medan man inte erkänt den med socialistiskt system. Detta motsvarar kanske det kalla krigets förhållanden, men det motsvarar icke dagens värld och dagens förhållanden. Därför tror jag att en förändring av regeringens politik är nödvändig.

Utrikesministern sade också i sin replik att vi inte i onödan vill blanda oss i tysklandsfrågan och frågan om det

europiska säkerhetsproblemet. Man har ett provisoriskt läge, och vi vill inte lägga vår näsa i blöt. Vi måste emellertid ha synpunkter på tysklandsproblemet och på den europeiska säkerheten, och vi måste försöka medverka till ett läge som är gynnsamt också för Sverige. Ett faktum är att vi i verkligheten blandar oss i den tyska frågan genom att bara erkänna den ena tyska staten.

Utrikesministern erinrade om att väststaterna i allmänhet icke har erkänt Östtyskland, eller Tyska demokratiska republiken, men måste vi i sådana angelägenheter följa väststaterna? Vore det inte mer neutralt och mer passande för vår allmänna utrikespolitiska hållning att erkänna bägge staterna eller eventuellt ingen? Jag tror att det första alternativet skulle vara att föredra.

I fråga om Vietnam menar utrikesministern att vi har skapat en viss politisk balans genom att inte ackreditera den nuvarande ambassadören i Bangkok även i Saigon. Ett faktum är emellertid att vi fortfarande erkänner Sydvietnam medan vi icke har erkänt Nordvietnam. Det förefaller mig som om det råder obalans i vårt ställningstagande till dessa bägge stater.

Det finns två parter i kriget, sade utrikesministern — på den ena sidan Amerikas förenta stater och på den andra sidan Nordvietnam och FNL, och man måste tänka på bägge parterna. Förutsättningarna för en eventuell svensk insats skulle, menade han, minska vid ett erkännande av Nordvietnam. Jag ser litet annorlunda på balansen i denna fråga samt på de svenska åtgärderna och den svenska politiken än vad utrikesministern gör. Jag tror att balansen i vår politik fortfarande väger över åt den amerikanska sidan i en rad avseenden. Ett av dessa avseenden är att vi vägrar erkänna Nordvietnam eller Demokratiska republiken Vietnam. Där emot erkänner vi sedan länge Amerikas förenta stater, och det har hittills inte

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

varit fråga om att avbryta de diplomatiska förbindelserna med denna stat.

Det finns också andra saker som man skulle kunna erinra om, om man ville föra en längre debatt, t. ex. det stöd svenska företag faktiskt i vissa fall ger den amerikanska upprustningen. Jag tror alltså i motsats till utrikesministern att om Sverige skall kunna spela den roll, som jag vet att utrikesministern vill och hoppas att Sverige skall kunna göra, så måste vi väga över balansen mera åt Vietnams sida. Ett erkännande av Nordvietnam skulle därvid ha mycket stor betydelse, och det skulle ha en viss om än begränsad betydelse även som solidaritetsyttring. Vi skulle frångå ett negativt politiskt ställningstagande och i stället tillämpa den allmänna regeln för erkännande av stater. Det är inte mycket, men åtminstone det borde enligt min mening göras.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag ber att först få påpeka för herr Hermansson att frågan om erkännande av stater inte kännetecknas av att vi bara erkänner stater som ligger åt väster och inte stater som ligger åt öster. Låt oss se på alla de östeuropeiska staterna och deras regimer. Med dem har vi diplomatiska förbindelser, och vi har ett gott och, som jag tycker, ofta fruktbarande meningsutbyte med deras regeringar. Vårt ståndpunktstagande till frågan om erkännande och diplomatiska förbindelser beror alltså inte på om ifrågavarande stat har ett kapitalistiskt eller ett socialistiskt system.

Problemet uppstår när det gäller stater som av den ena eller andra orsaken blivit uppdelade. Herr Hermanssons resonemang innebär ju i själva verket att han erkänner att det finns *ett* tyskt folk, som emellertid är uppdelat på två olika stater. Då står vi också inför politiska problem av större räckvidd, vilket gör

att man inte kan bedöma tingen på samma enkla och självklara sätt som när det gäller exempelvis de övriga östeuropeiska länderna.

Därtill vill jag påpeka att det inte är en regel som utan vidare är klar att vi skall erkänna de kapitalistiska staterna, om jag får använda herr Hermanssons uttryck. Jag påpekade i mitt interpellationssvar att vi också har haft problemet Kina och Formosa, där det har varit alldeles självklart för den svenska regeringen att erkänna den kinesiska folkrepubliken men inte Formosa som en självständig stat. Vi tycker det är högst beklagligt att man från amerikanskt håll driver en politik som innebär att Formosa i Förenta Nationerna skall anses representera nationen Kina. Vi har i det fallet intagit en klar ståndpunkt, och det har blivit till förmån för den s. k. socialistiska sidan.

För att sedan till slut övergå till frågan om Vietnam vill jag säga, att hur det än är kan väl inte herr Hermansson komma ifrån att vår åtgärd att icke akkreditera vårt nya sändebud i Bangkok såsom sändebud i Saigon har betraktats som en politisk demonstration för att ådagalägga att vi från regeringens sida önskar en bättre balans än tidigare. Med den kännedom jag har om förhållandena måste jag emellertid säga att jag är övertygad om att våra eventuella möjligheter att förmedla kontakter som skulle kunna leda till en fredlig lösning skulle försämrats om vi nu erkände Nordvietnam. Därtill kommer att vi inte vet om det vietnamesiska folket när det får bestämma sin egen framtid vill vara uppdelat i två halvöar eller vill gå samman till en enda stat. Om jag skulle döma efter FNL:s senast framlagda program, skulle jag närmast komma till den slutsatsen, att Sydvietnam — om befolkningen där fick bestämma sina öden utan inblandning — tills vidare skulle vilja betraktas som en självständig stat.

Svar på interpellation ang. principerna för upprättande av diplomatiska förbindelser med andra stater

Det är sådana och andra liknande omständigheter som gör att jag vid en sammanfattning av de faktorer som väger för det ena eller andra handlandet kommit till den slutsats som jag nu deklarerat.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag begränsade mitt omdöme till dessa delade stater när jag i mitt föregående inlägg sade att vi följt ett visst mönster. Ty både i fråga om Tyskland, Vietnam och Korea förhåller det sig så som jag sade i mitt föregående inlägg, att vi erkänt den kapitalistiska staten. Det är alldeles självklart att det uppstår problem när stater delas. Men i samtliga dessa fall är det nu 20 år eller mer sedan delningen av staterna ägde rum. Vi lever i en, som inte minst utrikesministern själv brukar säga, mycket dynamisk tid, där frågeställningarna förskjuts. Efter tjugo år måste vi pröva ställningstagandena på nytt och undersöka om det är realistiskt att hålla fast vid en ståndpunkt som vi tidigare tagit. Jag menar att det föreligger en risk att vår utrikespolitik när det gäller dessa erkännandefrågor fastnar i en dogmatisk ståndpunkt som inte längre är befogad.

Utrikesministern ger mig ju delvis rätt i att förändringar har skett, när han erinrar om regeringens åtgärd att icke ackreditera ministern i Bangkok i Saigon. Det är ett erkännande av att en viss utveckling skett. Jag tycker att detta var en riktig åtgärd, men jag tror att man borde gå längre.

I frågan om hur ett erkännande av Nordvietnam skulle verka i nuvarande läge har vi olika värderingar. Jag tror att ett sådant erkännande skulle verka positivt och i någon liten mån bidra till ett slut på kriget. Utrikesministern har en annan värdering.

Ett erkännande av dessa stater — även Vietnam — kan ju försees med en motivering som visar att det inte är

något ställningstagande i frågan huruvida det i fortsättningen bör vara ett delat eller ett enhetligt land. Det är riktigt att det finns krafter i Vietnam som arbetar för ett enhetligt Vietnam. Men när utrikesministern så starkt framhåller detta gentemot mig och mitt krav på ett erkännande av Nordvietnam vill jag erinra honom om att det då finns anledning att ompröva vårt ställningstagande i FN år 1957. Genom att rösta för Sydvietnams medlemskap i FN tog vi i realiteten ställning mot Genèveöverenskommelsen och för en delning av landet. Om en revision kan göras på den punkten, tror jag att det skulle vara nyttigt. Det viktiga i nuvarande läge tror jag emellertid är ett erkännande av Nordvietnam. Det skulle vara den positiva insats vi kunde göra.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Det är riktigt att jag vid olika tillfällen påpekat att vi lever i en dynamisk värld och att utrikespolitiken därför inte kan vara fastnaglad vid någon viss doktrin utan bör vara rörlig. Vår utrikespolitik präglas också av en sådan rörlig aktivitet, om jag får använda det uttrycket. Och när det gäller de tre stater jag nämnde kan, som jag förut har påpekat, situationer inträffa då vi har anledning att ändra våra ståndpunktstaganden.

Låt oss antaga att så småningom — i ett Europa där avspänningen gått längre än hittills och de nuvarande militärallianserna eventuellt har avvecklats — stormakterna och det tyska folket kommer överens om att nuvarande Öst- och Västtyskland skall bilda en enda tysk stat. Det är klart att vi i ett sådant fall skulle anpassa vår politik därefter. Det kan också tänkas att man i ett avspänt Europa slutligen kommer därhän, att man beslutar att Tyskland även i fortsättningen skall vara delat — att stormakterna och det tyska folket

Svar på interpellation ang. de i vissa länder förekommande religionsförföljelserna

kommer att vara överens därom. Då kommer vi att anpassa vår politik därefter.

Om vi i framtiden finner att det blir en definitiv delning av Vietnam — om exempelvis kriget upphör och det blir två självständiga stater — och vi inte behöver hysa någon tveksamhet om att en dylik utveckling skett, kommer vi kanske på samma sätt att erkänna både Syd- och Nordvietnam.

Men att i nuvarande läge vidta den ena eller andra åtgärden tror jag närmast skulle störa möjligheterna till en vidare avspänning i Europa och kanske störa de eventuella förhandlingskontakter som vi skulle kunna medverka till när det gäller Nord- och Sydvietnam. Jag erkänner att det är en bedömningsfråga. Herr Hermansson bedömer på ett annat sätt än jag gör. Men det beror förvisso inte, herr Hermansson, på att jag skulle ha en mera dogmatisk uppfattning i fråga om dessa problem. Det beror helt enkelt på att jag med utgångspunkt i den känedom jag har om förhållandena kring dessa statsbildningar dragit den slutsats som jag nu har deklarerat. Därvidlag kommer kanske herr Hermansson och jag att ha olika uppfattningar också i framtiden. Men det är inte helt uteslutet att herr Hermansson kommer att acceptera min uppfattning — eller att jag kommer att acceptera det han anser vara riktigt i dag. Då har emellertid utvecklingen gått vidare i den riktning som bl. a. föranlett oss att icke akkreditera vårt nya sändebud i Bangkok också i Saigon.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på interpellation ang. de i vissa länder förekommande religionsförföljelserna**

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig om jag är beredd att ge min syn på de religionsförföljelser, som förekommer i vissa länder.

Till svar härpå vill jag först erinra om att det i Sverige liksom i flera andra länder finns lagstiftning, som straffbelägger hot, förtal eller smädande av folkgrupp med viss trosbekännelse. Enligt brottsbalken straffas också den som offentligen skymfar sådant som hålls heligt av svenska kyrkan eller annat här i landet verksamt trosamfund.

Inom europarådsstaternas krets har vi ett skydd för religionsfrihetens princip i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna med dess i artikel 9 klart nedlagda religionsfrihetsprincip och med dess speciella rättskyddsmaskineri — kommissionen och domstolen.

Vad gäller stater utanför europaråds-kretsen önskar jag först hänvisa till FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna från år 1948, vars artikel 18 fastslår varje människas rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. I artikeln heter det fortsättningsvis: »Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, andaktsövningar, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor.» Denna artikel antogs enhälligt av FN:s generalförsamling. Emellertid måste man komma ihåg att denna deklaration ej är ett juridiskt bindande instrument.

Vidare finns en motsvarande artikel 18 i det av 1966 års generalförsamling antagna fördraget om medborgerliga och politiska rättigheter, vilket Sverige undertecknade för någon månad sedan men som ingen stat ännu ratificerat. Det krävs 35 ratifikationer för att fördraget skall träda i kraft. När detta sker får man ett instrument som staterna är juridiskt förpliktade att följa.

Svar på interpellation ang. de i vissa länder förekommande religionsförföljelserna

Den här aktuella artikeln i fördraget innehåller emellertid ett tillägg som går ut på att inskränkningar i den genom artikeln fastslagna rättigheten kan ske till skydd för den allmänna säkerheten och för den allmänna ordningen och andra personers fri- och rättigheter.

Till sist — för att göra bilden fullständig — önskar jag nämna att just i år i FN:s tredje utskott diskuterats ett förslag till en konvention rörande eliminering av alla former av religiös ofördragsamhet, som avser att i detalj reglera denna fråga. Behandlingen av konventionsförslaget kommer att fortsätta under nästa års generalförsamling. Sverige har helhjärtat ställt sig bakom detta förslag, som utarbetats inom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, vari Sverige är medlem.

Det är beklagligt att det internationella skyddet utanför europarådsstaternas krets ännu ej vilar på fast rättslig grund.

Av vad jag sagt framgår emellertid med all tydlighet var svenska regeringen står i denna fråga. Vi kan inte annat än fördöma alla former av förföljelse mot oliktänkande i vilket land det än sker, och vi har därför stött strävandena att genom internationella åtgärder åstadkomma ett skydd mot sådana förföljelser. Vi kommer att även i fortsättningen stödja dessa strävanden.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. I interpellationen har jag framhållit att i olika sammanhang har företrädare för vårt land givit uttryck för det svenska folkets solidaritet med de mänskliga rättigheterna såsom de är utformade i FN:s stadga. Analogt med dessa solidaritetsförklaringar reagerar vi mot ofrihet och förtryck varhelst det förekommer. Vi har proteste-

rat mot bl. a. rasförtryck i Sydafrika och militärregimen i Grekland för att nämna några exempel.

Trots alla strävanden för att eliminera brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer dagligen övergrepp mot enskilda människor och folkgrupper i olika delar av världen. Till dessa övergrepp hör den förföljelse av de kristna som äger rum i Sovjetunionen. Enligt ett dokument, som Slaviska missionen översänt bl. a. till generalsekretären U Thant, sitter ett mycket stort antal människor i fängelse där för sin tros skull. Dessa människor har deltagit i bönemöten som anordnats av s. k. icke-registrerade församlingar och som därför betecknas som illegala sammankomster. Myndigheterna har endast tillåtit registrering av cirka tredjedelen av de befintliga religiösa församlingarna.

En mängd processer förs nu över i stort sett hela Sovjetunionen, varvid religiöst verksamma människor anklagas för ledande av och aktivt deltagande i illegala möten, spridande av religiös litteratur och förledande av minderåriga. De troende anklagas för det sistnämnda, om deras barn deltagit i ett evangeliskt möte.

Ur det dokument som skickats till bland andra generalsekretären U Thant och ordföranden i SSSR:s ministerråd, kamrat A. N. Kosygin, skall jag bara göra ett par korta citat. Det heter:

»Ärade herr U'Thant!

Rådet för de fångnas släktingar i de evangeliikristnas och baptisternas församlingar i SSSR är nödgat att vända sig till Eder ännu en gång, eftersom Ni i kraft av FN:s stadgar är kallad att försvara människans elementära rättigheter oberoende av nationalitet, ras och religion.

Alla våra ansökningar inför vårt lands regering har förblivit resultatlösa.

I vårt land är religionsfriheten öppet uttalad, men under loppet av mer

Svar på interpellation ang. de i vissa länder förekommande religionsförföljelserna

än 40 år har vi inte kunnat åtnjuta den i praktiken. Vår kyrkas historia är skildringen av ständigt förtryck och förföljelser. De äldre bland oss var en gång barn till fångna, därefter hustrur, systrar och bröder till fångna, och de är nu mödrar och fäder till fångna.

— — —
I kampen mot kyrkan har man i första hand trängt in i kyrkans inre liv, med målsättning att få den att förfalla inifrån. — — — Statens tjänstemän har börjat lägga sig i sådana rent kyrkliga frågor som valet av kyrkans tjänare, dopet, och så vidare.

— — —
Enligt ännu ej helt fullständiga fakta finns för närvarande 200 i fängelse från de evangeliikristna och baptisterna. Deras familjer, till största delen med många barn, är lämnade utan försörjare.

— — —
År 1960 var läget för de troende evangeliikristna och baptisterna så som följer:

En tredjedel av församlingarna (178 000 troende) var registrerade och hade bönehus. Två tredjedelar av församlingarna (omkring 350 000 troende) hade inga bönehus, eftersom myndigheterna vägrat att registrera dem — för att kunna förfölja dem som illegala. Överallt skingrades de icke-registrerade församlingarnas möten av milisen. Men i ett ännu svårare läge befann sig de registrerade församlingarna. Genom att fullmäktige för ärenden i de religiösa kulterna på många håll grundligt blandat sig i kyrkans inre liv, paralyserar han helt enkelt församlingarnas andliga liv. Inte en enda av kyrkans tjänare har kunnat bli församlingspastor eller ens förkunnare utan samtycke från fullmäktige för ärenden i de religiösa kulterna. Det är inte svårt att vissa sig till vilka egenskaper en församlingens tjänare måste besitta för att tillfredsställa en ateistisk fullmäktige.

År 1960 tillsändes samtliga registrerade församlingarna två dokument kallade 'Den nya positionen' och 'Instruktionsbrev'. De kom från församlingarnas religiösa centrum och var avsedda för församlingsledningarna. Innehållet i 'Den nya positionen' och 'Instruktionsbrev' anger på ett iögonfallande sätt deras ateistiska ursprung. Det faktum, att man dömt troende för att ej ha erkänt 'Den nya positionen' och 'Instruktionsbrev', talar för sig självt. För att inte komma utan bevis, anför vi utdrag ur slutpläderingar och domsutslag.»

Dokumentet slutar: »Vi ber Eder» — det gäller alltså U Thant — »göra allt som är möjligt för att betrygga 1. trosfriheten, 2. föräldrarnas rätt att uppfostra sina barn fram till myndig ålder.»

Sedan jag framställt min interpellation har en stor grupp representanter för en rad kristna och politiska studentföreningar uppvakat sovjetambassaden med anledning av sovjetbaptisternas svåra situation. I en protestskrivelse kräver man att de 202 baptistledare, som sitter fängslade, skall frigges. Till sammans med skrivelsen ville man överlämna den namnlista på de fängslade som »rådet för de fångnas släktingar» i augusti i år sände till FN:s generalsekreterare U Thant. Men ambassadens representant vägrade att ta emot dokumenten. Denna protestskrivelse från studentorganisationerna utmynnar i några punkter: »Vi vill enträget vädja till Ert lands regering: 1. att de i en bilaga till denna skrivelse namngivna 202 baptistledarna frigges och rehabiliteras. 2. att alla föräldrar i Sovjetunionen garanteras rätten att ge sina barn en religiös uppfostran i enlighet med sin övertygelse. 3. att full religionsrätt och mötesfrihet garanteras av alla myndigheter i Sovjetunionen — — —. 4. att dekretet 'Om kyrkans skiljande från staten och skolans skiljande från kyrkan' av 1918 tillämpas så tillvida att all

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

inblandning från myndigheternas sida i religiösa samfunds inre liv upphör.»

Det som har hänt och nu händer i Sovjetunionen står i uppenbar strid mot Europarådets konvention liksom mot FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. Jag uppfattar utrikesministerns svar som ett tydligt och klart avståndstagande från den religionsförföljelse som förekommer och att utrikesministern har samma inställning som statsministern då denne när det gällde de amerikanska kongressmedlemmarnas kritik av den svenska neutraliteten förklarade att den inte innebär att vi skall låta bli att säga vår mening inför företeelser i vår värld vare sig de händer i öst eller i väst. De fängslade personerna som enligt vår mening inte gjort något straffbart, deras anhöriga och den kristna församlingen i Sovjet väntar på snar hjälp från alla som kan hjälpa på det sätt som är möjligt. Ett klart ställningstagande av regeringen i denna fråga, uppvaktningar i likhet med studenternas m. m. kan ha en positiv betydelse. Det är min förhoppning att utrikesministern i FN då tillfälle gives också där vill fördöma dessa företeelser. Det är möjligt att vid den fortsatta behandlingen av FN:s konventionsförslag, som vill eliminera alla former av religiös ofördragsamhet, det omnämnda dokumentet kommer på tal eller kan föras på tal.

Slutligen: utrikesministern har nyligen besökt Sovjet. Denna kontakt med de ryska ledarna är väl inte den sista. Kunde man tänka sig att utrikesministern vid nästa sammanträffande tar upp denna allvarliga fråga? Den ryske ledaren Kosygin har ju också fått del av dokumentet och vet vad det är fråga om.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Agnäs (h).

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig, om jag är beredd

att deklarerera min syn på de religionsförföljelser som förekommer i vissa länder, som han uttryckte det. Jag har i mitt interpellationssvar angett min syn på dessa ting. Herr Johansson, jag tycker att det var så klart och entydigt att jag anser att jag har ingenting att tillägga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Söderström frågat chefen för inrikesdepartementet om han avser att vidta några åtgärder för att säkerställa en enhetlig tillämpning av affärstidslagen och därigenom undanröja vissa olägenheter som nämns i interpellationen.

Eftersom ärenden om affärstidslagens tillämpning enligt stadgan angående statsdepartementen handläggs i handelsdepartementet, ankommer det på mig att besvara frågan.

I affärstidslagen är bestämt vad som skall vara vanlig affärstid, nämligen vardagar kl. 8—20. Under denna tid får detaljhandel i allmänhet bedrivas och försäljningsställe för sådan handel hållas öppet. Kommunens styrelse eller nämnd, som utses av fullmäktige i kommunen, skall för särskilda fall medge affärstid utöver den vanliga, om det är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse. Besvär över kommunalt beslut kan anföras hos länsstyrelsen och föras vidare till Kungl. Maj:t. Lagen trädde i kraft den 1 januari i år och gäller till utgången av år 1971.

Denna lag innebär en enklare och friare reglering av affärstiderna än den förut gällande butiksstängningslagen.

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

Därmed har ett starkt konsumentintresse tillgodosetts. Med hänsyn till konsumenternas synpunkter skulle kanske reglerna kunna mjukas upp ytterligare. Det är emellertid nödvändigt att beakta också andra faktorer, särskilt de affärsanställdas förhållanden. För de anställda skulle otvivelaktigt en mera långtgående liberalisering kunna medföra olägenheter. Lagen är sålunda resultatet av en kompromiss mellan konsumenternas och de affärsanställdas intressen.

I de relativt få besvärärenden som förekommit hos Kungl. Maj:t har jag i ett par fall uppmärksammat, att olägenheter från konkurrenssynpunkt kan ha uppkommit på grund av oenhetlig bedömning i olika kommuner. Med hänsyn bl. a. till de affärsanställdas intressen bör man emellertid enligt min mening iaktta återhållsamhet när det är fråga om att ändra den lokala instansens beslut att vägra förlängning av affärstiden. Härvid måste beaktas, att lagen är provisorisk och att avsikten är att samla erfarenheter om dess verkningar för att, när giltighetstiden går ut, på nytt pröva frågan om affärstidsregleringen.

Det är givetvis ett starkt allmänt intresse att ärendena om utsträckt affärstid prövas efter enhetliga grunder. Inte minst gäller detta när konkurrensförhållandet mellan företag i olika till varandra gränsande kommuner kan påverkas av avgörandena. Jag vill erinra om att föredraganden i propositionen 1966:144 om affärstidslagen utgick från att kommuner, som tillsammans bildar ett näringsgeografiskt sammanhängande område, skulle i samarbetsnämnderna i kommunblocken eller i annan ordning komma att verka för att enhetliga normer följs vid prövningen. Som interpellanten framhåller har arbetarskyddsstyrelsen samt Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet sökt främja en enhetlig tillämpning av lagen. Jag kan tillägga,

att från länsstyrelsehåll vidtagits åtgärder i samma syfte. Vidare vill jag erinra om att i början av detta år bildades en affärstidskommitté för Stor-Stockholm, som lämnat rekommendationer om dispensgivningen till kommunerna i denna region. Liknande kommittéer har bildats för ett par andra områden.

Huruvida dessa åtgärder för att åstadkomma önskvärd samordning av kommunernas praxis varit tillräckligt effektiva är för dagen svårt att säga. De fåtaliga besvärärendena hos Kungl. Maj:t ger inte erforderlig överblick. Jag ämnar därför inom den närmaste tiden hämta in upplysningar om länsstyrelsernas erfarenheter från handläggningen av affärstidsärendena och om vad som har gjorts på det regionala och lokala planet för att åstadkomma den eftersträvade enhetligheten. Därefter kommer jag att överväga om ytterligare åtgärder behöver vidtas på centralt håll. Jag vill emellertid understryka, att bestämmanderätten i dessa frågor i första instans ligger hos kommunerna och att sålunda de åtgärder det kan bli fråga om främst måste syfta till att främja samarbetet kommunerna emellan.

Vidare anförde:

Herr SÖDERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lange för svaret på min interpellation.

Som framgår av interpellationen är det inte tillkomsten av affärstidslagen som nu främst beröres utan det sätt — eller rättare sagt de olika sätt — på vilket tillämpningen sker i respektive kommuner.

Den nya lagen ger detaljhandeln ökade möjligheter till öppethållande — även på söndagar — och den tillkom i avsikt att vidga affärsmännens möjligheter att efterkomma kundernas krav. När det gäller söndagsöppethållande har kommunerna avgörandet i sin hand.

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

I sin bedömning måste kommunerna även tänka på att konkurrensläget inte rubbas. I den allmänna samhällsdebatten har under de senaste åren alltmera framhållits angelägenheten av att på alla sätt främja en ur allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet — något som redan vid konkurrensbegränsningslagens tillkomst och därefter i flera utredningar fastslagits vara ett samhällsintresse av stor vikt.

Detta medför stora svårigheter när det gäller bedömningen av tillståndsgivningen. Många kommuner begränsar därför denna till att gälla vissa branscher, som anses föra sådana kapitalvaror vilka kunden behöver tid på sig för att köpa, varor som fordrar inte bara betänketid utan också ingående studium och resonemang med försäljaren innan förvärv kan beslutas.

I min hemort har jag deltagit vid behandlingen av de ansökningar om öppethållande på söndagar som inkommit. När frågan var uppe i början på året i drätselkammaren beslöts efter en viss principdebatt, att man skulle inta en restriktiv hållning vid bedömningen av ansökningar.

Vid detta tillfälle hade ledamöterna tillgång till såväl Stadsförbundets rekommendation som arbetsmarknadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter. Dessutom lades självfallet stor vikt vid den tolkning, som kansliets jurister gav.

Under det gångna året har vi behandlat närmare 40-talet ansökningar. Av dem har ungefär 15 gällt bilbranschen. Dessa har avsett ansökan om öppethållande för demonstration av nya modeller o. s. v. Samtliga dessa ansökningar har bifallits utan remissförfarande. Ungefär lika många fall har gällt möbler, mattor och hushållsmaskiner. Ett fall har bifallits medan övriga avslagits.

I de flesta fall har remiss sänts till Föreningen Norrköpings köpmän och till Handelsanställdas förbund. Remisserna har i samtliga fall utom ett resulterat i att avslag förordats. I det enda

fallet med tillstyrkan — från Föreningen Norrköpings köpmän — förekom samtidigt avstyrkan från Handelsanställdas förbund.

I två fall har vårt beslut överklagats och de klagande har därvid vunnit gehör hos länsstyrelsen, som upphävt drätselkammarens beslut. Detta har i sin tur medfört, att drätselkammaren för att få prejudikat överklagat hos Kungl. Maj:t. I avvaktan på detta prejudikat har under tiden inkomna ansökningar avslagits.

Lokalt sett har saken väckt ett mycket stort intresse. I höst förekom i Norrköpings Tidningar-Östergötlands Dagblad en trespaltig rubrik: »Köpa bil på en söndag går bra — men för pianoköp blir det nej.» I artikeln kom flera köpmän med uttalanden, av vilka framgick att de inte är tillfreds med den tolkning, som lagen fått i Norrköping. Det är väl rätt naturligt, om köpmännen inom möbelbranschen, för att ta ett exempel, känner en viss bitterhet, när de inte får tillfälle att öka servicen till sina kunder, därför att de inte behandlas lika liberalt som bilhandlarna. Denna bitterhet blir inte mindre, då de samtidigt kan konstatera, att deras kunder kan åka till närbelägna grannkommuner och välja möbler, därför att lagen där tillämpas på ett från deras synpunkt mindre restriktivt sätt.

Dessutom finns det företag, som äger butikskedjor i olika kommuner. De kan då få tillstånd i vissa kommuner, medan de i andra får avslag, trots att de har exakt samma skäl för sin framställning i samtliga fall.

I tidskriften Fri Köpenskap av den 1 december 1967 är införd en artikel under rubriken »Affärstidslagen attackerat fränt». Där beskrives, hur ett möbelvaruhus i Malmö gått till attack mot lagens tillämpning genom en skrivelse till drätselkammaren. Formellt sett gäller skrivelsen en ansökan om öppethållande på söndagar, men genom underhandsbesked vet man att den kommer

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

att avslås. Firman har emellertid för avsikt att överklaga ett sådant beslut, eftersom stor oklarhet tydligen råder beträffande lagens tillämpning och det från allmänhetens synpunkt är önskvärt med enhetlig tillståndsgivning. Skulle firman få nej från länsstyrelsen, ämnar man hänvända sig till Kungl. Maj:t.

I skrivelsen hänvisar man till att Anderslövs kommun beviljar söndagsöppethållande för sitt möbelvaruhus två gånger på våren och två gånger på hösten. Avståndet mellan de båda kommunerna är så kort, att ett direkt konkurrensförhållande råder mellan möbelvaruhusen på de båda orterna. Ur konsumenternas synvinkel kan det därför knappast vara riktigt att man ej får utnyttja tjänsterna från företaget i den stora kommunen vid samma tidpunkt som andra företag i branschen säljer sina varor.

Man konstaterar vidare att det är uppenbart att stor okunnighet råder om lagens tillämpning. Genom telefonsamtal med olika myndigheter har klart framgått, att de beslut som fattas i hög grad baseras på individuell tolkning av lagen. »Den som vill läsa lagen restriktivt kan göra det, den som vill läsa den frikostigt kan göra det.» Något samarbetsorgan, som kunde bidra till en mera enhetlig tillämpning finns inte. Det är kommunernas politiker som får avgörandet, varvid ofta partilinjer följs. Det kan inte ligga i konsumenternas intresse, dels att lagen är så oklar, dels att tillämpningen av densamma skall bero på den partipolitiska sammansättningen hos det kommunala organet.

Stora varuhus har dessutom ofta kunder från ett betydande omland genom dagens moderna kommunikationsmedel. Därför är det rimligt, att lagen tolkas lika på olika platser. »Förhållandet att konkurrerande företag i Anderslöv, Hörby, Kristianstad, Höganäs etc. beviljas tillstånd, medan man får nej i Malmö strider mot principerna om fri

konkurrens och gällande regler om konkurrenslagstiftning», sägs till slut i den citerade skrivelsen.

Tidningen har även på ledarsidan ägnat stort utrymme åt denna lag. Man konstaterar att den satts på sitt första stora prov i och med julhandeln — men som väntat var — inte bestått provet. Rent löjeväckande inkonsekvenser och, vad värre är, uppenbara orättvisor har blivit följden av de kommunala instansernas agerande. Tidningen anser därför att det inte finns någon ursäkt för att låta provisoriet fortsätta i de planerade fem åren. Erfarenheterna är sådana, att redan värriksdagen lämpligen borde besluta lagens restlösa slopande. Det är »en lag i olag» säger man i sin ledande artikel.

Varför har det nu blivit på detta vis? Som jag ser det är den springande punkten hur man skall tolka 2 § i lagen, där det stadgas att »om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse, skall kommunens styrelse eller nämnd, som fullmäktige i kommunen utser, medge affärstid utöver det vanliga».

I arbetarskyddsstyrelsens meddelande nr 67:3 konstateras, att lagen i detta hänseende blott innehåller den ovan angivna korta bestämmelsen. För att vinna närmare kännedom om de riktlinjer som kommunen har att följa hänvisas man vidare till vad som uttalats under förarbetena till lagen.

Det skulle i detta sammanhang föra alldeles för långt att gå in på detaljer, men jag kan väl förstå om vissa affärsmän är förvånade när de t. ex. i meddelandet kan läsa: »Ett annat tänkbart fall är då en möbelaffär vill introducera alster av en viss arkitekt», eller: »Fråga om dispens bör meddelas skall bedömas i första hand med hänsyn till konsumentens intresse». Man säger klart ifrån att man främst syftar till att praxis inte bör skifta mellan kommuner som bildar ett näringsgeografiskt sammanhängande block.

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

En osäkerhetsfaktor hos de beslutande myndigheterna är vidare huruvida remissförfarande skall tillämpas eller inte. Jag har den uppfattningen att man för närvarande just på grund av tolkningssvårigheter utnyttjar detta förfarande i alltför hög grad.

Det är som synes inte bara i min hemkommun som man har haft och har stora svårigheter med tillämpningen av den nya lagen. Förutom svårigheter medför den också ett onödigt administrativt krångel. Därför torde det vara ett allmänt önskemål att klarare direktiv kan utfärdas, så att de av mig relaterade fallen inte behöver upprepas och därmed också mycket missnöje kan försvinna. De erfarenheter som vunnits från årets början tills nu visar tyvärr att lagen inte är lyckad i sin nuvarande utformning och därför är i behov av justering eller möjligen bör slopas innan de fem åren har gått, som vissa instanser önskar.

I sitt svar har handelsministern konstaterat att det för dagen är svårt att avgöra om vidtagna åtgärder för att åstadkomma önskvärd samordning av kommunernas praxis har varit nog effektiva. Det fåtal besvärsärenden som ligger hos Kungl. Maj:t ger inte tillräcklig överblick. Jag noterar därför med tacksamhet att handelsministern ämnar inhämta ytterligare upplysningar hos länsstyrelserna för att sedan överväga om åtgärder på centralt håll bör vidtagas.

Till den allra sista meningen i svaret kan jag bara knyta reflexionen, att kommunerna med all säkerhet kommer att bli tacksamma för eventuella åtgärder. De torde under inga förhållanden se detta som något intrång i den kommunala självbestämmanderätten.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag vill börja med att erinra om vad vederbörande utskott anförde i samband med behandlingen av propositionen om ny affärstidslag:

»Den föreslagna nya affärstiden», säger utskottet, »har bestämts med hänsyn till att endast ett någorlunda rimligt antal dispenser skall behöva meddelas.»

Jag vill också erinra om att den nya lagen innebär en betydande liberalisering av gällande bestämmelser angående butikstiderna. Denna utökning av rätten att hålla öppet har på de flesta håll i landet inte utnyttjats av affärsmännen, vilket visar riktigheten i den undersökning som affärstidsutredningen gjorde och som visade att det endast fanns ett ringa intresse bland konsumenterna för öppethållande under vanliga kvällar och lördagseftermiddagar. Lika litet fanns det något större intresse för att hålla öppet på söndagarna.

Utvecklingen av denna fråga har naturligtvis följts med stort intresse och stor uppmärksamhet bland handelns anställda, som säkert tycker att handelsministerns svar på herr Söderströms interpellation är tillfredsställande.

Det råder fortfarande stor oklarhet ute i vissa kommuner om hur den nya lagen skall tillämpas, något som är förvånande, eftersom den korta lagtexten är klar och koncis. Detsamma gäller de tillämpningsföreskrifter som getts ut av arbetarskyddsstyrelsen och som bygger på förarbetena till lagen.

Herr Söderström har här citerat handelns arbetsgivares tidning Fri Köpen-skap. Det må tillåtas mig att till belysning av vad jag nu sagt anföra ett par exempel ur Handelsanställdas förbunds tidning Handelsnytt. Ägaren till en möbelaffär i en kommun i västra Götaland annonserade en fredag, att han skulle hålla öppet kommande söndag. Vid kontroll på lördag eftermiddag visade det sig att dispens saknades. På något sätt lyckades man ordna en snabsammankomst med kommunalnämnden på lördagskvällen eller söndagsmorgonen, ty när det var dags för affären att öppna så fanns det ett tillstånd. Här vill jag direkt citera tidningen Handelsnytt,

Svar på interpellation ang. en enhetlig tillämpning av affärstidslagen

som skriver: »Det är möjligt att ett sådant här beslut inte strider mot kommunallagarna. Men vi vill dock slå fast som vår bestämda mening att det strider mot andan och meningen i affärstidslagen. Om man i» — kommunens namn är visserligen utsatt i artikeln, men jag skall inte uppge det här — »låter affärsföretagarna själva först bestämma när de skall hålla öppet utöver den tid som lagen medger och kommunalnämnden sedan snällt i efterhand beslutar om dispens, då handlar man bakvänt och utmanar löjet mot den kommunala självstyrelsen.»

Såväl i interpellationen som i svaret erinras om den upplysningsverksamhet som kommunförbunden bedriver i denna fråga. Må det tillåtas mig att säga att när det gäller Stadsförbundets verksamhet så har man rätt att sätta ett frågetecken. Därmed är vi inne på det andra exemplet i tidningen Handelsnytt, som gäller en stad i mellersta Sverige. Där höll fyra butiker öppet en söndag. När ägarna fick påpekande om att det var olagligt hävdade de att lagen gav dem rätt att hålla öppet för visning. Uppgiften hade kommit från drätselkontoret som i sin tur hänvisade till Stadsförbundet. Ryktet spred sig snabbt och ännu fler butiker höll öppet nästa söndag.

Vid den kontroll som Handelsanställdas förbund gjorde med den namngivne uppgiftslämnaren i Stadsförbundet ansåg sig denne vara helt säker på sin sak och ville förvissa förbundet om att det inte bara var de kommunala myndigheterna i vederbörande stad som han hade delgivit sin visdom utan även andra kommuner hade fått samma besked. Det blev här nödvändigt för förbundet att koppla in arbetarskyddsstyrelsen, som är tillsynsmyndighet när det gäller affärstidslagen, innan vederbörande s. k. expert i Stadsförbundet fick klart för sig att han hade fel.

Jag hoppas att de kommuner som jag här har nämnt är undantagsfall. Det är

viktigt att vi har en kommunal självbestämmanderätt på detta område eftersom behoven av dispens bäst bedömes lokalt, men då måste också vederbörande kommunalmän göra sig förtrogna med lagens innehåll.

Jag tror också att det finns ett behov av samråd mellan kommunerna och mellan kommunblocken. Däremot tror jag att en enhetlig tillämpning av affärstidslagen för hela landet skulle strida mot lagens anda och mening.

Till sist vill jag som kommunalman och samtidigt aktiv inom Handelsanställdas förbund framföra ett tack till handelsministern för den uppfattning som han här har deklarerat.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag tror att denna fråga är ganska viktig, speciellt för personalen men även för handelsvidkommande. Jag har en bestämd uppfattning att öppethållande mellan lördag kl. 13 och måndags morgon generellt borde förbjudas. Jag befinner mig för all del i den situationen, att jag är ordförande i en styrelse för ett affärsföretag som har en omsättning på cirka 175 miljoner kronor. Däri ingår även varuhus. Det är orimligt att tro att man kan få överenskommelser mellan handels olika parter att fungera, speciellt när det gäller vissa större varuhus. Under sådana förhållanden är det riktigare att vi generellt förbjuder även affärerna i städerna att hålla öppet under lördagseftermiddagar och söndagar. Det finns inget behov av ett öppethållande, utan det hela är betingat av en psykologiskt uppjagad stämning. Inom handeln måste vi lära oss att ta hänsyn till den arbetskraft vi har inom företaget. Därför vill jag kraftigt understryka att vi endast i speciella och enstaka fall, exempelvis när något affärshus skall öppna på en lördag eller en söndag, skulle kunna göra ett undantag. Men även detta är egentligen onödigt i nuvarande tid.

Svar på interpellation ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67»

Jag har velat göra denna deklARATION som protest mot de förhållanden som för närvarande är rådande. Jag kan mycket väl förstå att landsbygdens affärsinnehavare runtom städerna måste känna sig ganska obehagligt berörda. Men även vi som bor i städerna och sysslar med handeln måste lära oss att ta sociala och mänskliga hänsyn till handelns folk, d. v. s. våra anställda.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Uppriktigt sagt tror jag att det föreligger ett missförstånd mellan herr talmannen och mig. Jag har aldrig begärt ordet, men när jag nu ändå står i talarstolen vill jag konstatera att det råder en ganska samstämmig uppfattning om detaljerna. Beträffande lagens tillämpning kan vi kanske ha olika meningar.

Att det finns starka skäl att verka för större enhetlighet har ändå framkommit och understrukits i den debatt som har förts. När vi fått in tillräckligt material, som vi har för avsikt att inhämta via länsstyrelserna, får vi, som jag sagt i mitt interpellationssvar, överväga om ytterligare klarlägganden och åtgärder är erforderliga.

Herr Jönsson i Arlöv delar inte uppfattningen om enhetligheten, men det beror nog på att vi menar olika saker. En liten kommun har kanske inte anledning att ge tillstånd jämlikt butiksstängningslagen på samma sätt som en större kommun, som drar till sig köpare i ett mycket större område. Jag tror därför att det inte heller mellan honom och mig råder olika uppfattningar på denna punkt.

Herr SÖDERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag kan inte dela den uppfattning som herr Lundberg gjorde sig till tolk för. Däremot delar jag den uppfattning som kommer till uttryck i den nuvarande lagen, nämligen att dispens kan lämnas om det är påkallat

med hänsyn till allmänhetens intresse. Det enda som nu är oklart är hur man skall definiera detta uttryck. Kan vi göra det kommer vi ifrån de nuvarande svårigheterna, och då kommer säkerligen alla att anse att lagen är bra.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! »I allmänhetens intresse» är alltid ett svårtolkat uttryck. De människor som vill handla på lördagar och söndagar har naturligtvis intresse därav, eftersom de då är lediga. Deras möjlighet att göra det förutsätter emellertid att andra människor har en arbetstid och arbetsvillkor som de själva icke accepterar. De affärsanställda bör få samma arbetsförhållanden som anställda inom annan verksamhet. Därmed blir det också möjligt att till handeln knyta sådan personal som man önskar få.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67»

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Boo har i en interpellation frågat chefen för kommunikationsdepartementet om han avser att lämna riksdagen en samlad redovisning av »länsplanering 67» samt vilken betydelse resultaten av denna verksamhet kommer att tillmätas i den framtida samhällsplaneringen. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

»Länsplanering 67» syftar till att formulera lokaliseringspolitiska handlingsprogram i länen. Bakgrunden är statsmaktarnas uttalande år 1964 i anslutning till beslutet om en aktiv lokaliseringspolitik. I 1964 års proposition om riktlinjer för lokaliseringspolitiken

Svar på interpellation ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67»

framhöll jag bl. a. att konkreta planer borde utarbetas i länen, i vilka en avvägning borde eftersträvas av olika regionala intressen i fråga om samhälleliga serviceanordningar och andra ofentliga verksamheter. Anvisningar för denna planering utfärdades av Kungl. Maj:t den 17 februari i år, varigenom länsstyrelserna ålades att försöksvis genomföra en planering med lokaliseringspolitisk inriktning.

»Länsplanering 67» är alltså att betrakta som försöksverksamhet och endast preliminära resultat föreligger hittills. I vad mån planeringsverksamheten kommer att innefatta problem som för sin lösning kräver riksdagens medverkan är ännu för tidigt att yttra sig om. Om så visar sig önskvärt är jag emellertid beredd att i lämplig form för riksdagens kännedom redovisa de samlade resultaten av prognoser och målsättningar för olika län, sedan det material, som skall redovisas till inrikesdepartementet senast den 30 april 1968, hunnit bearbetas.

Verksamhetens försökskaraktär gör det inte möjligt att redan nu besvara frågan om vilken betydelse »länsplanering 67» kan komma att tillmätas i den framtida samhällsplaneringen.

Vidare anförde

Herr BOO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Riksdagens beslut år 1962 om en aktiv lokaliseringspolitik innefattade också ett uttalande från departementschefen om att en utvidgad utrednings- och planeringsverksamhet borde komma till stånd i länen. Denna skulle omfatta en sammanställning och en analys av olika data rörande befolknings- och näringslivsförhållanden samt uppgörande av prognoser och annan bedömning av utvecklingstendenser till ledning för kommunala, landstingskommunala och

statliga insatser på olika områden. Detta utredningsuppdrag, som länsstyrelserna har att utföra i samråd med planeringsråden, har senare preciserats i PM från inrikesdepartementet. I en av dessa PM, daterad den 29 juni 1965, uppdrogs de allmänna riktlinjerna och senare i en PM av den 17 februari 1967 anvisningar för »länsplanering 67».

I och för sig har jag ingen erinran mot vad som förekommit i detta avseende. Däremot känner jag stark oro inför vad effekten av de prognoser som framlagts av »länsplanering 67» kommer att innebära. Denna utredning och planering skall redovisas i fyra olika alternativ. Alternativ 1 skall vara rent utredningstekniskt och bygga på vissa gemensamma, för hela landet fixerade antaganden i fråga om befolknings- och näringslivsutveckling och på enkla, enhetliga utredningsmetoder. Detta alternativ syftar således till att vara ett jämförelsealternativ.

Alternativ 2 skall representera länsstyrelsernas uppfattning om innebörden av nuvarande tendenser i fråga om framtida befolknings- och sysselsättningsutveckling. Det skall ur utredningssynpunkt vara ett neutralt alternativ utan de justeringar som kan vara föremål för överläggningar i planeringsråden.

Alternativ 3 är kommunernas önskemål och bedömning beträffande den kommunala utvecklingen, och det gäller särskilt behovet av bostadsbyggande.

Dessa tre alternativ skall således vara underlaget för ställningstaganden som senare skall göras av länsstyrelsen i samråd med planeringsrådet. Det alternativ som länsstyrelserna senare skall fastställa är alternativ 4. Eftersom man således i alternativ 4 kommer att göra bedömningar som i mycket hämtas ur siffermaterialet i den sammanställning som inryms i alternativ 1, kommer givetvis dessa beräkningar att väga mycket tungt vid de bedömningar som länsstyrelserna i samråd med planerings-

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

råden har att göra. De kommer också att visa en trend som i många fall är rätt betänkelig, ty de siffror som kommer fram i alternativ 1 är i första hand en bedömning av utvecklingen under de första fem åren på 1960-talet. Det råder således inget tvivel om att den matematiska framräkningen av dessa siffror rent teoretiskt för många regioner och många bygder kommer att verka förödande. Det skulle inte vara svårt att anföra exempel härpå från många områden i landet. Låt mig ta ett exempel från mitt hemlän, Kopparbergs län. Det preliminära förslag som länsstyrelsen fastlagt med stöd av majoriteten i planeringsrådet visar, att befolkningen i Vansbro kommunblock från 1965 till 1980 kommer att minska med i runt tal en fjärdedel, från 9 800 till 7 500 invånare. I Älvdalens kommunblock blir minskningen ännu kraftigare, från cirka 10 000 invånare år 1965 till 7 300 år 1980.

Detta betyder att befolkningsunderlaget i vissa områden i blocket blir så litet, att det över huvud taget är tveksamt om bygden skall kunna leva vidare. Eftersom i de block, från vilka jag tagit mina exempel, jord- och skogsbruket sedan gammalt varit basnäringarna, är det självklart att utvecklingen i dessa näringar kommer att få stor betydelse. Lantbruksdirektören i länet har på basis av den jordbrukspolitiska målsättningen angivit, att cirka 70 à 80 procent av den öppna åkerjorden i dessa områden kommer att försvinna ur aktivt bruk. Vad det sedan blir kvar av den bygden som kan vara tilldragande, bl. a. på turismen, kan man undra.

Jag tycker att detta visar att bara det förhållandet att man lägger fast en prognos kan bli ödesdigert för en bygd. På företagarhåll kommer man säkert i fortsättningen att vara tveksam, och detta minskar sysselsättnings- och utkomstmöjligheterna för människorna.

Företagen vågar inte utveckla, och nyetableringen försvåras. Det är följderna av detta jag anser att man måste beakta, och samtidigt med att man lägger fast dessa prognoser måste man omedelbart vidta positiva åtgärder i avslutning härtil.

Vi har inte råd att radera de värden som de samhälleliga resurserna på dessa områden utgör. Hela samhällsutvecklingen kan komma att inriktas på ett sätt som vi i framtiden kommer att betrakta som felaktigt.

Det är mot bakgrunden av detta som jag funnit det vara angeläget att få ett besked om hur den prognosverksamhet som kommer fram i »länsplanering 67» kommer att redovisas för riksdagen. Med den inbyggda automatik som finns i länsplaneringen måste det vara angeläget för riksdagen att om möjligt få en samlad redovisning av de konsekvenser som prognoserna medfört. Jag noterar därför med tillfredsställelse att statsrådet är intresserad av att överväga detta, och jag hoppas att han skall vidta positiva åtgärder efter dessa överväganden. Vid det tillfälle då denna redovisning förutsättes skola ske är det självklart också möjligt att närmare diskutera vilken hänsyn man i den framtida samhällsplaneringen skall ta till det utredningsmaterial som kommer att föreligga.

Jag vill med detta, herr talman, starkt understryka att det är angeläget att vi får en samhällsinriktning som skapar utkomst, trygghet och trivsel för människorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag vill medverka till att ett handlingsprogram skyndsamt görs upp i syfte att främja näringslivets och bebyggelsens utveckling i Värmlands län.

Svaret på frågan finns i den regionalpolitiska utrednings- och planeringsverksamhet som efter regeringens initiativ pågår i länen. Detta arbete tar just sikte på att kartlägga de regionala utvecklingstendenserna för sysselsättning och befolkningsutveckling och att mot denna bakgrund försöka nå fram till en målsättning för det framtida samhällsbyggandet. Ett realiserande av de uppställda målen förutsätter, som jag framhöll i lokaliseringspropositionen år 1964, att man efter hand upprättar konkreta handlingsprogram.

Länsplaneringen befinner sig ännu på försöksstadiet. De preliminära planerna har remitterats till kommunblockens samarbetsnämnder och landstingens förvaltningsutskott och kommer därefter att få sin slutliga utformning under våren. På det centrala planet övervägs formerna för den vidare samordningen av länsplanerna.

När det gäller samhällets beredvillighet att medverka till en industriell expansion i Värmland vill jag peka på att sedan den 1 juli 1965 lokaliseringsstöd beviljats med mer än 52 milj. kr. till 38 företag i länet. Värmland har därmed fått nästan tio procent av det lokaliseringsstöd som totalt har utgått. Detta visar också att det finns ett positivt intresse från företagen för lokalisering och expansion i de delar av Värmland som — i likhet med vad interpellanten påpekar — har goda industriella förutsättningar.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på interpellationen.

Företagsnedläggelser och driftinskränkningar är en alltför vanlig företeelse i Värmland för närvarande. Arbetsmarknaden präglas minsann inte av någon större trygghet, och det gäller för både tjänstemän och arbetare. Här har uppstått en stor oro.

Det kan givetvis sägas att samma situation råder överallt, och det är riktigt att förändringar sker. Men jag tror att läget är svårare i Värmlands län än på andra håll. Vi har fått en stor arbetslöshet och ett vikande befolkningsunderlag.

Med hänsyn till Värmlands geografiska läge — det är rätt korta avstånd till Uddevalla och till isfri hamn i Norge — tycker jag att situationen borde ha varit en annan. Värmland borde, med andra ord, ha rätt goda förutsättningar, och man bör söka utnyttja dem till fullo.

Inrikesministern hänvisar i svaret till den regionalpolitiska utredningen och planeringsverksamheten som tillkommit på regeringens initiativ och som pågår genom länsstyrelsens försorg. Jag vill bara konstatera att resultatet av dessa utredningar och prognoser hittills inte varit till fördel för vare sig näringsliv eller sysselsättningsmöjligheter i Värmland. Prognoserna har verkat skrämmande på sådana företag som kanske tänkt sig att bygga eller bygga ut, och det har gjort människorna pessimistiska.

Nu återstår att se om kommunerna kan ge en mera positiv bild av utvecklingen och om denna prognos kan förbättras efter en ytterligare bearbetning. Men resultatet av dessa planer — det framgår inte minst av det förra interpellationssvaret och debatten i samband därmed — kommer inte att visa sig förrän långt fram i tiden. Vad som är väsentligt och behövligt för närings-

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

livets utbyggnad och därmed också för sysselsättningen i Värmland är i första hand en ordentlig mellanriksväg genom Värmland till isfri hamn i Norge. Man har nu krokiga vägar åt det hållet som inte är de bästa, vilket givetvis sätter ner effektiviteten i transportapparaten.

Vi behöver också ha en bättre vänerkanal som ger möjlighet för större fartyg att anlöpa vänerhamnarna. För min personliga del tror jag att den s. k. Uddevallakanalen skulle vara det bättre alternativet. Men säkerligen har vi inte möjligheter att få gehör för det, och i avaktan på det får vi väl hoppas att Trollhätte kanal kan förbättras.

Om man ifrån samhällets sida kunde skapa större möjligheter i dessa avseenden är jag övertygad om att intresset för industriutbyggnad i Värmland skulle öka kraftigt. Genom förbättrade kommunikationer och lokaliseringpolitiska åtgärder, som man behöver satsa på i ännu större utsträckning, skulle säkerligen skapas förutsättningar för ett blomstrande näringsliv även i Värmland.

Inrikesministern pekade på det lokaliseringstöd som vi har fått, och det är gott och väl att vi har fått det. Men jag tror, som sagt, att om vi inte kan ordna de kommunikationsfrågor som jag nyss har varit inne på, blir det svårt att klara det hela enbart genom lokaliseringpolitiskt stöd. Här behövs ett både — och.

Samhället lägger ner ganska mycket pengar på storstadscentra, och man kan fråga sig, om denna befolkningskoncentration ger den bästa effektiviteten ur produktionssynpunkt. För min del tror jag det inte. Man stirrar sig ofta blind på centraliseringar, men centralisering medför många nackdelar. Den goda trivselmiljö som Värmland har att erbjuda är en positiv faktor, och jag tror alltså, att en förläggning av industrier dit är en klok åtgärd på sikt.

Inrikesministern medger i slutet av

svaret att Värmlands län har goda industriella förutsättningar, och vi är glada över detta uttalande. Till sist vill jag ytterligare poängtera att om vi skall kunna utnyttja möjligheterna till glädje för länets invånare bör också kommunikationerna ordnas bättre, och det är på detta område vi väntar resultat. Det hade varit bra om kommunikationsprojekten varit färdigplanerade, så att de som nu är arbetslösa kunnat utnyttjas i produktivt arbete. Detta gäller den aktuella situationen, men om man klarat denna skulle grunden ha lagts för en bättre utveckling. Får vi till stånd det nödvändiga samarbetet mellan kommunikations-, inrikes- och finansdepartementen tror jag också att det går att lösa dessa frågor och att läget blir bättre.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill gärna tala om för herr Jonasson att det förekommer ett mycket gott samarbete mellan kommunikations-, inrikes- och finansdepartementen och att vi eftersträvar att klara problemen där de uppträder, och i detta avseende kommer naturligtvis också Värmlands län i fråga. Det är klart att jag skulle vilja hålla ett litet lovtal till Värmland med hänsyn till den församling som jag nu har tillfälle att tala inför, men de flesta känner väl till landskapet och dess utomordentliga förutsättningar så jag behöver inte längre uppehålla mig vid detta.

Herr Jonasson har begärt ett handlingsprogram och ett sådant är egentligen en plan för hur man skall bedriva en verksamhet eller försöka åstadkomma en förändring av situationen; och grundläggande för handlingsprogrammet och planeringsarbetet är ju det som vi talade om när det gällde den förra interpellationen och som herr Jonasson också kom in på, nämligen att bedöma förutsättningarna befolknings-

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

mässigt, näringsmässigt o. s. v. och sammanställa materialet för att utifrån detta söka bilda sig en uppfattning om vad som kan göras och var det skall göras. Att förbise det viktiga i ett sådant prognosarbete är att vilja se bort från realiteter. De är ibland besvärande, men vi måste ändå ta fakta i beaktande i sådana här sammanhang.

Herr Jonasson sade att han vänder sig mot centraliseringen, ty det ligger inte så stort värde i den. Jag skulle vilja fråga, om herr Jonasson också menar att om samhället satsar hårt på t. ex. karlstadsregionen så är det en sådan centralisering som man skall försöka undvika. Det är möjligt att det inte är vad herr Jonasson menar. Kanske menar han att vi skall försöka undvika en alltför stark satsning på de tre storstadsregionerna, och i så fall är herr Jonasson och jag överens. Jag ifrågasätter emellertid var man skall satsa på utbyggnaden av ett näringsliv och på servicen för att minska trycket mot storstadsregionerna. Skall det ske i Ekskärad eller i Karlstad? Jag tillåter mig ha den uppfattningen att man i det sammanhanget måste satsa på karlstadsregionen som konkurrent till storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. I karlstadsregionen finns förutsättningar att bygga upp en samhällsservice som enligt min mening är likvärdig med vad man kan åstadkomma i storstadsregionerna vad beträffar skolor, sjukvård, handel, fritidsanläggningar o. s. v. Samtidigt har man de utomordentliga fördelar som ligger i en miljö som möjliggör att man kan bygga bostäderna trivsamt med grönområden, småhus o. s. v. Detta har visat sig inte minst under de allra senaste åren när vi haft en aktivare lokaliseringspolitik.

Jag vill, herr talman, till sist komma fram till att vi självfallet inte kan vänta tills alla planer eller handlingsprogram är färdiga, utan vi måste vidta åt

gärder inom de områden där besvärligheterna nu är stora, och det är de i Värmland, jag erkänner det. Företagsnedläggningar och omställningar inom industrin har enligt regeringens uppfattning varit anledningen till att karlstadsregionen får betraktas som ett område där de lokaliseringspolitiska stödåtgärderna nu skall sättas in, liksom även Norrköping, Falun och Gävle. Jag hoppas och tror att det skall bli möjligt att stimulera företag till lokalisering i karlstadsregionen och också gärna till andra regioner i Värmland. Jag tror dock att lokaliseringen av större företag i mycket hög grad kommer att gå i riktning mot de större industriella expensionsområdena, och karlstadsregionen är ett av dessa områden, som har alla förutsättningar att kunna ta emot företag.

Herr talman! Det är klart att det skulle vara intressant att diskutera situationen speciellt i Värmland, men det drar kanske för långt ut på tiden. Låt mig bara säga som min mening att de stora problemen i Värmland har samband med näringslivets ensidighet där. Det är denna som skall brytas, och det är denna väldiga omställningsprocess som man nu är inne i. Den kan tyvärr inte försiggå utan att det märks. Jag tror likväl att det skall vara möjligt att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv med sysselsättningsmöjligheter för de människor som kommer i kläm, de som friställs i den pågående processen. Ansträngningen bör vara gemensam, och från regeringens sida är vi starkt intresserade av att medverka på alla sätt som är möjliga.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag har inga större erinringar mot vad inrikesministern senast har anfört. Han skall dock inte kunna locka mig till att säga att det inte skall byggas någonting i Karlstad. I dessa stora frågor är angelägenheter-

Svar på interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

na gemensamma för hela länet. Ett inbördes slagsmål mellan Ekshärad och Karlstad vore en ganska ojämn kamp till föga båtnad — det vet också inrikesministern. Det utesluter emellertid inte att utbyggnad av industri kan och bör ske även på andra platser i länet.

Jag håller med inrikesministern om att vi behöver bryta ensidigheten när det gäller näringslivet. Om det funnes bättre kommunikationer, särskilt över Norge, skulle det säkerligen finnas möjligheter att få ett mer differentierat näringsliv. Det är nämligen just detta som behövs — små industrier som kompletterar andra sådana — vilket jag också framfört i min interpellation.

Inrikesministern nämnde att vi har ett gott samarbete mellan departementen. Ja, det är riktigt. Både inrikesministern och kommunikationsministern är ju här. Men vi skulle också behöva en finansminister som sade siff. Vi vet att dessa projekt kostar pengar, men det är säkerligen en satsning som på sikt kan ge resultat. Jag vill särskilt framhålla, att jag är övertygad om att det krävs planering och ett handlingsprogram, men det får inte ta för lång tid att åstadkomma. Det kan bli ödesdigert.

När det gäller frågor som en bättre vänerkanal och en bättre väg till isfri hamn i Norge är det åtgärder som man kan vidta ganska snart utan att alltför länge avvakta denna planering. Dessa två saker vet vi verkligen behövs.

Herr **ESKEL** (s):

Herr talman! Det var en liten detalj i herr Jonassons anförande som jag anser inte bör stå alldeles okommenterad.

Herr Jonasson vill göra gällande — och det har gjorts gällande i olika sammanhang — att den grundutredning, som har skett beträffande Värmlands län och som visar att man där befinner sig i en besvärlig situation, när det

gäller sysselsättningen, skulle ha varit av negativ karaktär och ha negativt påverkat sysselsättningsmöjligheterna. Jag tror att det är en total felbedömning. Det gällde ju den kartläggning, som länet behövde såsom underlag för en diskussion om den situation, vari vi befinner oss och som vi med gemensamma ansträngningar måste förändra.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Herr Eskel säger att det här är fråga om en detalj som han inte vill låta stå alldeles okommenterad, och den gäller den prognos som länsstyrelsen i Värmlands län för närvarande har gjort. Jag skall inte gå in på alla detaljer där, men enligt denna prognos finns det vissa områden, där det skulle ske en befolkningsminskning med 40 procent.

Jag vet inte om herr Eskel ordentligt lyssnade på vad jag sade, men jag framhöll — det framgår av protokollet — att denna prognos hitintills verkat skrämmande, och jag tror också att det är värmlänningarnas uppfattning. Man har nämligen vid diskussioner på olika håll i företagsfrågor blivit på det klara med att näringslivets företrädare i många fall funderar över om utvecklingen skall bli så ödesdiger som framgår av prognosen. Det är ur den synpunkten som jag anser att denna planering bör fortsätta så snart som möjligt så att vi kommer ur det dödläge som vi befinner oss i.

Herr **ESKEL** (s):

Herr talman! Försättningen av denna planering borde herr Jonasson vara väl underrättad om, eftersom även hans parti är representerat i planeringsrådet. Man har nu i detta kommit så långt att man framlagt ett förslag med beteckningen 4, som är ute på remiss hos kommunerna.

Jag har emellertid fortfarande icke vid något tillfälle fått något praktiskt

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

belägg för att utredningssiffrorna i grundmaterialet negativt har påverkat någon situation, där det funnits möjligheter till aktiva insatser.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag vill inte ytterligare förlänga denna debatt. Alla som följt dessa frågor vet emellertid att de dystra prognoserna åtminstone på kort sikt har förtagit den effekt som verksamheten eventuellt skulle ha kunnat ge. Folk har blivit synnerligen betänksamma med anledning av dessa prognoser.

Jag har resonerat med många företagare som har sagt sig att det inte är stor idé för dem att bygga ut, om det kommer att bli så dystert som det ser ut att bli. Det är därför nödvändigt att snarast få fram ett positivt program så att den nuvarande pessimismen kan brytas.

Herr ESKEL (s):

Herr talman! Jag skall heller inte nämnvärt förlänga debatten, men det skulle vara intressant — eftersom dessa påstående återkommer gång på gång — att få ett enda exempel på en dylik situation.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Låt mig bara säga till herr Eskel att när han kommer till Ekshärad kan vi diskutera denna sak, och då skall han få flera bevis.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation som jag besvarade den 17 november i vad den rör trafikpolitiken, har herr Lundberg också frågat mig *dels* om jag är villig att lämna en redogörelse för erfarenheterna från kostnaderna för övergången till högertrafik, *dels* om en återgång till normala förhållanden i biltrafiken med slopande av fartgränser, snabbare trafikföring m. m. kommer att genomföras utan tidsutdräkt, *dels* om jag kommer att förelägga riksdagen förslag till reformer av trafiklagstiftningen och i så fall om tiden för indragning av körkort då kommer att minskas, kravet på s. k. lämplighetsintyg att slopas och den kvardröjande eftersläpningen i lagstiftning och byråkrati att elimineras, *dels ock* om man kan förvänta att miljonrullningen inom bilsektorn kommer att dämpas, så att skatter och förordningar inte ökar på ett sådant sätt att de skapar oöverstigliga hinder för mindre inkomsttagare att hålla sig med bil.

Övergången till högertrafik får anses ha skett relativt smidigt och hittills utan någon ökning av det totala antalet trafikolyckor. Man torde inte heller kunna säga att övergången medfört några påtagliga olägenheter i form av försenade varuleveranser eller liknande på transportsidan. Det är emellertid ännu för tidigt att göra en slutgiltig bedömning av omläggningen. Högertrafikkommissionen följer fortfarande uppmärksamt utvecklingen — framför allt genom dag-för-dag-registren och analysen av inträffade trafikolyckor. Kommissionen håller vidare en beredskap som gör det möjligt att sätta in trafiksäkerhetsåtgärder av olika slag, om det skulle visa sig att ytterligare åtgärder behövs. Den 17 oktober höjdes den tidigare hastighetsgränsen på landsväg från 70 till 80 km/tim. och gränsen 90 km/tim. på motorväg till 100 km/tim. De återfall till vänsterbeteende som kunnat konstateras, framför allt när det gäller fotgäng-

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

arna, har däremot ansetts motivera ett bibehållande ännu någon tid av 40-kilometersgränsen i tätorter.

Med riksdagens godkännande har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser om att differentierade fartgränser för alla vägar utanför tätbebyggt område skall införas i anslutning till de särskilda begränsningarna på grund av trafikomläggningen upphör. Systemet skall prövas under erforderlig tid och riksdagen skall därefter beredas tillfälle att yttra sig över om det bör bibehållas. Sedan riksdagen tog ställning i frågan om ett sådant försök har det inte förekommit någon omständighet som ger anledning till omprövning av detta beslut.

Vad gäller kostnaderna för trafikomläggningen beräknades dessa 1965 till cirka 600 miljoner kronor. Vissa omställningsåtgärder som av tekniska skäl inte kunnat göras före dagen H kommer att pågå även under år 1968, och det möter därför vissa svårigheter att nu exakt bedöma vilken återverkan som pris- och lönestegringar sedan 1965 kan ha på de slutliga kostnaderna för övergången. Av olika skäl, bl. a. därför att vissa besparingar kunnat göras, torde man emellertid kunna räkna med att återverkningarna av pris- och lönestegringarna sedan 1965 skall kunna begränsas till ett relativt lågt belopp. Det är dock ännu för tidigt att uttala sig om de slutliga kostnaderna.

Frågan om lämplighetsprövningen och tiden för återkallelse av körkort ligger inom ramen för trafikmålskommitténs utredningsuppdrag. Kommittén arbetar också med frågan om att förkorta handläggningstiderna i olika körkortsärenden. Enligt min mening bör kommitténs förslag på detta område avvaktas.

I anledning av herr Lundbergs fråga om miljonrullningen inom bilsektorn vill jag erinra om att nu i det närmaste två miljoner bilar rullar på våra gator och vägar. Detta är ett uttryck för att

allt fler människor i vårt land haft råd att skaffa sig bil. Den fortgående standardförbättring och inkomstutjämning vi eftersträvar har här haft en avgörande betydelse för utvecklingen, och självfallet är det av intresse att undvika onödiga kostnader för bilismen.

Den betydande ökningen av antalet bilar gör det särskilt angeläget att främja trafiksäkerhetsarbetet, och det är ingen överdrift att säga att arbetet för ökad säkerhet i trafiken i dag är en angelägenhet för alla människor i vårt samhälle.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på avdelning 2 av min interpellation. Jag måste erkänna att jag har en känsla av att den lyckade starten med övergång till högertrafik nu håller på att förstöras. När jag den 17 oktober framställde min interpellation var det därför att jag fruktade att den snigelfart vi har på vägarna skulle ge upphov till den olycksstatistik som senare kom. Alla som är ute på vägarna vet att när det uppstår köer på flera mil, så måste någon inom en sådan kö bryta sig ur och gå över till vänstertrafik i omkörningsögonblicket. I en trafik av kökaraktär inträffar det ofta olyckor vid omkörningar.

Jag var aktivt engagerad i övergången till högertrafik, men nu börjar jag få en känsla av att syftet med högertrafiken håller på att äventyras, därför att vi får fram experter och rådgivare i ett antal som växer i samma takt som naten i en potatisåker. Jag tror det är farligt att genomföra hela denna omläggning på det sätt som nu sker. Jag har en bestämd känsla av att om vi inte i nuvarande situation anpassar trafiken till det föreliggande läget på trafik- och transportområdet kommer vi att få dels en i författningar angiven

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

hastighetsgräns för biltransporter och dels en annan gräns som gäller i det praktiska livet. Denna skillnad är ganska anmärkningsvärd.

Det har sagts att vi har ett par miljoner bilar. Vi har ökat beståndet av lastbilar. Vi har helt nyligen fått höra att flottlederna skall läggas ned, transportererna skall ut på vägbanan. Om denna trafik förs ut på de nuvarande landsvägarna ökar trängseln, och då tvingas vi att höja den högsta tillåtna hastighetsgränsen för lastbilar till minst 70 km i timmen. Farorna i den nuvarande trafiken är nämligen mycket stora när man, som man på E 4 kan uppleva, har ända till tio å elva stora lastbilar med släp i en följd framför sig. I en sådan situation vågar inte vanliga människor köra om. Om vi skall ha denna dämpade trafikhastighet, får vi en köbildning som i allra högsta grad är farlig.

Kör man bil i stadstrafik — jag har studerat den en smula — vet alla att man inte kan följa fartgränserna, i varje fall inte om man åker med lejd bil; det är omöjligt. Jag tror att vi införde högertrafiken utan att tänka oss in i att utvecklingen inom trafikområdet samtidigt går i en brant kurva uppåt. I denna situation måste vi, som andra länder har gjort, acceptera en snabbare trafikföring, vilket måste innebära att vi höjer fartgränserna.

Herr statsrådet nämner i sitt svar att hastighetsgränsen har höjts till 80 kilometer i timmen på vanliga vägar, men han skall komma ihåg att man, om man skall köra lagligt, knappast kommer över 70 kilometer i timmen. Enligt min uppfattning bör man nämligen följa den gamla regeln att inte bara titta på mätaren utan jämväl på vägbanan. Det torde ändå vara rimligt att en bilförare följer den anmaning vi en gång gav i andra lagutskottet om trafikanpassning. Det måste vara farligt att vi i vårt land skall ha författningar som säger: Du skall ägna huvuddelen av intresset åt hastighetsmätaren! Detta är ju ganska

orimligt. Samtidigt måste man ställa sig den frågan när man färdas exempelvis på vissa sträckor uppe i Norrland: Kan det vara rimligt att under en skön natt sitta och mala i dessa farter? — Nu gör man ju inte det, förstås, men egentligen borde man göra det, eftersom risken finns att det kan komma en polis uppdykande, vilken samtidigt är både domare och uppborädsverk. Sådan är den situation vi har.

Om man reser kortare sträckor spelar det ingen större roll, men om en bilförare skall sitta och köra låt oss säga 20—30 mil i en malande fart på 80 kilometer i timmen och dessutom måste sitta och stirra på hastighetsmätaren under huvuddelen av tiden och bara en och annan gång få tid att kasta en blick på vägbanan, så är det givet att detta har en sövande inverkan på föraren.

Vidare har man kommit på många underligheter, exempelvis denna justering av strålkastarna, som man måste företa och som har kostat bilismen miljoner och åter miljoner. I stället hade man bara behövt vrida på själva strålkastaren 2—3 centimeter, vilket skulle ha kostat, inte 140 kronor utan kanske 15 kronor på en bilverkstad. Men det är givet att i den situation vi befinner oss i, har det funnits vissa kommersiella intressen som har ansett att man måste byta ut hela lyktanordningen. Därigenom har kostnader tvingats på bilismen som är ganska avsevärda.

Det har också retat mig att man kunnat komma på en så underlig idé som att bilens strålkastare skulle behöva vara tända under dagtid. Det är väl alldeles tillräckligt med att ögonen skall ha det obehaget på nätter och kvällar! Jag vet ju inte vilket snille som har hittat på det där, men det torde väl vara någon expert som tyckte att han måste ha en motivering för att han skulle finnas till. När man håller på med en sådan reform dyker det upp så många experter, inte för att de verkligen är

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

det, utan för att de skall skapa motive- ringar för att få sälja någonting och för att de har intressen på marknaden att tillvarata. Jag kan inte tänka mig annat än att det måste vara någon försäljare av billampor som hittat på detta underliga påfund att man skall köra med tända strålkastare även på dagen. Sedan räknar man väl också med att synen skall bli så pass försämrad, att man får sälja fler glasögon. Man måste väl ha tänkt sig något i den stilen, ty något vettigt i det hela kan jag inte finna. Däremot tycker jag att man borde undersöka möjligheterna att få en kraftigare belysning under den tid det är mörkt, ty då kommer andra faktorer in som är ganska avgörande.

Det finns, herr talman, oerhört mycket på detta område som jag skulle vilja ta upp till diskussion. Jag skulle vilja fråga om statsrådet har övervägt hur man skall göra, när exempelvis de stora skogsbolagen övergår från flottning till landsvägstransporter. Kommer då de avgifter som bolagen nu betalar för flottningen att tagas upp av staten för att komma vägväsendet till godo? Hur skall man förfara med de nedlagda järnvägarna och de fina järnvägsbankar som vi har där? Skall man nu anlägga speciella vägar för den tunga trafiken och ordna transportfrågorna på ett vettigare sätt? Jag tror att man måste tänka igenom de olika problem som uppstår i samband med denna omläggning, om den inte skall bli missriktad på grund av att den tillkommit på en slump.

Jag hade önskat att vi fått en redovisning av en plan där järnvägar, landsvägar, järnvägstrafik, biltrafik etc. hade redovisats, så att vi hade kunnat få en bild av vad vi transportmässigt behöver för såväl personbilstrafiken som lastbilstrafiken. Om vi skall fortsätta att bara föra ut den tunga trafiken på vägarna, måste vi offra betydligt mera på att bygga ut vägväsendet än vad vi för närvarande gör.

När jag ställde frågan om kostnaderna talades det om 600 miljoner, men om man skulle räkna med de verkliga kostnaderna för bilismen, skulle det väl bli minst den dubbla summan. Vi som har god ekonomi kan självfallet följa med i fråga om alla de nyheter som kommer på detta område. Men om man inte skall göra biltransporterna och bilismen till en social och ekonomisk fråga, så att vissa grupper slås ut, måste man i planeringen se till att det inte blir onödiga kostnader.

I Amerika finns ju en viss biltäthet och även stora bilfabriker. Om åtminstone 1963 års bilar, som jag såg vid en resa i Amerika, skulle rulla på de svenska vägarna, skulle håren resa sig på varenda polis som såg dem — dörrar och andra delar saknades. Vi skall akta oss för att tro att ett perfekt yttre är det väsentliga — det finns även andra faktorer.

Herr talman! Jag vill sammanfattningsvis säga: Slopa nu dessa fartgränser! Gå upp till åtminstone 50—60 km i tätorterna! Om vi skall ha hastighetsgränser kvar, hör vi ha sådana gränser att man åtminstone har möjligheter att köra om framförvarande trafik — och köra om på sådant sätt att man inte äventyrar sitt eget och andras liv. Om man räknar efter antalet körda mil, vågar jag säga att det förekom flera olyckor när man körde med hästar en gång i tiden än nu. I dag glömmar vi lätt att dagens trafik är så intensiv, att den tyvärr, hur vi än bär oss åt, kräver offer. Vi måste alla se till att göra en avvägning mellan vad som härvidlag kan vara förnuftigt och oförnuftigt. Om kommunikationsministern, det nya trafikverkets chef Lars Sköld och rikspolischefen Carl Persson slår sina kloka huvuden ihop, vågar jag säga att de är i stånd att lösa problemen. Men försök då att först få bort naten från den bilåker som vi för närvarande har. Vi hör akta oss för att fortsätta som hittills.

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag fick ett starkt intryck av att herr Lundberg över huvud taget inte trodde särskilt mycket på fartbegränsningar. De många försök, som gjorts i vårt land och även i andra länder för att klarlägga den betydelse fartbegränsningar kan ha för att förbättra en på grund av den tilltagande bilismen förvärrad olycksstatistik, har väl ändå kunnat belägga att fartbegränsningarna spelar en betydande roll.

Vid övergången till högertrafik var vi överens om att under en övergångstid hålla låga hastigheter för att trafikanterna skulle få tillfälle att vänja sig vid allt det nya i trafiken. För min del är jag överens med herr Lundberg så långt, att vi bör eftersträva sådana fartgränser, som av det stora flertalet människor borde kunna uppfattas som realistiska.

Jag har i dag svarat på interpellationen i båda kamrarna om när man kan tänka sig att släppa fartgränsen på 40 kilometer i tätort och gå över till 50 kilometer där. Jag har redovisat att högertrafikkommissionen, som har expertis till sitt förfogande, för närvarande arbetar med dessa uppgifter. Herr Lundberg tycker visserligen inte om expertis, men jag tror att den är nödvändig för detta arbete. Det är enligt min mening angeläget att ta hänsyn till de rön som forskningen kommer fram till och de råd som expertisen kan ge. Vi bör avvakta de förslag som högertrafikkommissionen kommer att lägga fram när den inom en ganska nära framtid, föreställer jag mig, tar upp frågan om fartbegränsningen till omprövning. Därefter får vi ta ställning till om det blir möjligt att tillåta högre hastighet i tätorterna.

Som jag framhållit i mitt interpellationssvar har vi efter ett beslut som fattades av riksdagen i våras bestämt att så fort som vi bedömer det möjligt med hänsyn till övergången från vänster- till högertrafik och trafiksäkerheten

i samband därmed gå över till ett system med hastigheter på 90, 100 respektive 130 kilometer. För min del tror jag att realistiska fartbegränsningar kommer att medverka till ökad trafiksäkerhet.

Herr Lundberg tog vidare upp frågan om kommunikationerna i största allmänhet. Han sade att vi försöker föra över den tunga trafiken på landsvägarna. Om herr Lundberg därmed avser järnvägstrafiken vill jag för min del påstå att vi gör tvärtom. Vi försöker inom ramen för de trafikpolitiska riktlinjer som vi nu arbetar efter skapa ökade förutsättningar för järnvägen att konkurrera med lastbilstrafiken om just den tunga trafiken. När det gäller flottningen har jag i dag i medkammaren svarat på en interpellation rörande de frågor som hänger samman med övergång från flottning till landsvägs- eller annan trafik. Jag menar att det är viktigt att man från företagets sida i god tid samråder med vägmyndigheterna om de konsekvenser som en övergång från flottning till exempelvis landsvägstransport kan få. I annat fall finns det till och med risk för att man kan råka ut för att de vägar som man kommer att befara med timmerlassen inte är bärkraftiga nog för den transport som timmerlassen innebär. Man kan råka ut för restriktioner som gör att man helt enkelt inte kan utnyttja vägarna i den utsträckning som man hade tänkt sig när man lade ner flottningslederna. Det är angeläget att vi får ett ordentligt samspel och samråd mellan företag och samhälle. Vad det ankommer på samhället är vi ju i dessa avseenden på alerten i olika sammanhang i de olika former för samhällsplanering som vi försöker främja och som inte minst inrikesministern i sina interpellationsvar här i dag sökt beskriva.

Herr Lundberg talar om onödiga kostnader på bilismen. Med utgångspunkt från herr Lundbergs allmänna inställning till hur trafiksäkerhetsproblemen

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

skall lösas sade han — om jag omskriver det litet grand — att trafikexperter är tämligen onödiga i dessa sammanhang och att de förslag som vi fått från trafikexpertisen och som i samband med övergången kostat en del pengar är onödiga. Jag förstår att han menar att det är kostnader som vi borde kunna avstå ifrån. Men jag tror inte att man kan vara så tvärsäker på att herr Lundberg bedömer saken helt rätt. Jag delar hans uppfattning att vi icke skall belasta bilismen med onödiga kostnader, men jag vill starkt understryka att vi verkligen skall söka sörja för att vi får ett aktivt trafiksäkerhetsarbete. De kostnader för att främja trafiksäkerheten i vårt land som kan komma att hamna på bilismen tror jag inte vi skall dra oss från.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Om man ställer frågan »Vad är sanning?» är det självfallet ingen som kan svara på det, därför att sanningen är alltid ett relativt begrepp.

Låt mig ta några exempel från experter. En amerikansk expert säger att huvuddelen av olyckorna på vägarna sker när hastigheten understiger 70 km/tim., och en svensk expert har bekräftat att det är på det sättet. Men en annan expert — jag vet inte om han kör bil — har sagt att hastighetsgränsen egentligen skall vara 22 km/tim. Vilken expert har rätt? Jag har till och med hört att människor, som går över en väg där det inte finns en bil, har råkat ut för en olycka. Kan man förbjuda folk till och med att gå på vägarna? Det kan nämligen hända en olycka, speciellt när det som i dagarna är halt. Vi skall komma ihåg när man talar om fartbegränsningens betydelse och statistiskt försöker få fram ett material att det kan vara yttre omständigheter som gör att statistiken blir helt felaktig. Vid ett tillfälle då vi hade fartbegränsning kunde man på grund av vidriga omständigheter inte

ens hålla de låga maximifarter som föreskrevs, och på grund härav fick vi en mycket fin statistik för den perioden.

Jag har inte menat att vi inte under en viss övergångstid skulle vara särskilt försiktiga. Nu skrämde radio, TV och tidningar folk från att köra bil under den första tiden; man fick den uppfattningen att övergången till högertrafik skulle vara mycket mer komplicerad än den i verkligheten blev. Jag vill ha en naturlig övergång. Jag tycker också det är tråkigt att respekten för lag och förordning skall undergrävas hos huvuddelen av vårt folk. Om lagstiftningen går utöver en viss gräns, framtingar det handlingar som man kan fördöma men som vi inte kan komma ifrån.

Jag tror inte att bilprovningen har någon större uppgift att fylla. Man får visserligen fram ett statistiskt material genom denna verksamhet, som sysselsätter över 1 000 personer. Men om man i stället låtit dessa personer vara kvar på verkstäderna, hade vi kunnat få våra reparationer utförda, och man hade kanske kunnat se till att en bilverkstad som säger att den skall testa och gå igenom en bil verkligen också gör det. I detta avseende brister det nu i allra högsta grad.

I fråga om förhållandet mellan landsvägstrafiken och järnvägstrafiken vill jag uttryckligen säga ifrån, att om den tunga landsvägstrafiken hade att konkurrera med järnvägarna på lika villkor, så skulle järnvägarna stå sig mycket bra. Samtidigt tror jag att nedläggningen av järnvägarna i dag kan medföra framtida problem, ty jag tror att vi i framtiden kommer att tvingas till ökade järnvägstransporter.

Jag hoppas vidare att lösningen av frågan om körkortet, lämplighetsintygen m. m. inte skall behöva dröja alltför länge bara därför att det pågår en utredning. Jag har tidigare här i riksdagen sagt vad jag anser om utredningar. Om vi inte får fram ett resultat från denna utredning, hoppas jag att

Svar på interpellation ang. trafikpolitiken

man ändå skall försöka klara denna fråga.

Det är också riktigt att de transporter som förut skedde på flottlederna nu har förts över till vägarna. Det kan medföra att vi under tjällossningen kan få problem. Men om kravet på att stänga en väg ställs mot industrins behov av att få fram råvaror, är jag säker på att vi kommer i ett läge, där myndigheterna får mycket svårt att stänga vägarna.

Det är dessa förhållanden som jag hoppas att vi snart skall få ordnade. Jag hoppas verkligen att vi skall få litet mera ordning, reda och fart i trafiken. Jag litat på att kommunikationsministern kommer att ordna den saken, utan att alltför mycket fråga kommissionen och andra.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Till slut bara ytterligare en synpunkt i all korthet. Vi har år efter år kunnat konstatera hur antalet dödade och svårt skadade i trafiken ökat, men hur man nu äntligen genom en rad olika insatser från samhällets sida har lyckats bryta den trenden.

Herr Lundberg säger att detta med bilprovningen inte har någon betydelse och att han är tveksam när det gäller fartbegränsningarna. Han har vidare talat ganska nedlåtande om den expertis som arbetar på detta fält. Jag tror emellertid att vi skall vara överens om att trafikolyckorna har varit och fortfarande är en av våra stora folksjukdomar, mot vilken det verkligen gäller att ta krafttag. Jag tycker vi skall vara glada över att man genom olika insatser har lyckats bryta denna trend. Det finns anledning för oss att med stor uppmärksamhet följa dessa frågor även i fortsättningen och vara beredda att satsa alla medel som kan stå till buds, t. ex. i form av forskning och olika insatser som samhället finner lämpliga. Vi kan inte bara negligera detta vik-

tiga område och tro att det går bra bara folk får köra så fort de vill.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga att det är mycket angeläget att försöka att komma till rätta med de olyckor som kan inträffa i trafiken — det är självklart. Men det är givet att det såväl på detta område som beträffande sjukdomar över huvud taget är angeläget att den medicin man väljer att ge patienten inte får en missriktad verkan — det är detta jag har opponerat mig emot. Jag har själv kört bil sedan år 1935 under olika väderleksförhållanden, men jag har hittills klarat mig. Jag har gjort det därför att jag har försökt att anpassa mig efter förhållandena i trafiken. Jag tillhör emellertid de äldre i trafiken, och vi bör komma ihåg att de yngre bilförarna reagerar betydligt snabbare och är skickligare än vi äldre. När det gäller de unga bilförarna vet vi att det ibland kan brista i fråga om omdömet; men detta vidlåder väl alla åldersgrupper.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! När riksdagen senast beslutade att höja bensinskatten sade jag i ett anförande här i kammaren att den höjningen var klart arbetarfientlig, därför att den så hårt drabbar alla som är beroende av bil i sitt arbete.

I sin interpellation har herr Lundberg menat att man inte skall skapa oöverstigliga hinder för mindre inkomstagare att hålla sig med bil. Kommunikationsministern har i sitt svar anförts, att självfallet är det av intresse att undvika onödiga kostnader för bilismen. Jag är mycket glad för dessa uttalanden och hoppas att de kan bidra till att skapa underlag för en förnuftigare skattepolitik gentemot de arbetstagare som måste ha bil i sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. ökade bidrag till enskilda vägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig om jag har för avsikt att för nästa budgetår öka medelsramarna för bidrag till de enskilda vägarna.

Jag vill inte föregripa vare sig regeringens eller riksdagens prövning av 1968/69 års budget och är därför inte beredd att nu göra något uttalande om storleken av de medelsramar herr Eriksson i Bäckmora avser.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det här korta svaret. Eftersom jag i sakfrågan inte har kunnat få något besked, kan jag tyvärr inte utsträcka mitt tack till att omfatta ett innehåll som inte finns med i svaret.

Jag kan förstå, om herr statsrådet av principiella skäl i dag inte kan ge besked på min fråga om möjligheterna att öka medelsramarna för bidrag till de enskilda vägarna, eftersom det är en budgetfråga som hänger samman med anslagsprövningen för nästa år. Men ett uttalande av herr statsrådet skulle väl knappast, vad jag förstår, kunna föregripa riksdagens prövning, eftersom ett förslag alltid först måste prövas av riksdagen — men därom behöver vi inte tvista i dag.

Med hänsyn till det besked jag har fått kan jag försäkra herr statsrådet att jag med särskilt stort intresse kommer att studera statsverkspropositionen på denna punkt, när vi träffas på det nya året. Trots det i dag negativa svaret vill jag ändå, herr talman, något när-

mare motivera de synpunkter som har legat till grund för min interpellation.

Om jag därvid uppehåller mig främst vid förhållandena i mitt eget hemlän, är det bl. a. beroende på att jag råkar känna dem bäst och således vet vad jag talar om. En sammanställning beträffande ansökningar ur nybyggnadsanslaget till enskilda vägar inom Gävleborgs län — jag har den förresten med mig, och det är ett ganska omfattande material — utvisar stora balanser mellan anmälda behov och beviljade anslag. Jag förmodar att det inte är någon nyhet för kommunikationsministern att det förhåller sig så.

I fråga om nybyggnadsanslaget, där behovet är störst, finns det för innevarande år färdigplanerade projekt i länet på cirka 1,6 miljon kronor, vilket också är det belopp som länsmyndigheterna har ansökt om, medan det beviljade anslaget uppgår till 1 miljon kronor. Av sammanställningen framgår att antalet inkomna ansökningar, som vägförvaltningen uppfört på femårsplanen, självfallet är långt större. Dessa ansökningar utvisar att det i dag finns ett totalt medelsbehov av cirka 11,6 miljoner kronor.

Med nuvarande bidragsram på 1 miljon kronor om året är det lätt att räkna ut att det med en sådan femårsplan kommer att ta minst elva år innan man kan tillgodose det behov som i dag är anmält i länet. Under tiden strömmar nya ansökningar om bidrag in. Det betyder att många av dessa ansökningar inte inom överskådlig tid kan komma att beviljas med mindre än bidragsramarna höjs.

Sådant är läget i vårt län och det är en klen tröst om förhållandena är lika på andra håll i landet. När det gäller de människor och de bygder som på detta sätt blir liksom fastfrusna i en mycket lång och växande kö och som har dåliga vägförbindelser, måste man förstå vilka allvarliga problem som blir följderna. Det innebär också en stagnation av bygdens naturliga utveckling

Svar på interpellation ang. ökade bidrag till enskilda vägar

och detta i ett skede då vägar och andra kommunikationer har och får allt större betydelse. Jag är fullt medveten om att kraven på insatser från samhällets sida är stora, och ambitionerna kan många gånger vara större än vad resurserna medger. Då gäller det emellertid att tillse att inga sektorer i samhället blir bortglömda, utan att alla blir delaktiga av de framstegsskapande resurser som samhället kan ställa till förfogande. I ett demokratiskt samhälle där medborgarnas rättigheter och skyldigheter fördelas lika oberoende av bostadsort får inte glesbygden och dess människor eftersättas.

Om jag återigen får ta ett exempel från mitt hemlän kan jag nämna att nybyggnadsanslaget till enskilda vägar legat på en oförändrad nivå under några år, vilket med hänsyn till kostnadsstegringar och penningvärdeförsämringen i realiteten innebär en krympning av anslaget. Här finns alltså i dag ett anslag på 1 miljon kronor medan det anmälda behovet är 11,6 miljoner.

Detta, herr talman, är bakgrunden till min interpellation, vars problematik jag velat fästa kommunikationsministerns uppmärksamhet på.

Jag förstår att detta inte är okända problem för kommunikationsministern, men jag har ändå med mitt siffermaterial velat visa hur situationen är ute i landet och vilka återverkningar väntetiden har för de bygder där människorna är beroende av att få bättre vägar. Jag skall också erkänna att min förhoppning har varit att statsrådet kunde beakta dessa problem och höja bidragsramarna i den kommande statsverkspropositionen.

Eftersom statsrådet i dag är förhindrad att göra något uttalande i denna fråga — vilket jag naturligtvis respekterar — får jag nu avvakta statsverkspropositionen. Och så länge jag inte har sett något annat hoppas jag att kommunikationsministern i statsverks-

propositionen har räknat upp de anslag det här gäller, ty i annat fall blir framtiden både otrygg och dyster för människorna ute på landsbygden, som nu brottas med vägproblem.

Slutligen är det ytterligare en synpunkt på denna fråga som jag också vill ta upp. Skulle det inte med hänsyn till dagens brist på arbetstillfällen vara både lämpligt och möjligt att medelst ökade anslag och med beredskapsmedel skapa nya sysselsättningstillfällen genom att bygga enskilda vägar? Är det inte något som kommunikationsministern skulle kunna medverka till?

Jag har velat ställa den frågan i hopp om att statsrådet ändå på den punkten kan uttala sin mening.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det förhåller sig på det sättet att en icke oväsentlig del av anslagen till beredskapsarbeten har gått just till vägbyggande. Man får emellertid väga samman de arbetsmarknadspolitiska motiven med önskemålen när det gäller prioritering av olika vägar. Det går sålunda inte här heller att uttala sig om vilka vägar som skall kunna byggas inom ramen för de eventuella beredskapsanslag som kan ställas till förfogande. Det får bli en avvägning där arbetsmarknadsskäl och vägbyggnadsskäl får samsas med varandra.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag är klart medveten om att det måste bli en prövning i denna sak också, men jag hoppas att de enskilda vägarna inte skall bli bortglömda i det sammanhanget. Det är ändå många tecken som i dag tyder på att det framför allt är arbetskraften inom skogsbruket som i vinter kommer att friställas i stor utsträckning. En stor del av dessa människor är bosatta just i sådana bygder där en utrustning av de enskilda vägarna är mest påkallad. Det skulle därför enligt mitt förmenan-

Svar på interpellation ang. förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård

de vara en god reservsysselsättning för de friställda skogsarbetarna att upp- rusta vägarna i den egna bygden.

Herr talman! Jag är övertygad om att ett sådant förfarande skulle tas emot med större tacksamhet av de friställda skogsarbetarna i Norrland än om de blev skickade till exempelvis skogsarbete i Skåne.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdeparte- mentet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig när jag på grundval av utredningsresultatet i 1963 års skärgårds- trafikutredning avser att framlägga för- slag om statliga åtgärder beträffande exempelvis bryggor, vägar och parke- ringsplatser i syfte att förbättra kom- munikationerna i Stockholms skärgård.

Skärgårdstrafikutredningen anför i sitt betänkande, att bristerna i trafiken främst hänför sig till båtmaterial. Tur- listorna tillgodoser inte heller befolk- ningens rimliga önskemål om fastlands- förbindelser, och väg- och bryggför- hållandena är inte i allo tillfredsställan- de. Utredningen föreslår vissa förbätt- ringar i dessa avseenden.

När det gäller modernisering av ton- naget och en ändamålsenligare uppläg- gning av turlistorna torde kommunalför- bundets nära förestående övertagande av trafiken borge för att utredningens förslag realiseras.

När det gäller bryggor, vägar och par- keringsplatser vill jag först nämna, att planeringen av den nya trafiken, som skall skötas av Waxholmsbolaget, ännu

pågår och att man därför inte vet hur trafiken kommer att läggas upp och vil- ka bryggor på fastlandet och på öarna som kommer att angöras. I varje fall första säsongens trafik kommer i viss mån att drivas på försök, och det finns därför goda skäl till försiktighet med investeringarna tills trafiken stabilise- rats.

Utredningen föreslår att vissa en- skilda bryggor upprustas och i några fall förändras till allmänna. Till upp- rustningen kan statsbidrag utgå enligt gällande författning. Fråga om föränd- ring av enskild brygga till allmän måste, som utredningen påpekar, prövas en- ligt bestämmelserna i vägstadgan. Så har redan skett beträffande en av de aktuella bryggorna. Erforderlig upprust- ning bekostas från anslagen till den all- männa väghållningen.

Vad jag nu sagt om enskilda bryggor gäller i princip också i fråga om en- skilda vägar. Några särskilda statliga initiativ erfordras alltså inte för att förverkliga utredningens intentioner be- träffande bryggor och vägar.

I fråga om uppställningsplatser för bilar har staten som väghållare ingen skyldighet att svara för iordningställan- de av sådana platser för långtidsparkering. Väglagen medger inte att staten tar i anspråk mark för detta ändamål med vägrätt. Frågan huruvida staten i någon form bör medverka med hän- syn till de höga kostnaderna i samman- hanget prövas emellertid f. n. av 1960 års vägsakkunniga, och efter vad jag erfarit kommer de sakkunniga att avge sitt slutbetänkande under våren 1968. Innan dess anser jag det inte påkallat att ta något särskilt initiativ i denna fråga.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kom- munikationsministern för svaret på min

Svar på interpellation ang. förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård

interpellation. Låt mig först få uttala min stora tillfredsställelse med att kommunikationerna i Stockholms skärgård synes inom en tämligen snar framtid bli avsevärt förbättrade. Jag är övertygad om att den stora grupp fritidsmännskor som under sommarhalvåret är beroende av trafikförhållandena instämmer i detta. Men tillfredsställelsen är lika stor om inte större hos den bofasta befolkningen, som inte minst under vinterhalvåret får förbättrade kommunikationer. Det är visserligen en minoritetsgrupp men även en sådan grupps krav kan vara berättigade och bör kunna bli tillgodosedda. Dessa människor bör inte enbart få höra vackra och högstämmda tal om rättvisa och solidaritet.

Men varför har jag då ställt frågan om eventuella statliga åtgärder? Jo, jag och många med mig anser, att sättet att lösa hela frågan haltar. Det är uppenbart att kommunalförbundets övertagande av trafiken innebär en modernisering av båtarna och en ändamålsenligare uppläggning av turlistorna, vilket herr statsrådet också framhåller. Herr statsrådet framhåller vidare att detta måste borga för att 1963 års skärgårdstrafikutrednings förslag realiserar.

Sedan säger statsrådet att när det gäller bryggor, vägar och parkeringsplatser bör man vänta tills trafiken har kommit i gång och pågått någon tid. Visst kan jag inse att skälen kan vara goda för att man allmänt är försiktig med investeringar, men frågan är om den tesen gäller här. Varför inte vända på saken? Skäl kan också tala för att man när man planerar och igångsätter hela trafiken samtidigt bestämmer sig för vad som skall ske beträffande bryggor och vägar såväl på fastlandet som på öarna samt beträffande parkeringsplatser.

Jag efterlyser alltså här, herr talman, en bättre samordning mellan de regionala och de statliga åtgärderna just när

det gäller skärgårdstrafiken. Flera exempel från olika öar och delar av skärgården understryker att en dylik samordning skulle innebära en snabbare helhetslösning. Samtidigt skulle risken för felinvesteringar kanske minska.

Jag vill också framhålla att flera enskilda bryggor måste bli allmänna — men detta har ju också utredningen föreslagit.

När det slutligen gäller uppställningsplatser för bilar, skyddsanordningar vid bryggorna och vänthus uttalar jag den förhoppningen, att 1960 års vägsakkunniga efter hela åtta års utredningsarbete verkligen skall avge sitt slutbetänkande under våren 1968. Jag hoppas också att herr statsrådet därefter vidtar åtgärder så snabbt som möjligt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! De statliga insatserna på detta område sätts ju också in på det regionala planet. Därför bör det finnas goda förutsättningar för samordning mellan trafikföretagets verksamhet och de statliga åtgärderna på det regionala planet.

Men trots detta tvingas man på statligt regionalt håll konstatera att en viss försiktighet bör iakttas, innan det slutgiltigt bestäms vilka investeringar som skall göras i bryggor och övriga anordningar, som kan vara lämpliga för den trafik som bedöms vara den på sikt mera stabila.

Jag delar dock interpellantens uppfattning att man på det regionala planet skall eftersträva ett samspel mellan de statliga och de kommunala intressena i detta sammanhang.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag vill bara kortfattat tacka herr statsrådet för påpekandet att vederbörliga regionala myndigheter också kan ta initiativ i denna fråga. Sedan hoppas jag att de berörda myndig-

Svar på interpellation ang. tidpunkten för framläggande av proposition om fördjupning av Södertälje kanal och Mälarens farled

heterna får vetskap om detta förhållande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. tidpunkten för framläggande av proposition om fördjupning av Södertälje kanal och Mälarens farled

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig när jag räknar med att proposition om fördjupning av Södertälje kanal och Mälarens farled kan föreläggas riksdagen.

Inom kommunikationsdepartementet pågår vissa kompletterande utredningar i syfte att få visst underlag för transportekonomiska bedömningar av sjöfartsstyrelsens förslag om utbyggnad av Södertälje kanal och mälärfarlederna. I anslutning härtill kommer ytterligare kontakter att tas med de av projektet närmast berörda intressenterna. Jag är därför inte beredd att nu ange någon tidpunkt då ställning kan tas till de förslag som kan föranledas av den pågående beredningen.

Vidare anförde

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret, även om jag tycker att det var i magraste laget.

Vi kan tydligen inte inom den närmaste tiden vänta någon proposition. Det är nödvändigt med nya utredningar inom departementet — säger kommunikationsministern — för att det skall vara möjligt att göra vissa transportekonomiska bedömningar av sjöfartssty-

relsens förslag. Ändå har denna fråga utretts år efter år.

Redan då farleden tillkom i den nuvarande formen, det var år 1924, var man framsynt nog att förbereda sig för snar utbyggnad. År 1943 upprättades ett förslag till fördjupning, men ännu har inget annat hänt än att nya utredningar tillsatts. År 1957 ställde Kungl. Maj:t erforderliga medel till sjöfartsstyrelsens förfogande för tekniska och ekonomiska utredningar i denna fråga. Den tekniska utredningen var färdig år 1962 och den transportekonomiska år 1963.

Sedan dess har nya alternativ framlagts och vissa justeringar i beräkningarna har gjorts. De som utfört dessa utredningar — nämligen sjöfartsstyrelsen med assistans från Ingeniörsvetenskapsakademien, Svenska petroleuminstitutet, länsstyrelsen i Västmanlands län m. fl. — torde vara experter på frågorna.

Behövs då en förbättring och fördjupning? Ja, sjöfartsstyrelsen anför bl. a. att kanal- och farledsstandarden är ytterst otillfredsställande för de större tank- och bulkfartyg som för närvarande kan anlöpa mälärfarlederna. De växande varumängderna och den fortgående rationaliseringen av massgodstransporterna kräver större fartyg i mälärtrafiken. Ett flertal betydande industrier har etablerats, och befintliga industrier har expanderat inom området på grundval av mälärfarledens transportekonomiska betingelser. Från industrins sida har dock framhållits att dessa förutsättningar har försämrats genom att farleden icke anpassats till ändrade förhållanden på sjöfartsområdet. Så långt ett referat av vad sjöfartsstyrelsen en gång har anfört.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför bl. a.: »Länsstyrelsen vill avslutningsvis understryka att motivet för tillkomsten av den nuvarande Mälärfarleden var att ge näringslivet i Mälärfar-

Svar på interpellation ang. tidpunkten för framläggande av proposition om fördjupning av Södertälje kanal och Mälarens farled

regionen tillgång till ekonomiska och ändamålsenliga transporter. Farleden har tvivelsutan haft en utomordentligt gynnsam inverkan på utvecklingen av regionens näringsliv. Många företag inom den tunga industrin är för sin expansion helt beroende av Mälarleden. Dessa företags expansionsmöjligheter är avhängiga av att farleden utbyggs till tidsenlig och mot efterfrågan svarande transportled. Den nu föreslagna farledsfördjupningen måste betraktas som en modernisering av de anläggningar som togs i bruk för cirka 40 år sedan, en modernisering som är oundgängligen nödvändig för att farleden skall få en kapacitet som svarar mot dagens krav och för att den även i fortsättningen skall kunna betjäna regionen och dess näringsliv.»

Godsmängderna har ökat snabbt. Ser vi på siffrorna för Södertälje kanal var de 1,9 miljon ton år 1963, 2,3 år 1964, 2,4 år 1965 och 2,5 miljoner ton år 1966. Under de nio första månaderna i år har malmtransporterna minskat från 252 000 ton förra året till 98 000 ton, d. v. s. en minskning på 154 000 ton. Däremot har oljetransporterna ökat under samma tid med 170 000 ton. Ökningen av oljetransporterna är alltså större än nedgången i malmtransporterna. I beräkningarna för den fördjupade leden har man angivit godsmängden för år 1975 till ungefär densamma som nu transporteras på Mälaren eller möjligen något mindre.

De största fartyg som med full last i dag går in i Mälaren är av storleksordningen 4 500 å 5 000 ton deadweight. Denna typ av fartyg försvinner successivt eftersom man inte bygger nya fartyg i denna storleksklass. Härigenom fördyras transporterna, eftersom de gamla fartyg som nu används inte är rationella. Skulle denna utveckling fortsätta och mälarleden inte fördjupas, skulle i framtiden endast mindre fartyg komma till användning, och

det vore inte näringslivet i området betjänt av.

En snar fördjupning och förbättring av farleden är nödvändig, vilket väl framgått av vad jag redan har anfört. Jag vill ändock, herr talman, anföra ytterligare några synpunkter.

Godsmängden är så stor att våra nuvarande landsvägar och järnvägar inte torde kunna övertaga den, vilket de i stort sett så småningom skulle få göra om fördjupningen inte kommer till stånd. Mängden motsvarar ett eller annat tiotal fullastade godståg varje dag.

Avståndet mellan Landsort och Västerås genom Södertälje kanal är endast 9 km längre än avståndet mellan Landsort och Stockholms hamn. Kostnaden för landtransporter uppgår till ungefär 16 kronor per ton mellan Stockholm och Västerås. Det är alltså en avsevärd fördyring, även om man inte har räknat med de dyra omlastningskostnaderna i Stockholms hamn.

Kostnaderna för fördjupningen m. m. är beräknade till 67 miljoner kronor enligt 1966 års beräkning, och av dessa har landstinget i Västmanland och städerna Köping och Västerås beslutat bidra med 17 miljoner kronor, vilket ungefär skulle motsvara kostnaden för fördjupningen i själva Mälaren.

En förutsättning var dock att proposition skulle framläggas senast under år 1967. Statens kostnader skulle alltså uppgå till cirka 50 miljoner kronor. Detta motsvarar ungefär priset på två mil motorväg av den typ som färdigställdes i september vid Stäket eller inte fullt så mycket som kostnaden för det parkeringshus med plats för 1 500 bilar och en del andra lokaler som nu håller på att byggas i Västerås.

Slutligen har Västerås hamn varit och kommer säkert att vara en stor tillgång för norrlandsgodset under den tid då sjöfart på grund av ishinder inte kan bedrivas på norrlandshamnarna. Det har visat sig att det inte vållar

Svar på interpellation ang. finansieringen av isbrytningen

några större svårigheter att hålla isrännan öppen i Mälaren. Orsaken här till är att det inte förekommer någon skruvis. Rännan har kunnat hållas öppen av trafiken och i svåra fall av isbrytande bogserbåtar.

Herr talman! Denna fråga har utretts så mycket, så länge och av så duktiga experter att kommunikationsdepartementet snabbt borde kunna lägga fram en proposition i detta ärende. Skulle man inte, herr kommunikationsminister, omedelbart kunna ge sjöfartsstyrelsen ett bemyndigande att projektera anläggningen och förbereda ärendets behandling i vattendomstolen? Och skulle man inte kunna bygga slussen i Södertälje som ett beredskapsarbete?

Det är lika viktigt att den befintliga industrins betingelser inte försämrats som att man underlättar nyetableringar på andra håll. Goda och billiga transporter är nödvändiga för vårt näringsliv, och det är det allmännas skyldighet att svara för bl. a. goda transportvägar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. finansieringen av isbrytningen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat, om jag vill redogöra för vad som planeras i fråga om ändrad finansiering av isbrytningen och om planeringen står i god överensstämmelse med insatser som görs för att främja det norrländska näringslivets utveckling.

Den utredning som för närvarande arbetar med förslag till ny organisation av sjöfartsverket har även till uppgift att föreslå hur sjöfartsverkets olika

tjänster skall finansieras. Utredningen beräknas redovisa sitt förslag härom nästa år.

Vidare har hamnutredningen till uppgift att bl. a. undersöka och föreslå lösningar på de problem, som är förbundna med vintersjöfarten på Norrland. Ett första betänkande från hamnutredningen kan väntas under nästa år.

Frågan om ändrad finansiering av isbrytningen m. m. bör bedömas bl. a. mot bakgrund av de pågående utredningarna. Jag finner det därför inte lämpligt att nu göra närmare uttalanden om de ändringar som kan vara motiverade.

Vidare anförde:

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till den var att Svenska Dagbladet i höstas meddelade att kostnader för isbrytningen i fortsättningen skulle tas ut i form av avgifter av båtar som assisteras av isbrytare. Tidningen säger, att vad man vet är att det är 20 miljoner kronor som isbrytarverksamheten beräknas kosta i både fasta och rörliga kostnader och att dessa på något sätt skall plockas in. Omedelbart därefter citeras generaldirektören C. G. Widell i sjöfartsstyrelsen. Han säger: Sjöfartsstyrelsen skall gå ihop i fortsättningen. Vi måste som andra statliga verk följa de direktiv som fastställts. Hittills har sjöfarten inte betalt för en del av servicen, men med den nya trafikpolitiska målsättning som nu skall tillämpas skall varje trafikslag bära sina egna kostnader.

Det är klart att med den finansiering som för närvarande råder för isbrytningen så är detta ett mycket oroande meddelande för näringslivet i Norrland. Utan tvivel skulle näringslivet i Norrland minska i konkurrenskraft i förhållande till motsvarande i södra

Svar på interpellation ang. finansieringen av isbrytningen

Sverige. Den nya avgiftspolitikerna mar kerat, säger tidningen, ytterligare av att sjöfartsstyrelsen nu har undertecknat ett kontrakt för en ny isbrytare, affärer som marinförvaltningen tidigare har skött.

Statsrådet anser nu att det inte är lämpligt att göra något uttalande men säger att frågan om ändrad finansiering av isbrytningen m. m. bör bedömas bland annat mot bakgrunden av de pågående utredningarna. Jag finner inte att det svaret är särskilt klarläggande. Jag tolkar det ändå så att det inte blir aktuellt med ändringar under innevarande säsong.

För övrigt svarar inte statsrådet på andra delen i min fråga, om ändrad finansiering av isbrytningen och planeringen står i god överensstämmelse med insatser som görs för att främja det norrländska näringslivets utveckling. Jag vill än en gång understryka att den ändring som antydes i Svenska Dagbladet skulle vara en allvarlig fråga för det norrländska näringslivet. För närvarande betalas isbrytningen med cirka 10 procent av fyr- och båkmedel och återstoden av skattemedel. I Finland är motsvarande siffror 30 procent och 70 procent. Om uttalandena från generaldirektören är riktiga, är det ju här fråga om en fullständig omvälvning. Jag förstår om statsrådet inte nu vill ge en direkt anvisning om hur avgifterna skall konstrueras, eftersom frågan ligger under utredning, men den ansvarige tjänstemannen måste väl ändå ha någon grund för sitt uttalande.

En av statsrådets företrädare, herr Skoglund, har skrivit direktiv för en utredning som behandlar denna fråga. Där sägs det bl. a.: »Härvid bör lotsorganisationsutredningen enligt sina direktiv bl. a. överse lotspenningarna samt fyr- och båkavgiften och därvid i princip eftersträva full kostnadstäckning.» Vidare sägs: »I överensstämmelse med de riktlinjer som angivits för den statliga trafikpolitiken bör princi-

pen om full kostnadstäckning gälla även för sjötransportområdet.»

Vad beslutade då riksdagen beträffande trafikpolitiken? I sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 1 sägs på sidan 64: »De skillnader i detta hänseende som för närvarande förekommer de olika trafikgrenarna emellan bör enligt departementschefen beaktas i samband med en revision av vägtrafikbeskattningen samt vid de pågående utredningarna om luftfartsverkets ekonomi och lotsorganisationen. Vissa olikheter sägs även föreligga i fråga om finansieringsformer, avskrivningsregler och allmänna beskattningsförhållanden, men dessa olikheter anses inte så stora att särskilda trafikpolitiska likställighetsåtgärder nu erfordras.»

Det är den sista meningen i citatet som jag förmodar mycket nära berör just isbrytningen. Principen för trafikbeslutet var ju att olika trafikmedel skulle få möjlighet att konkurrera på lika villkor. Sjöfarten är väl ändå ett trafikmedel som har en särskild karaktär och inte vid så många tillfällen och på så många områden har möjlighet att konkurrera med järnvägstransporter och landsvägstransporter på samma villkor. Det är ju i detta fall också — efter vad jag kan bedöma — främst exportindustrin som berörs av isbrytningen. Det skulle då innebära att exportindustrin skulle ytterligare belastas om man får en ändrad finansiering helt efter de riktlinjer som generaldirektören i sjöfartsstyrelsen anger.

Eftersom frågan ligger under utredning, har jag förståelse för om statsrådet inte vill ge något detaljerat besked. Det vore emellertid intressant att få höra statsrådets syn på hur finansieringen för isbrytningen i princip bör läggas upp, så att denna kommer att stå i god överensstämmelse med de insatser som göres för att främja det norrländska näringslivet.

Om inte statsrådet är beredd att di-

Svar på interpellation ang. finansieringen av isbrytningen

rekt gå in på en redogörelse för uppläggningsen av finansieringen, hoppas jag att statsrådet ändå vill uttala något om huruvida han anser att uppläggningsen av finansieringen av isbrytningen bör ges sådana former att de ansluter till åtgärder för främjande av näringslivet i Norrland.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! Med tillfredsställelse konstaterar jag vid denna sena tidpunkt att herr Nilsson i Tvärålund säger sig ha full förståelse för att jag inte kan uttala mig om en fråga som ligger under utredning.

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag har förståelse för att statsrådet inte i detalj kan gå in på utformningen, men jag tycker nog att statsrådet kunde ge något besked om huruvida norrlandssynpunkterna och anslutningen till lokaliseringsspolitiken bör beaktas vid utformningen av finansieringsreglerna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! När utredningen arbetar med dessa uppgifter får den naturligtvis beakta även dessa synpunkter och diskutera de avvägningar som bör göras.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr **Björk** (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående obligatorisk förarplatsförsäkring, och

herr **Hedin** (h), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående rationaliseringsverksamheten inom lotsverket.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.47.

In fidem

Sune K. Johansson